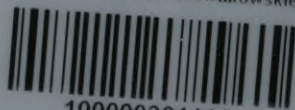

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

10000301114

SOUPIS
PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH
V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM

OD PRAVĚKU DO POLOVICE XIX. STOLETÍ.

VYDÁVÁ

ARCHAEOLOGICKÁ KOMMISSE
PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

PODNĚTEM SVĚHO PRVĚHO PŘEDSEDY

† JOSEFA HLÁVKY.

XL.

POLITICKÝ OKRES JÁCHYMOVSKÝ.

NAPSAL

Dr. RICHARD SCHMIDT.

V PRAZE 1913.

NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

Výňatek z proslovu

k Soupisu památek historických a uměleckých v království Českém.

Království Českému pro polohu a přirozené bohatství jeho připadla v dějinách střední Evropy od pravěku vynikající úloha po stránce nejen politické ale i kulturní. Již od časů prvního osídlení nalézáme v Čechách stopy zámožnosti a vkusu, stopy cizích vlivů, které přes přirozené ohraničení země přece tam vnikaly a pak přechásto samostatně se vytvářely. Nebylo motivu v politickém, duševním a uměleckém životě střední Evropy, který by nebyl nalezl v Čechách ozvěny neb i samostatného rozvoje, a jako letopisy hlásají obšírně doby slávy a úpadku politického i duševního, tak i památky umění na všech stranách země živě svědčí o kulturním rozvoji tohoto království i občasném jeho poklesnutí.

Dějiny politické i literární od doby Kosmovy měly své pěstitele i čtenáře; než i to, co umělou rukou, domácí či cizí, bylo vytvořeno, nezůstalo bez povšimnutí. Teprve naší době náleží však zásluha, že soustavněji bádala v oboru historicko-uměleckém; zejména sluší tu věnovati vzpomínku Hebrovi, který se svými soudruhy soustavně popsal stavitelské památky historické, dále Mikovcovi a Zapovi, kteří pozornost obrátili na památky umělecké, konečně Wocelovi, který se prohloubil v minulost předhistorickou. R. 1854 založen při *Museu království Českého Archaeologický Sbor*, později i časopis „Method“ a staly se orgánem pro historii umění výtvarného v Čechách.

Když pak zahájila svou činnost *Česká Akademie pro vědy, slovesnost a umění*, zřízena při ní na základě § 2. lit. e) stanov, pak §§ 18. a 50. jednacího řádu *Archaeologická kommise* k vědeckému zkoumání v oboru památek uměleckých, historických, písemných i slovesných, jakož i k ochraně těchto památek. Tím založena organizace aktivní s určitým účelem, probádati království České v příčině památek umění výtvarného, stanoviti, které památky stavitelské, sochařské, malířské, zlatnické, konvářské a j. dotud se zachovaly, určití — pokud možno — jich vznik a původ, odhadnouti uměleckou a historickou jich cenu a konečně označiti ony památky, na jejichž

SOUPIS
PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH
V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM

OD PRAVĚKU DO POLOVICE XIX. STOLETÍ.

VYDÁVÁ

ARCHAEOLOGICKÁ KOMMISSE
PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

PODNĚTEM SVĚHO PRVĚHO PŘEDSEDY

† JOSEFA HLÁVKY.

XL.

POLITICKÝ OKRES JÁCHYMOVSKÝ.

NAPSAL

Dr. RICHARD SCHMIDT.

V PRAZE 1913.

NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSE PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

SOUPIS
PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH
V POLITICKÉM OKRESU
JÁCHYMOVSKÉM.

NAPSAL

Dr. RICHARD SCHMIDT.

SE 6 TABULKAMI A 112 VYOBRAZENÍMI.

V PRAZE 1913.

NÁKLADEM ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSÉ PŘI ČESKÉ AKADEMII CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

III 18806

TISKEM ALOISA WIESNERA V PRAZE,
KNIHTISKAŘE ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ
A C. K. ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLY TECHNICKÉ V PRAZE.

30K-B-266/2018

Akc. Nr.

4052

152

PŘEDMLUVA.

Soupis památek města Jáchymova a studium archívalií spadá do 1. polovice roku 1909, kdy jsem ještě působil v Jáchymově. Na to byla práce na dlouhý čas přerušena Teprve na podzim 1911 a na jaře 1912 byl zpracován i okres a všechna sebraná látka urovnána.

Zejména v prvním období své práce byl jsem podporován Msgr. kanovníkem Gr. Lindnerem, býv. děkanem a papež. prelátem v Jáchymově, jenž mi nejenom velmi ochotně dal k dispozici všecken materiál listinný v děk. archivě, jím probádaný, ale dal mi mimo to i mnohý cenný popud svou hlubokou znalostí místních památek.

Velkým díkem jsem zavázán dále p. Dru Zd. Wirthovi, assistentu Uměl. prům. musea v Praze, za cenné pokyny o formální stránce knihy, poskytnuté mi již během zpracování látky. Později doplnil Dr. Wirth, byv pověřen od Arch. komisse při České Akademii místní revisí rukopisu této knihy, značně literaturu, přidal mnohé památky a ilustrace do inventáře, napsal do hesla Jáchymov kapitulu VII. (Mincovna jáchymovská) a uspořádal samostatně české vydání knihy.

Zvláštní dík platí i veled. pánu Dru A. Podlahovi, kanovníku v. v. kapitoly u sv. Víta v Praze, za vlídnou ochotu, projevenou při přijetí knihy Archaeologickou kommissí k vydání.

Konečně budiž vzdán dík všem vysoce důst. farním úřadům a P. T. starostenským a obecním úřadům v okrese, z nichž zejména sluší jmenovati m. radu v Jáchymově, za porozumění a podporu, s níž jsem se u nich potkal při práci, a všem jednotlivcům, kteří jakkoliv přispěli ke zdaru díla.

Fotografické snímky všechny (vyjímaje fot. k obr. 5—8, 39, 47—51, 53—55, 57, 60, 95—96, tab. II., III., IV., dodané podle pokynů Dra Zd. Wirtha p. Fr. Durasem ze Slaného) zhotovil můj bratr Pavel Schmidt, rytmistr ve Vídni. Snímky k obr. čís. 71 zapůjčil laskavě p. kontrolor spořitelny K. Hippmann, k obrázku čís. 31 p. kanovník G. Lindner v Jáchymově, k obr. 3. p. učitel Rob. Witschel v Merckelsgrünu. Fot. k obr. 27. je ze závodu A. Wüsta v Aberthamu.

Plány k obr. čís. 44 provedl p. stavitel Fr. Rehn v Jáchymově, k obr. čís. 45—46 p. c. k. vrch. stav. rada L. Lábler v Praze. Výkresy k obr. čís. 24, 87, 98, 103, 104 zhotovil autor. Kresba k obr. čís. 30 (z maj. pánů Kuhnů v Jáchymově) je od † prof. Vojt. Kuhna, kresba k tab. čís. I. byla nalezena v domě čp. 145 v Jáchymově a darována p. čís. radou Dr. K. Sieglem, řed. archivu v Chebu, městu Jáchymovu.

Všechny reprodukce dodal grafický závod J. Štencův v Praze.

V Praze, 9. března 1913.

Dr. Richard Schmidt.

ÚVOD.

Území jáchymovského okresu není sídlo prastaré kultury. Vysoké Rudohoří bylo teprve na počátku novověku dolováním využito a zalidněno. Jenom jihozápadní kout okresu, údolí Ohře a příčné jeho výběžky, byl již ve středověku značněji osídlen. A přece ani tu nenalézáme význačné zbytky gotického nebo dokonce románského umění. Z hradů Himmelsteinu a Hauensteinu, zbudovaných v XIII. století, byl první jen nepatrného rozsahu, druhý pak byl pozdějšími přestavbami skoro úplně zbaven svého středověkého rázu.

Rozkvět umělecké činnosti začíná teprve se založením a vzrůstem města Jáchymova v 1. pol. XVI. století. Jáchymov byl středem rozsáhlého území a dvě sousední města, Boží Dar a Český Wiesenthal, nedosáhly vedle něho nikdy samostatného významu. Proto souhlasí na dále kulturní vývoj celé krajiny s rozvojem Jáchymova. Tehdy zápasila gotická tradice s „antickým“ uměním, jež procházelo vítězně jako evropská ranní renaissance od jihu k severu. O tomto zápase svědčí mnohé dílo v Jáchymově. Nové umělecké tvoření ctíc domácí tvarovou mluvu postupovalo přece úplně ve stopách saské tradice. Horníci, kteří přišli z horních měst Annaberku, Kamenice, Freibergu a Cvikova, přinášeli do nové domoviny své umělecké názory a udržovali i na dále stálé spojení se starou vlastí. Hlavní dílo tehdejší doby, městský kostel jáchymovský, zbudovaný v letech 1534—1540, je typický zástupce rudohorskosaské kostelní architektury.*) Bez živého členění zevního působí jako jeho vzory hlavně šířkou a hmotností stavby. V jeho věži, na jižní straně kněžiště předložené a umožňující přístup k emporám, je dále rozvíjen architektonický motiv, nadhozený v dvojitém vřetenovém schodišti při kněžišti kostela P. Marie v Cvikově. Rozlehlý, jednotlivý prostor kostela s emporami, jež obíhají i kněžiště, podobal se

*) Dehio und Bezold, Die kirchliche Baukunst des Abendlandes II. (1901), 357—359.

zcela interieurům saských svatyn. Při stavbě byli činni většinou saští řemeslníci, jich ruku prozrazují četné detaily architektonické. Saská škola nebyla však směrodatná jenom v církevním umění, ale i v profánním; projevuje se výrazně zejména v jednotlivostech, v profilaci okenních ostění a v rozvrhu portálů patricijských domů. Ze Saska byla importována také nejvýznačnější díla malířská a sochařská, jež zdobila nové budovy. Na všech těchto vzácných vzorech záhy vzrostl kmen zdatných domácích umělců, což platí i o jáchymovské mincovně a umělcích a řemeslnících tam zaměstnaných; dříve však, než se ještě mohly tyto mnohoslibné zárodky dokonale rozvinouti, byly zničeny klesnutím dolování v 2. polovici XVI. století a válečnou vřavou třicetileté války.

Třicetiletá válka dokonala záhubu, jež postihla těžce jáchymovský okres. Celé XVII. století tvoří nepopsaný list v dějinách umění na Jáchymovsku. Až v XVIII. století přičinily sice barok a rokoko leccos nového; ale výtvořité tehdejší nepovznášejí se nad průměrnost.

Boží dar (Gottesgab).

J. Schaller, Topographie des Kgr. Böhmen II., 97. — J. G. Sommer, Das Königreich Böhmen XV., 123. — V radnici zápisky o událostech v městě od konce XVI. stol. na nesvázaných listech, nedatované. — Na faře pamětní kniha z poč. XIX. století.

BOŽÍ DAR, původně zvaný Wintersgrün, byl založen kolem r. 1533 současně s městem Blatno horníky ze Schneebergu, náležel až do r. 1547 kurfirstovi saskému a teprve v tom roce připadl české koruně. Rychlé, plánovité osídlení místa způsobilo jeho pravidelné založení. Stejně jako v Blatně jsou tu seskupeny pravoúhlé bloky domovní kolem obdélného náměstí, jichž omezení je dáno vždy dvěma ulicemi ve všech čtyřech rozích náměstí rovnoběžně k čarám stavebním ústíciemi a zároveň při ústí se křížícími. (Obr. 1.)

KOSTEL byl vystavěn znovu r. 1593 na místě, kde stál chatrný již dřevěný kostelík. V letech 1605—1607 byla přistavěna věž. R. 1771 byl tento kostel ve farské zahradě „luteránským způsobem vystavěný“ zbořen a zbudován nyníjší ke cti sv. Anny pražským architektem *Fil. Hegerem*.*)

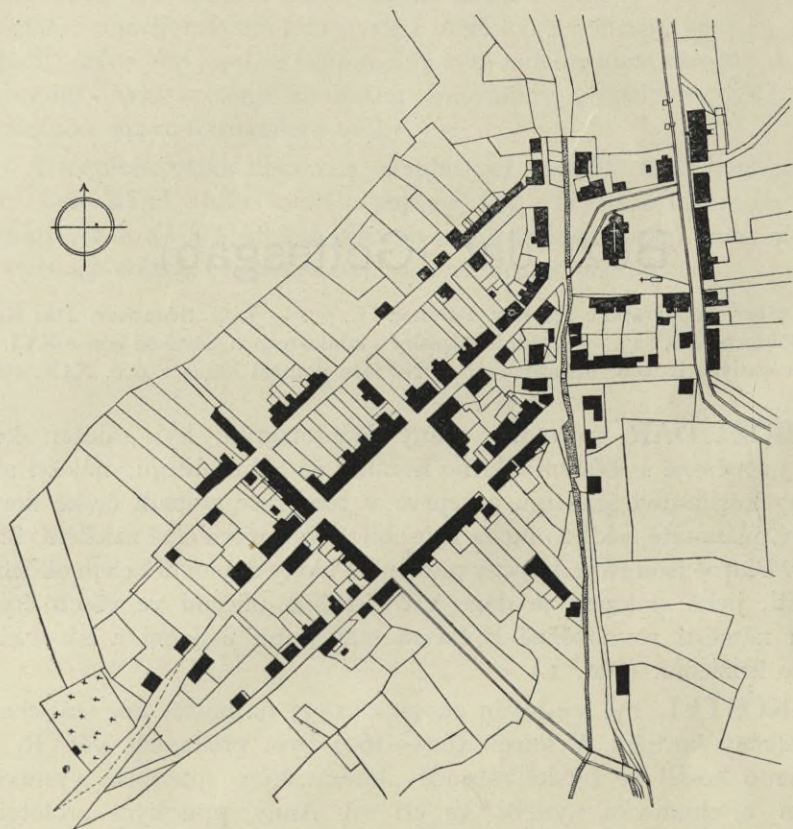
Barokní budova, k severu obrácená, jednolodní, z lomového kamene, s hrubou, žlutě zbarvenou omítkou. (Obr. 2.) Stěny jsou členěny zevně hrubě ohozeným soklem a mezi okny postavenými, hladce omítnutými a bíle zbarvenými lisenami; okna (po třech na každé straně) jsou ovroubena chambranami a v náběhu odstupněná. Kněžiště polokruhem uzavřené má po obou stranách po dvou oknech. Sakristie vestavěna do kouta mezi loď a kněžiště. Na jižním průčelí hladký štít. Černě natřená plechová střecha nad kněžištěm a sakristií zvalbována.

Na jižní straně předložena hranolová věž na čtvercovém půdoryse; nároží zkulacena, stěny členěny na dvě patra hlavní římsou kostela, opa-

*) Paliardův Architektenbuch v archivu Společenstva staveb. živností v Praze

třenou zástřešením, jež obíhá kolem. V prvním patře nad hlavním vchodem kostelním veliké, polokruhem sklenuté okno, v náběhu odstupněné; v druhém zvonice, jejíž okna jsou stejná s lodními. Čtyřboká stanová střecha, na hranách skosená, se zvonovitě prohnutým spodkem.

Pravoúhlý hlavní portál s vytesaným letopočtem 1771 v nadpraží vede předsíní pod věží ($3,5 \text{ m}^2$) do jednotného prostoru, 32 m dl.

Obr. 1. Boží dar. Půdorys města z r. 1896.

a $14,3 \text{ m}$ šir., s plochým stropem. (Obr. 3.) Boční vchod téhož tvaru, s kamenným ostěním, na západě. Na stěnách lodi i kněžiště korintské pilastry, podle os okenních rozložené, s bohatě, ale drobně profilovanými úseky kládí, bez probíhající římsy pod širokým výžlabem stropním. Na plochém, hladce omítnutém rákosovém stropě zrcadlo se štukovým rámem, mnohonásobně zprohýbaným a malovaný znak (orel s českým znakem ve štítku, dole dva mlátky). Hudební kruchta spočívá na dvou hladkých hranolových pilířích, spojených polokruhovými oblouky a je vyložena o $4,2 \text{ m}$ do lodi; dřevěné zábradlí má ballustry šikmo postavené a střed, prolomený hracím stolem varhan, segmentem vypiatý. V jihovýchodním koutě vřetenové dřevěné schodiště se zděným pláštěm.

Kněžiště užší, spojené s lodí šikmými stěnami, je proti ní povýšeno o stupeň, uprostřed vydutý. Na stropě neobratně restaurované fresko z poč. XIX. stol.: sv. rodina. Pravoúhlý portál s pískovcovým rámem a uchy vede do sakristie, klášterní klenbou sklenuté; ve středu klenby dvojnásobná roseta ze štuky.

Hlavní oltář, dřevěná architektura, hnědě a šedě mramorovaná, 1912 nově natřená. *) Moderní obraz na plátně: **) sv. rodina; po stranách

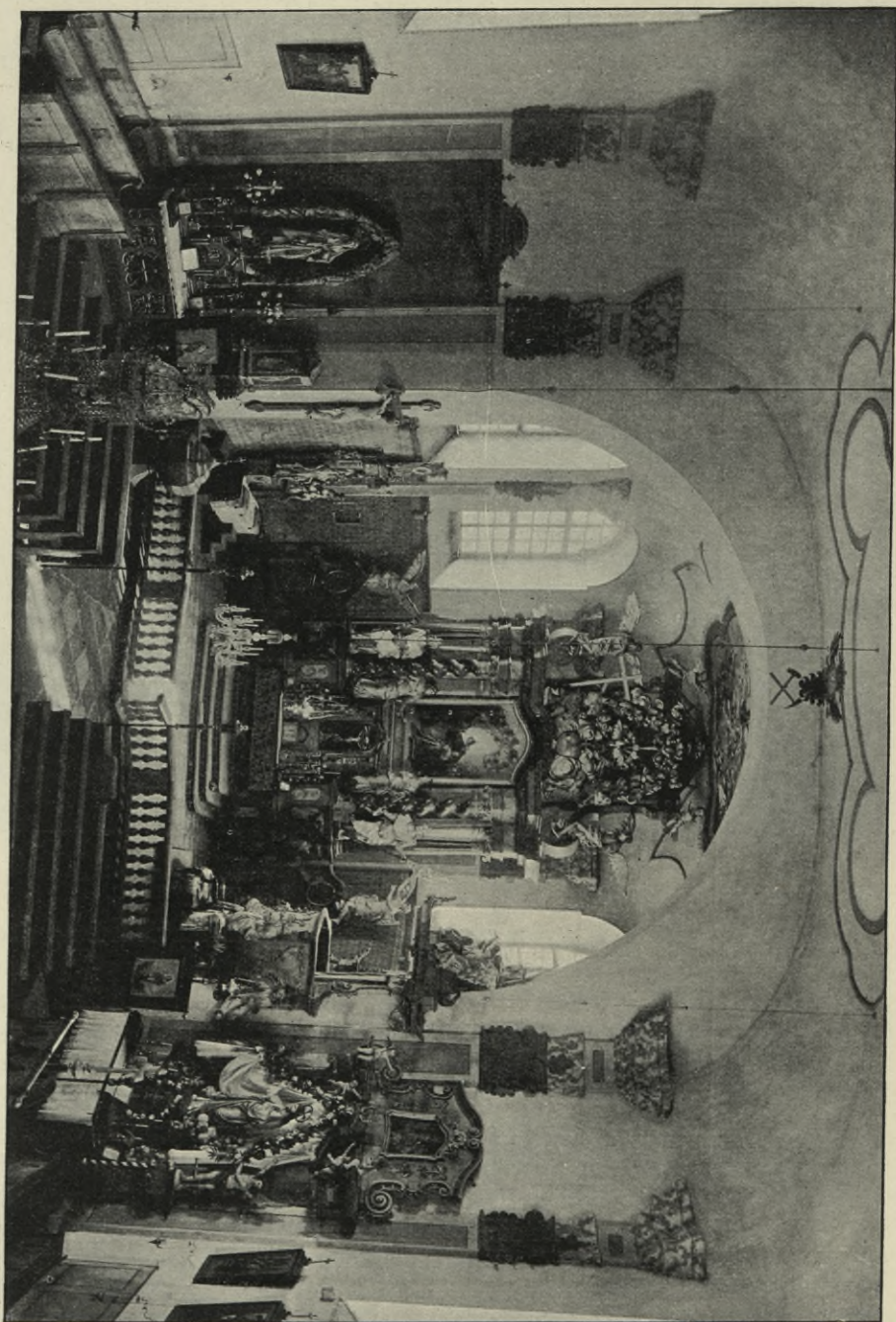

Obr. 2. Boží dar. Farní kostel. Pohled od východu.

sloupy s vrtulovými dřívky a zlacenými korintskými hlavicemi na dvojpatrovém, šikou postaveném soklu. Po obou stranách sloupů po soše svatých: Václava, Floriána, Barbory a Markety. Na zevnějším okraji dva hladké korintské sloupy na konsolách. Vysoké kládí, nad středem vypiaté, nad sloupy oblomená římsa. Nad tím nástavec, obstavený mocnými, dovnitř zatočenými volutami, s vypiatým římsovým. Na něm plastická skupina na oblacích: zeměkoule, v levo Kristus, v pravo Bůh otec, nahoře holubice, kolem zástup andělků. Na postranních volutách a na rozích ukončujícího štítu andělci. Spojení oltáře se stěnou kněžiště tvoří dvě brány, jichž zprohýbané nástavce mají v ploše řezané medaillony s reliefem zvěstování P. Marie a nad římsou klečící anděly. 2. pol. XVIII. stol.

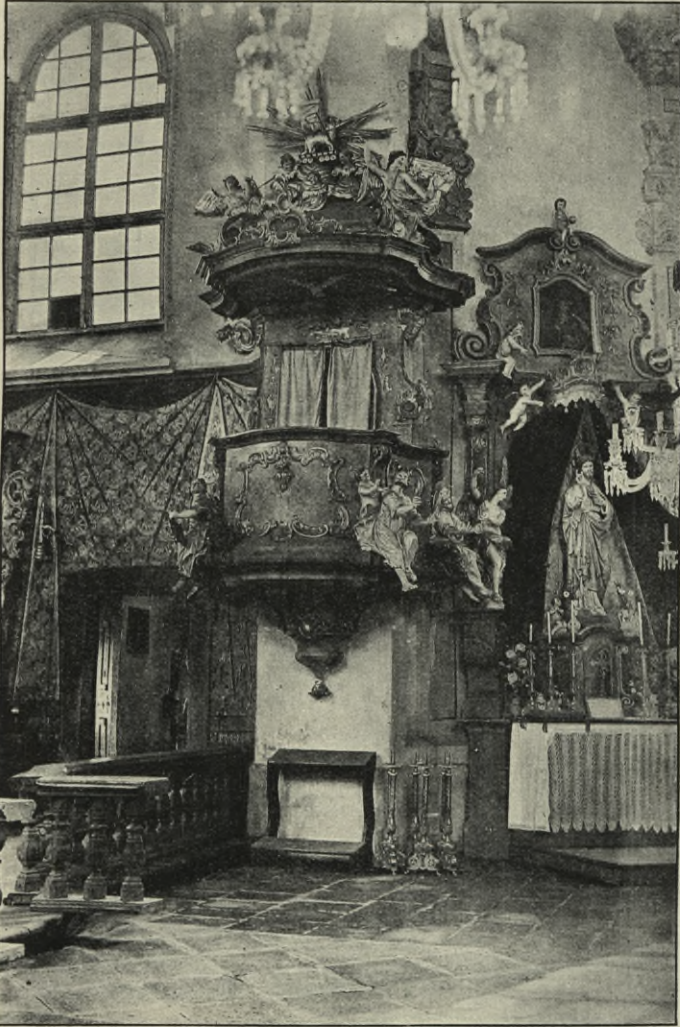
*) Dříve tu stála v řezané zasklené skříni dřevěná socha P. Marie (nyní je uschována na faře), 86 cm vysoká, polychromovaná, z konce XVIII. století.

**) M. Z. K. 3. Folge XII., 11.

Obr. 3. Boží dar. Farní kostel, Vnitřek.

Boční oltáře: 1. Oltář sv. Cecílie, v pravo na spojovací zdi od lodi ke kněžišti, barokní dřevěná, nástěnná architektura, hnědě natřená, se zlacenými ozdobami. Nad moderní sochou Ježíše baldachýn, sbíhající se do koruny; po stranách stojící andělé, nad nimi na konsolách úseky

Obr. 4. Božídar. Farní kostel. Oltář sv. Cecílie a kazatelna.

římsoví se sedícími putti. V nástavci, na němž stojí žehnající Ježíšek, obraz na plátně, olej: sv. Cecílie u varhan, za ní andělci hrají na flétnu a housle. (Obr. 4.)

2.—3. Protějšky. Rakvovité mensy (u oltáře sv. Františka nová), predelly hladké, nástěnná architektura v půdoryse konvexně prohnutá, s pilastry a rokokovou řezbou; uprostřed výklenek se sochou (v pravo

sv. Františka Pad., v levo Jana Nepom.), po stranách stojí veliké scchy (v pravo sv. Mikuláš a Vojtěch, v levo sv. Václav a Florián); v nástavcích hierogrammy Maria a Ježíš. Kolem 1780.

Zábradlí před hlav. oltářem dřevěné, stejné s balustrádou hudební kruchty.

Obr. 5. Boží dar. Farní kostel, Křtitelnice.

Kazatelna rokoková, se stejným nátěrem jako oltář sv. Cecílie. Řečniště šestiboké, vyduté i prohnuté; na nárožích sochy sv. evangelistů s emblemy. Na spodu stříšky holubice, po stranách andělé; uprostřed nahoře glorie z obláček s hlavami andělčými, nad tím ve svatozáři beránek Boží. (Obr. 4.)

Varhany moderní; jenom hrací stůl, zapuštěný do zábradlí kruchty, je původní a ozdoben rokokovou řezbou.

Zpovědnice z nebarveného dubového dřeva, trojdílné, v půdoryse vyduť a prohnuté, s řezbou rocaillů na prohnuté římsě. Kolem 1770.

Kredenční skříň v sakristii, z dubového dřeva! spodní část (prádelník) se čtyřmi zásuvkami, horní skříň pětídílná s vyšším středem, jehož římsa je uprostřed zatočena do volut. 2. polovice XVIII. stol.

Pontifikální stolice:

1. Z měkkého dřeva, s řezaným opěradlem. XVIII. stol.
2. Tři stolice z dubového dřeva, částečně zlacené, s řezbou akantů a mušlí. Kolem r. 1740.

Skleněný lustr v lodi visící, z 1. pol. XIX. stol.

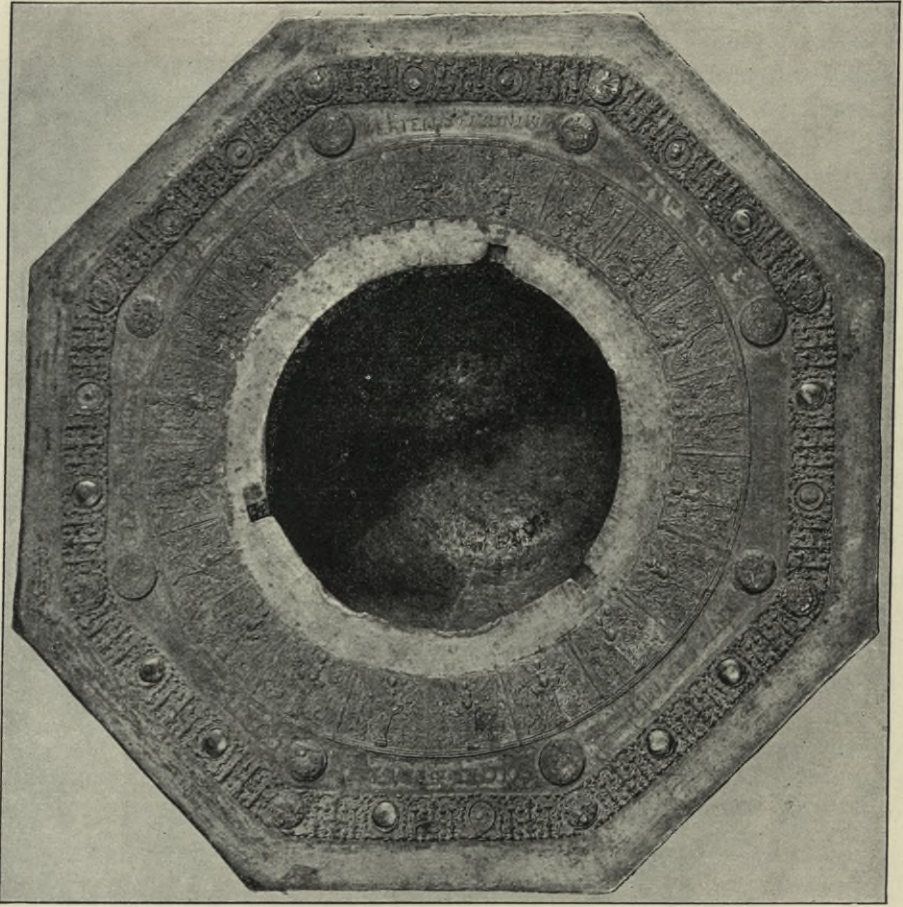
Kříž k církevním průvodům ze dřeva, s řezanou tyčí a korpusem, pestře barvený. Poč. XIX. stol.

Sochy sv. Anny a Jáchyma, dřevěné, nově barvené, 1.50 m vys., z 1. pol. XIX. stol. V předsíni krucifix dřevěný, a v sakristii krucifix a 2 sošky puttů ze dřeva, vše z 2. polovice XVIII. stol.

Křtitelnice cínová, osmiboká, až k víku 1 m, s víkem 1.55 m vysoká, beze značky. (Obr. 5.) Profilovaná noha až k zúžení ze dřeva, plášť kotle pokryt cínovým plechem 5 mm silným, Kolem okraje kotle vlys s reliéfy sedmera svobodných umění v renaissanční arkádě, několi-kráté se opakujícími, pod tím vyryto: „Gregorius Storka Pfarrer Daniel

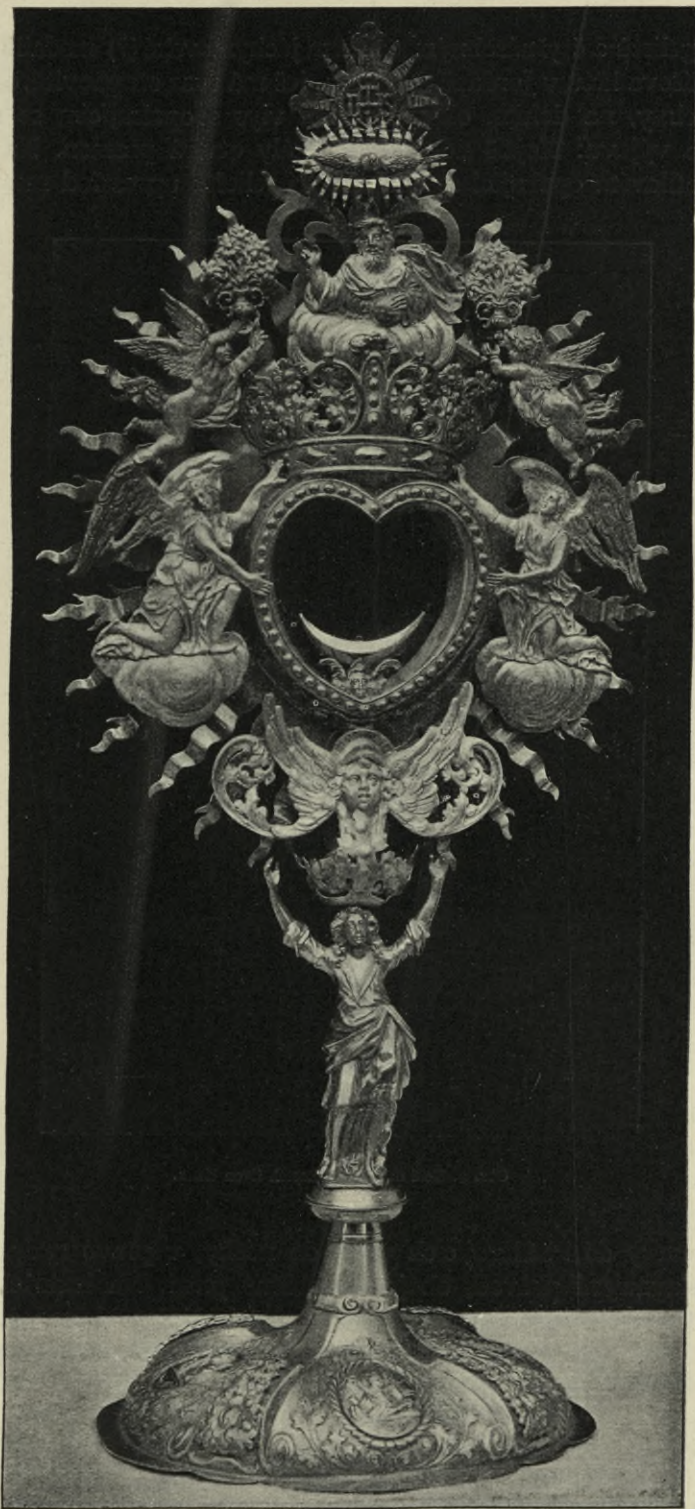

Obr. 6. Boží dar. Farní kostel. Vlys na kotli.

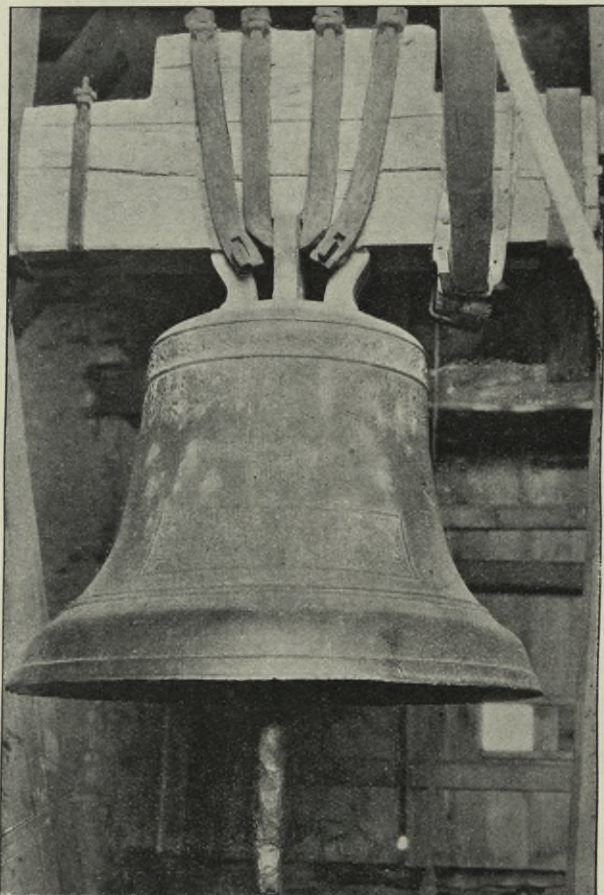
Obr. 7. Boží dar. Farní kostel. Věнец kotlíku.

Buttentorf Schulmeister Damals Michael Fischer Richter Daniel Hauschilt. Georg Tröger (křestní jméno nečitelné) Bressig. Jeronimus Kraus. Diese Beitt Vorsteher der Kirchen Vasser der Gottes Gabe". (Obr. 6.) Kolem otvoru křestního kotlíku, 0·35 m v průměru měřícího, cínový litý věнец, na pět polí dělený, průměrně 0·285 m široký. (Obr. 7.) Pole na zevním a vnitřním okraji hladké. Z následujících polí je zevní zdobeno akantovými rozvilinami a arabeskami, vyvinutými z kandelábrů a herem, vnitřní pak hermami, ovocnými věnci, pásy, zavilinami a rozvilinami s hudoucími andílky. Prostřední pole, prostředkující přechod od kruhového obvodu kotlíku k osmihranu pláště, je vyplněno vyrytým nápisem: LASSET · DIE · KINDLEIN · ZV · MIR · KOMMEN · VND · WERET · IHNEN · NICHT · DEN · SOLCHER · IST · DAS · REICH · GOTTES · WEHR · DA · GLAVBT · VND · GETAVFT · WIRT · DER · WIRT · SELIG · WERTEN: J · 6 · J · Z · DEN · J · IANV = ARI. Tento opis je přerušen osmi medaillonými s hlavami

Obr. 8. Boží dar. Farrí kostel, Monstrance.

čtyř evangelistů a čtyřnásobným otiskem jáchymovské (?) medaille*) s výjevem Ježíšova křtu v Jordáně. Na víku, jež má tvar stupňovité, osmiboké, hrotité helmy, na dolním okraji reliéfní vlys s opakujícím se motivem biblického výjevu: Mojžíš úderem do skály otvírá pramen. Na druhém pásku profilovém opakující se skupina tří reliéfů: uprostřed mezi rozvili-

Obr. 9. Boží dar. Farní kostel. Zvon čís. 1.

nami postavy dětí nalévajících vodu do misky, v pravo rytířský zápas, v levo slavnostní průvod, oboje prováděné putti. Na hranách víka ve třech vrstvách sružené rosetty, mezi nimi okřídlené hlavy andělů. Na vrcholu víka cínový (moderní) krucifix, náhrada za původní plastickou skupinu křtu Ježíšova v Jordáně.

*) Okraj s listovcem, prům., 4,6 cm, opis: CHRISTVS · SEIN · REICH · MIT · LIEBEN · VND · TAVFFEN · BESTELLT. (Srov. K. Regling, Sammlung Lanna. III. Medaillen und Münzen [1911], čís. 1415.)

Monstrance měděná, zlacená a stříbřená, 0·66 *m* vysoká. Ovální noha se čtyřmi dělicími pásy, jež vybíhají dole ve voluty; na ploše nohy tepané listy akanthové a nasazené zlacené oválové medaillony se čtyřmi poprsími církevních otců a ovocnými guirlandy. Za stonek slouží socha anděla v splývavém rouše, nad ním kulovitý ořech, obklopený postříbřenými listy akanthovými. Schránka srdcovitého tvaru, se září, dole tepaná velká hlava andělčí, nahoře koruna a poprsí Boha Otce, po obou stranách andělé na oblacích a putti nesoucí květiny, nejvýše holubice a hierogram IHS v paprscích. Kolem 1700. Beze značek. (Obr. 8.)

Obr. 10. Boží dar. Farní kostel. Zvon čís. 2.

Ciborium s víčkem 0·30 *m* vys., měděné, zlacené, hladké. Noha šestilaločná, ořech šestiboký. Na noze stříbrný štítek s dvojnáskem v kartušovité ovručce z volut a rocaillů a letopočet 1766 (levý znak se stříbrným a černým polem, pravý rozpůlený, v horním poli kůň na stříbrné půdě, v dolním čtyři díly střídavě zlaté a zelené).

Kalichy: 1. Zlacená měď, výška 0·225 *m*, průměr číše 0·085 *m*. Šestilaločná noha, profilovaná, hruškovitý ořech s tepanými růžovými květy a akanthy; číše a patna nové. Kolem 1720.

2. Zlacené stříbro, výška 0·29 *m*, průměr číše 0·10 *m*. Pseudobarokní práce z r. 1856, s emailovými malbami. Značka: T D.

Cínové svícny na oltářích: dva 0·62 *m* vys., hladké, značené A. F. 1737; čtyři 0·42 *m* vys., s rocaillovým dekorem, kolem 1770; dvanáct (šest 0·94 *m*, šest 0·70 *m* vys.) antikisujících, kolem 1840.

Kasule s palla a pláštíkem na kalich, z hedvábného brokátu. Jen postranní pruhy původní. Půda žlutá a bordeaux, stříbrné stoupající vlnovky, kolem granátová jablka, ananasy atd. Na novém středním pruhu našit dole dvojnák s letopčtem 1736 a iniciálami: PGVT | GGVH, vyšitý reliefně zlatými nitkami. Palla a pláštík na kalich z červeného hedvábí, se stříbrným vyšíváním. (Ornament a IHS.)

Zvony: 1. Vys. 0·80 m, spodní průměr 1 m, ucha hladká. U horního okraje tři pásy crnamentované, jemně ciselované; horní s okřídlenými hlavičkami pod baldachýny, rozvilinami, květinami a draperiemi; druhý s podobnou výzdobou; třetí s koši ovce mezi rozvilinami. Na plášti mezi rozpolténé jřeno: GOTTES — GAB vložen znak města v reliefu, pod ním orámovaný nápis:

D : VIGILY : BATOG : DECHANT : ZV S : ICCH : TA : IOHAN : JAGOB : KVT TNER : ROM : KEY : MAY : OB : AMPTS VERWALTER : ANNO · M · D C · XXXIX

na druhé straně po boku krucifixu v levo: I · C · , v pravo: I · C · C. Na věnci: ANTONI · ARNOLT · F · M · (Obr. 9.)

2. Vys. 0·65 m, dolní průměr 0·80 m. Ucha profilovaná. Na horním okraji mezi dvěma provazci: VERBVM × DOMINI × MANET × | INÆTER-NVM × AMEN × IM × J × 5 × 9 × 4 a otisk medaille císaře Maxmiliána II., pod tím visuté listy akanthové; na plášti nápis:

+ EIN + GANTZES + KIRCHSPIL + VND +
+ GEMEIN + AVFF + DER + GOTZGAW +
+ LISSEN + MICH + GISSEN + HANS +
+ WILDT + IN + S + IOACHIMSTAL +
LIS + MICH + FLISSEN + DEN +
+ 3 + DEGEMBER + 1 + 5 + 9 + 4 +

na druhé straně relief Kalvarie a po stranách nápisy:

+ DAS + BLVT		IHESV + CHRISTI +	
+ REINIGET		VNS + VON + AL +	
+ LEN + SVN		DEN + MON + I +	
+ H + IOHAN + RAP		PFARHERR +	
+ SIMMON		KEILAW +	
+ RIGH		DER+	(Obr. 10.)

3.—4. Sanktus slit r. 1869 A. *Pistoriem* v Chebu, umíráček (pův. slit r. 1594) přelit K. *Jul. Heroldem* v Chomutově r. 1865.

Stará RADNICE byla zničena požárem 4. května 1808, zároveň se 104 domy v městě. V nynější radnici, prosté stavbě z let 1844—1845, s hodinovou vížkou, bez architektury, jsou uloženy: hliněná deska, 0,35 m v průměru, s vyrytým nápisem v zadu: *Verfertigt am Faschingsdienstag 1676*; dřevěná deska, 0,20 m v průměru, z téže doby, opravená 7./10. 1909 a dvě železná pečetidla (obr. 11.); všechny s reliefem znaku propůjčeného městu asi císařem Rudolfem II., a s letop. 1601. Větší pečetidlo z 1. pol. XIX. stol., menší kolem 1620.

Obr. 11. Boží dar. Radnice. Městská pečetidla.

Obr. 12. Boží dar. Socha Jana Nepom.

Naproti faře stojí SOCHA Jana Nepom., z pískovce tesaná; hranolový podstavec na třech stupních, s profilovanou, vyloženou římsou. Vpředu nahoře vytesáno: ANNO 1707 | P. M. S. F. R., dole: REPARIR | 1781, mezi tím v reliefu znak nakladatele sochy. Na bocích podstavce nápisy:

SAMVEL FRANTsS	GottES LOB
REICHMANN ERStER	ZV MEHREN
PFARRHERR IN	SANCK IOANNIS EHREN
GottESGAb B. WISEN	IN EVER GEDACHNIS
tHAL VND ABERtHAM	GEHAVEN
DEN 5. AVGVSTI	AVS LIBES GRVND
ANNO 1707	ERbAVET

Nápis na zadní straně značně zvětralý, nečitelný. Na soklu attická patka a krycí deska, na ní socha v životní velikosti (Obr. 12.)

U hostince Opplova zazděn HRANIČNÍ KÁMEN s letopočtem 1572 a kurfirstským znakem saským, vykopaný před lety blízko zemských hranic.

SLATINA u Spitzbergu, viz u hesla Jáchymov. IX. Přírodní památky.

Český Wiesenthal (Böhmisch-Wiesenthal).

Schaller II., 101. — Sommer XV., 130. — Jul. Kraus, Zur Gesch. von B. W. (Erzgebirgszeitung XVIII., 182 a XXV., 10). — V archivu c. k. horní a hutní správy v Jáchymově: Böhm. Wiesenthaler Neue Kirchen-Bau Raittung 1731—1737. — Pohled na město z poč. XIX. stol. v tamějším museu.

Založení MĚSTA spadá, jak již znak městský dosvědčuje, do 1. čtvrti XVI. století a souvisí s rozkvětem obcí Sächsisch-Unterswiesenthal a Oberswiesenthal pomocí dolování. Čes. Wiesenthal byl založen erbovními pány a majetníky těchto obcí, pány z Schönburgu a spadl r. 1525 při rozdělení hranic ke král. panství Přísečnice.

Dispoice půdorysná jistě není dílo plánovitého založení, nýbrž z větší části náhodného řazení domů v podélném směru údolí, kde bylo nové sídlo zakotveno. Svou nepravidelnou a roztržitou polohou na svahu údolí po pravém břehu potoka Pöhlbach dodávají domky osadě ráz spíše vesnický.

Starý KOSTEL, vystavěný r. 1551 na horském hřbetě mezi Česk. Wiesenthalem a Stolzenhahnem v místě nynějšího hřbitova, zchátral během doby a byl tedy v letech 1731—1737 postaven nový zednickým mistrem *Matějem Stöhrem* ze Slavkova uprostřed obce. (Obr. 13.)

Jednoduchá, hladká barokní budova, orientovaná, z lomového kamene, s omítkou bíle zbarvenou; dvojitý sokl, jinak zdi zevně bez architektonického členění.

Loď pravoúhlá, západní průčelí prolomeno dvěma, boční stěny třemi páry větších oken s polokruhovým obloukem s jednoduchým žulovým orámováním, s klenákem a nárožními pásky. V severní stěně pravoúhlý postranní vchod. K lodi přiléhá o málo užší kněžiště, zakončené

třemi stranami osmiúhelníka; v bocích po dvou oknech, výše než v lodi položených, ale tvarem podobných. Společná střecha sedlová, na východě zvalbovaná, je pokryta černě natřeným, pocínovaným železným plechem.

Hranolová, na čtverci zbudovaná věž v západním průčelí je předložena lodi zasahující jen svou východní zdí do tělesa lodního. Stěny členěny kordonem, obíhající ve výši okapní římsy lodní, na dva díly. V přízemí k západu obdélný portál s kamenným rámem, nad ním okrouhlé okénko; v patře dole tři, nahoře čtyři okna s polokruhovým obloukem do zvonice, na všechny strany otevřené, mezi nimi k západu kruhové okno.

Obr. 13. Český Wiesenthal. Farní kostel. Pohled od severovýchodu.

Věž je kryta pozdějším, ostrým osmibokým stanem přecházejícím dole v lomu do základního čtverce. Původně byla na věži prohnutá cibule se stejně krytou lucernou.

Dva přístavky: sakristie na severu v koutě mezi kněžištěm a lodí a zděné schodiště na emporu v jižním koutě mezi věží a lodí.

Hlavní vchod vede nejprve do předsíně pod věží, valeně sklenuté, 3·35 m šir. a hluboké. Loď je uvnitř 18·2 m dl. a 11·8 m šir. Mezi okny postavené sdružené pilastry nesou na profilovaných neozdobených hlavicích vyloženou římsu, nad níž probíhá pod plochým rákosovým stropem ve výši 8 m nad dlažbou hluboká voůta. Plocha stropu je členěna na obvodě lištnami mnohonásobně zprohýbanými a provázenými něžnými rozvilinami z nanášeného štku. Hudební kruchta, uprostřed segmentem vyložená

a šesti čtyřbokými dřevěnými trámy podepřená, vyčnívá o 4.5 m do lodního prostoru a obíhá boční stěny v délce 5 m.

Kněžiště, 7.3 m hluboké, o dva stupně povýšené, s ústupkem v půdoryse, stejně s lodí vysoké, je odděleno od ní vítězným obloukem

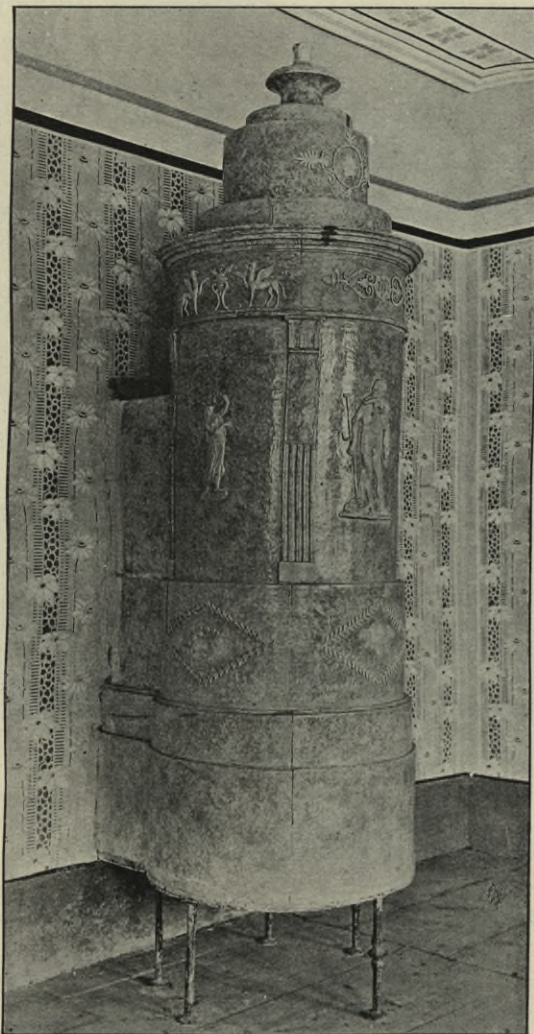

Obr. 14. Český Wiesenthal. Farní kostel. Hlavní oltář a kazatelna.

segmentovým, na patkách zdobeným. Výseče nad čtyřmi okny vřezávají se do široké voůty stropové. Na plochem rákosovém stropě fresková malba (Beránek Boží) v oválovém poli ovroubeném spirálovými ornamenty ze štuku. Barevná dlažba cementová, moderní.

Hlavní oltář, podle návrhu sochaře *Stilppa* zhotovený, ze dřeva, bíle barvený, s pozlacenou ozdobou. Mensa rakvovitá, tabernakl s vý-

klenkem ve dvířkách. Nad retabulem na podstavcích dvojice korintských sloupů a pilastrů. Ve zprohýbaném středu, ukončeném segmentovou římsou, moderní obraz: Obrácení Šavla, signovaný: *A. Leutner pinxit 1861*, bez umělecké ceny. Po obou stranách sloupů stojí sochy, v levo sv. Prokop

Obr. 15. Český Wiesenthal. Fara. Kamna.

a Jan Nepom., v pravo sv. Bonifác a Florián. Oblomená římsa vypíná se nad středem; nad římsovými úseky na sloupech klečí sošky andělů, na nárožích říms stojí vásy. V nástavci, zdobeném baldachynem a volutami, socha Boha Otce v celé postavě, žehnající nad zeměkouli; pod ní holubice. Kolem středu XVIII. stol. (Obr. 14.)

Kazatelna visutá, dřevěná (obr. 14.), v stejném slohu s hlavn. oltářem a stejně zbarvená. Na poprsnici řečniště skoro válcového v rokokových kartuších hlavy P. Marie a sv. Jana v plochem reliefu. Kolem stříšky visí lambrequiny, na spodu holubice v paprscích; na vrcholu beránek na volutovém podnoží.

Na bočních stěnách lodi uprostřed na konsolách sochy Krista a P. Marie Bolestné, v živ. vel., bývalé modely sochaře *Em. Maxe z Wachsteinu*.

Obr. 16. Český Wiesenthal. Radnice.

Varhany moderní z r. 1911. Krásná barokní skříň starých varhan byla trojdílná, korpus byl zdoben v prolomech nahoře rozvilinami a drapeřiemi, na úsecích říms stály vásy.

Dřevěné, bíle barvené zábradlí, s balustry šikou postavenými, v půdoryse segmentové, z 2. pol. XVIII. stol.

Dřevěná křtitelnice, bílá, částečně zlacená. Noha šroubovitá, kotel polokulovitý, s řezbou akanthů, na víku řezaná skupina křtu Ježíšova. 2. pol. XVIII. stol.

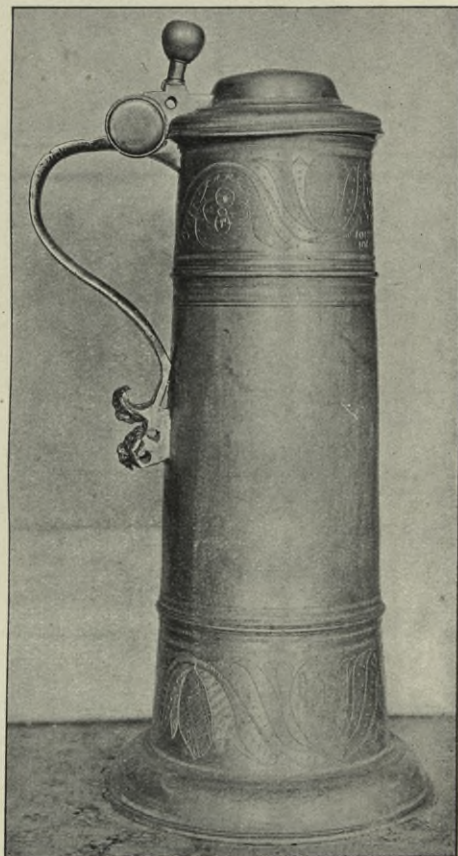
Skleněný lustr z 1. pol. XIX. stol.

Kalich měděný, částečně zlacený, 0.20 m vys. Na kruhové noze tepané plamenité ornamenty a tři rudé skleněné kaménky v lůžkách. Trojdílný ořech s tepanými klasy a révou mezi volutami. Pláštík číše má stejný dekor. 2. pol. XVIII. stol.

Staré zvony byly r. 1869 přelity *Janem Gotthelfem* z Drážďan; velký zvon byl znovu přelit r. 1907 *Rich. Heroldem* z Chomutova.

FARA vystavěna r. 1784. V pokoji empírová kamna, válcová, na pěti železných nohách, s šedobíle mramorovanou polevou a s bílým reliefním dekorem. Plášť je dělen pilastrovou architekturou s kládim; ve středním poli Chronos pojírající své dítě, po stranách dvě ženské postavy, z nichž jedna drží věnec a druhá se opírá o podstavec. Pod architekturou soklový pruh, v něm koše s ovocem v kosočtverečných rámcích, v horním vlysu rosetta mezi palmettami a dvě třínožky mezi nohy. V nástavci medaillon s hlavou v profilu. Kolem 1810. (Obr. 15.)

RADNICE, jednopatrová budova, na stoupajícím náměstíčku, čelem do volného prostoru postavená, s mohutnou mansardou a sedmiosým průčelím, z pol. XVIII. stol. V půdorysu obdélník. Na stěnách bíle barvené liseny a kordon; okna v průčelí oddělena lisenami do třech skupin. Jednoduché orámování oken s kapkami a středními klenáky, prohnuté podokenní římsy. Ozdobu okenních parapetů tvoří na nárožích balustry mezi lambrequiny, uprostřed hadovitě vinuté a zoubkované pásy. Jenom ostění portálu a levého velikého, zamřížovaného okna se segmentovým obloukem jsou kamenná, ostatní vesměs štuková. Levý trakt klenutý, dělení vnitřní a úprava bez významu. (Obr. 16.)

Obr. 17. Český Wiesenthal. Museum. Velká konvice.

Před radnicí stojí SOCHA

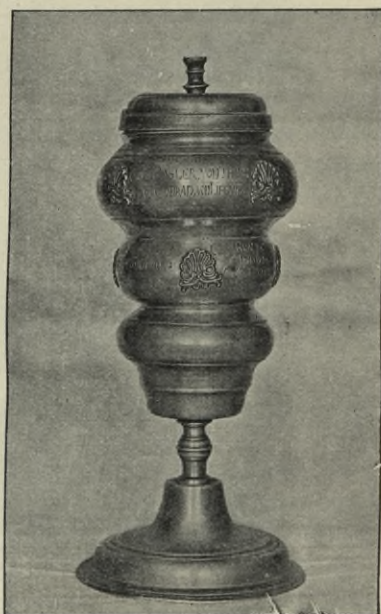
Jana Nepom. Hranolový sokl, z něhož vyčnívají vpředu diagonálně a po obou stranách konsoly, s vyloženou, profilovanou krycí deskou; nad tím druhý, stejně upravený podstavec se sochou v životní velikosti a typické úpravy. Na soklu: „Diese Stadue | hat errichten | lassen Joham | und Brigitta | Barthl Bürger | zu | Wiesenthal | zum Andenken für | die Kirche den 24. Sep | tember. Anno 1826.“

MĚSTSKÉ MUSEUM v radnici má některé předměty většího významu. V první řadě jsou tři cínové nádoby z maj. živn. společenstva:

1. Velká cínová konvice, 0.48 m, bez víčka 0.45 m vys., 12.5 cm horního, 22 cm dolního průměru. Podval vydut značně. Na dolním i horním

okraji pláště po širokém, raženém vlysu z tulipánových květů, k nimž se směrem do středu druží čtyři ryté, prstěncem po dvou dělené pásy. V horním páse zpredu nápis:

CHRISTOF	FISCHER
DANHEL	LANG
CHRISTIAN	FISCHER
CHRISTIAN	NEIWERT
IOHAN PENITICTVS NEI-	
WERT	
IOHAN · HENRICH · LOHS ·	

Obr. 18. a 19. Český Wiesenthal, Museum. Menší konvice a cechovní pohár.

pod ovrubou tohoto pásu ještě jedno jméno: IOHAN LOHS. Při nasazení ucha značně prohnutého dvě lví hlavičky. Na uchu dvě značky: I. S., mezi tím kořen; NOW, pod tím mlátek se želízkiem. Víko ryté, s kulovitým knoflíkem. Uvnitř na dně v medaillonu vása naplněná rozvilinou. 2. pol. XVII. stol. (Obr. 17.)

Cínová konvice, současná s čís. 1; s víčkem 0·46 m, bez něho 0·42 m vys., horního průměru 0·15 m. Na uchu stejně značená. Na plášti dole i nahore vpředu rytý pás, mezi dvěma kolem obíhajícími oblouny, po stranách rytý nápis, obklopený rozvilinami, v nichž se houpají ptáci a loutnař: „Johann Christian Langer | Johann Christav Reimb | Johann Frantz Frank | Johann Frantz Böttner | Johann Gofffried Schmiedel | Johann Antoni Langer“. Kulovitý knoflík na víčku, od něhož původně se klenul

cínový pásek k přednímu okraji víčka. Nasazení ucha vykrojené a dirkované. (Obr. 18.)

Cechovní pohár cínový, 0·29 *m* vys., s víčkem 0·33 *m* vys., noha v prům. 0·145 *m*, horní otvor v prům. 0·09 *m*. Beze značky. Kruhová noha a krátký stonek profilovány, plášť dvěma hlubokými zářezy rozčleněn.

Obr. 20. Český Wiesenthal. Museum. Podobizna.

Na nejhořejší vyduté části nápis, dělený čtyřmi nasazenými mušlemi: ZU · EHREN DER POSAMENTIRER · GESELLEN | HABEN DIESES GESTIFTET | HEINRICH ZIROLT ALS MEISTER | DIE GESELLEN C. C. BASLER VON THVM G. G. CONRAD VON LIEGNIZ. Na druhém výdutku shora rovněž nápis, stejně rozdělený muškmi: C. F. BRAND VON ANNABERG C. G. TEICHERT VON ANNABERG | J. J. HÖLZEL VON BÖHMISCH WIESENTHAL | F. J. LANGER VON WEINBERG | BÖHMISCH WIESENTHAL DEN 20. JUNÝ ANNO 1779. (Obr. 19.)

Podobizna neznámé mladé dámy, olejem na prkně, 0.90 × 0.65 m. Po kolena, bezvýrazný obličej s mandlovitě vykrojenýma očima, lehce v pravo obrácený, ruce na prsou sepiaty, roucho černé s černým, červeně vroubeným rozvilinovým vzorkem na bílých rukávech, na hlavě krajkový čepec, na krku krajkový límeček a řetězy. Nad levým ramenem: IHRES

Obr. 21. Český Wiesenthal. Museum. Cechovní pečetidla.

ALTERS | IHAR | ANNO | 1613. Pozdějším přemalováním v černých tonech utrpěl obraz značně na své barevné živosti. (Obr. 20.)

Hornická lampa mosazná, hladká, na držadle štítek s monogramem ICH a letopočet 1762.

Obrazy na cechovním praporu, olejem na plátně; na jedné straně sv. Petr, na druhé sv. Pavel (patroni řezníků a puškařů, prýmkařů a kovářů.) XVIII. stol.

Osm cechovních pečetidel bývalých cechů, mosazných. (Obr. 21.):

1. Nůžky ve štítku, letopočet 1691 a opis: D · HANDWERCK · D · SCHNEIDER · Z · BÖ · WIESENTAHL · Prům. 0·32 *m*.

2. Na rozpoltěném štítě podkova a kovářské kladivo z jedné, mlátek se želízkiem z druhé strany; nad tím letopočet 1691. Opis: D · HANDWERCK · I · S · D · HVF · V · BERCKSCHMID · Z · BÖHMISCH · WIESEN · T · Prům. 0·039 *m*.

3. Volská hlava, dvě skřížené sekery a opis: D · H · W · S · D · F · HAVER · 1691 · IN · B · ST · B · W · THAL · Prům. 0·036 *m*.

4. Úhelnice a kružítko ve štítě andělem neseném, letopočet 1718 a opis: DAS · HANDW · D · TISCHLER · ZV · BÖHM · WIESENTHAL · Prům. 0·037 *m*.

5. Mlýnský žernov a paleční kolo mezi dvěma lvy, letopočet 1716 a opis: DAS · HANDWERCK · DER · MILLER · IN · BO · WIESENTHAL · Prům. 0·033 *m*.

6. Lvy drženy preclík a vánočka, letopočet 1716 a opis: DAS · HANDWERCK · D · WEISBECKEN · IN · BO · WIESENTHAL · Průměr 0·033 *m*.

7. Škorně a kladivo ve štítku, letopočet 1719 o opis: DAS · HANDW · D · SCHVMACHER · Z · B · WIESENTHAL · Prům. 0·033 *m*.

8. Klíč a dvě skřížené bambitky v rozvilinách, opis: DAS · HANDWERCK · DER · BÜCHSENMACHER · U · SCHLOSSER · Prům. 0·035 *m*.

Gesmesgrün.

Fr. Al. Heber, Böhmens Burgen IV. (1846), 26. — O. Piper, Oesterreichische Burgen VII. (1909), 101. — A. Sedláček, Hrady a zámky XIII. (1905), 97.

Zřícenina HIMMELSTEIN strmí na zalesněném, 633 *m* vysokém vrcholku čedičového kužele při vyústění divoké rokle (Höllschlucht) do údolí Ohře. Vrcholek protíná hranice okresů jáchymovského a kadaňského, jež souhlasí s hranicemi obcí Gesmesgrün a Boxgrün (Höll). (Obr. 22.—24.)

Vznik hradu není doložen dokumentárně. Zprvu byl v majetku rodu z Schönburgu, pak přešel od potomků lenního pána tohoto rodu, „rytíře z Himmelsteinu“, v XV. stol. na rytíře Sataněře z Drahovic, kteří r. 1495 Himmelstein téměř rozvalený skoro od základů znovu vystavěli. Na to patřil hrad, již v listině z r. 1574 pustým (öd) nazývaný, v letech 1528 až 1588 hrabatům Šlikům, do r. 1592 Šimonu Ungnadovi ze Sonnecku, do r. 1621 Křištofu Vitztumovi z Vitztumu na Neu-Schönbergu a Klášterci; od r. 1622 jsou majiteli hrabata z Thun-Hohensteinu.

Cesta, vedoucí na východě od dvorce Himmelsteinu k hradu, byla asi 40 *m* pod hradní branou přerušena zcela izolovaným předhradím

(obr. 24. I.) 7 m dl. a 4·6 m šir., z něhož se zachovaly již jenom dvě zevní zdi, 1 m silné, v pravém úhlu k sobě přiléhající.

Za branou, překlenutou v šíři 2·9 m stlačeným obloukem (obr. 24., II.) leželo těsné hradní nádvoří.

Na východě ohraničovala je věžovitá stavba (obr. 24., III.) pravoúhlého půdorysu, se sklepem valeně sklenutým a třemi patry, jichž trámové stropy se nezachovaly. Sklep, dnes na jihovýchodě otevřený průlomem ve zdi a skoro do polovice výšky zasypaný, rozkládal se téměř

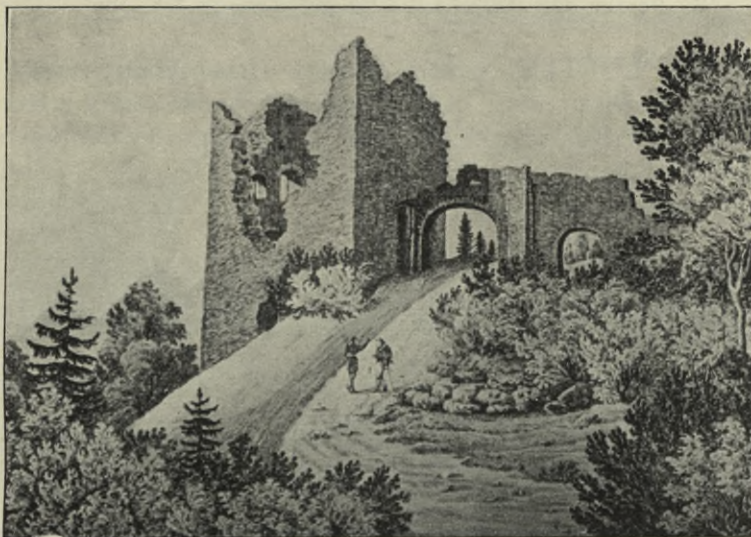

Obr. 22. Gesmesgrün, Himmelstein. Pohled od jihovýchodu.

v celé hloubce stavby; přístup umožňovalo schodiště opřené o severozápadní stěnu obytné věže, pod níž byl druhý menší, ze sklepa přístupný prostor. Horní tři patra byla oddělena od schodiště, dnes již skoro zcela zničeného, zdí. Mimo dvéře, v této zdi zachované, jsou v I. patře jenom dvě okna segmentem zaklenutá k jihozápadu. Na téže straně osvětlovalo jediné okno, spojené na levé straně s lichým výklenkem, druhé patro. Z třetího patra zbyly jen nepatrné části zdí.

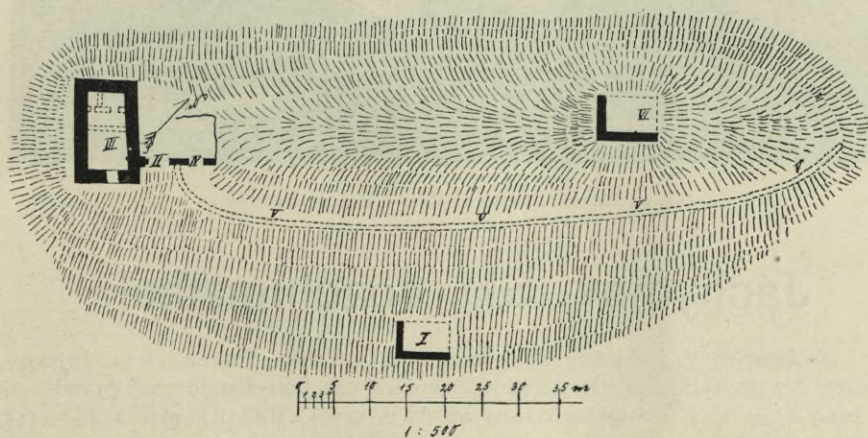
V severovýchodní části hradiště, kde byla vystupující skála vylámána, zjednán vedle hlavní brány (obr. 24, IV.) menší brankou, ve zdi ohradní ponechanou přístup do parkánu (obr. 24, V.). Na horním konci částečně až do výše 1·2 m zachovaná zeď parkánu obklopovala jako pásem horu —

zůstávají stále v téže horizontále — v ellipse, stoupající pozvolna od jihozápadu k severovýchodu.

Obr. 23. Gesmesgrün. Himmelstein. Pohled z 1. pol. 19. stol. (Z Hebrových Burgen I. c.)

Na vrcholu hory byla ještě další obranná stavba, podobná předhradí v půdoryse i v síle zdi (obr. 24, VI.), jež však již zmizela až na dvě zevní zdi, se zemí srovnané. Severní a západní strana hradiště je nyní zcela

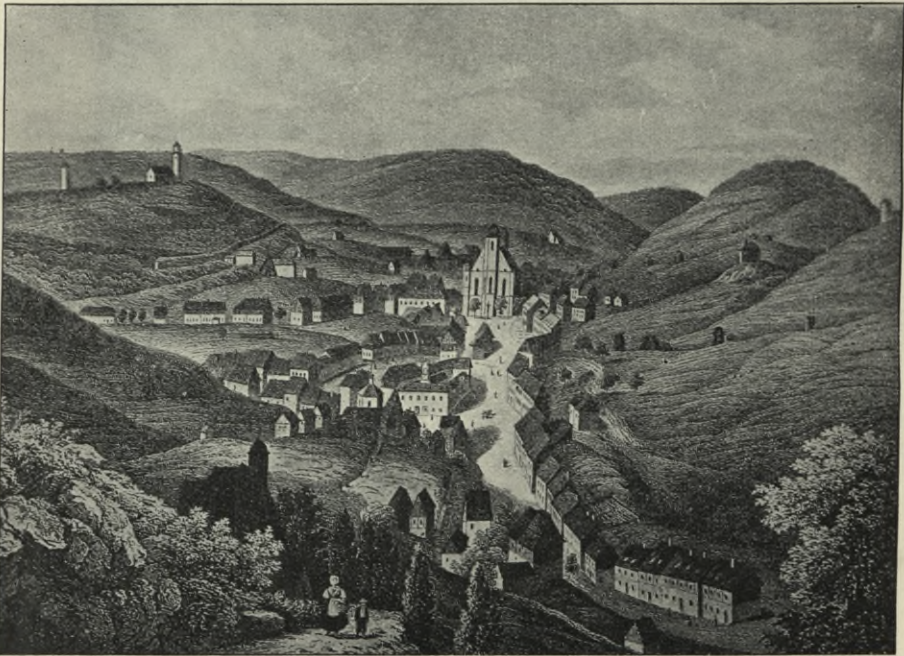
Obr. 24. Gesmesgrün. Zřícenina Himmelsteinu. Půdorys: I. Předhradí. II. Vchod do hradu. III. Obytná věž. IV. Brána parkánu. V. Parkán. VI. Opevnění.

otevřena; na tomto svahu, bezpečném proti útoku, bylo jen slabé opevnění, jež nejprve podlehl zkáze. Jako stavební materiál bylo užito výhradně čediče.

Hüttmesgrün.

W. Peiter, Die Wirbelsteine (Erzgeb.-Zeitung XI., 127).

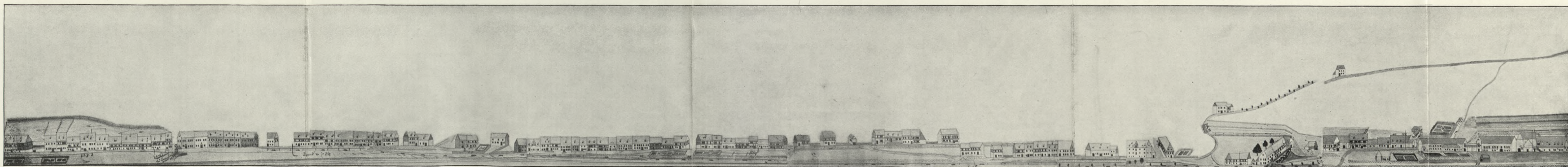
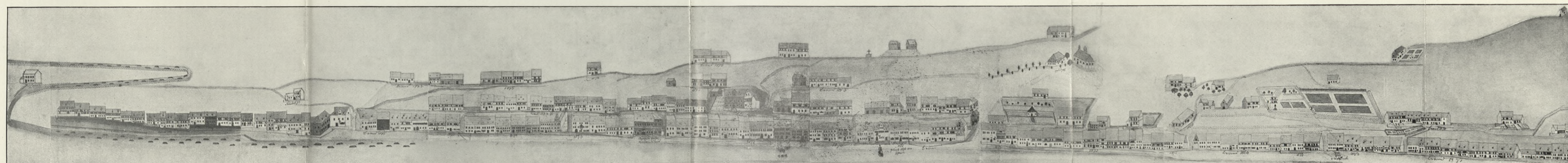
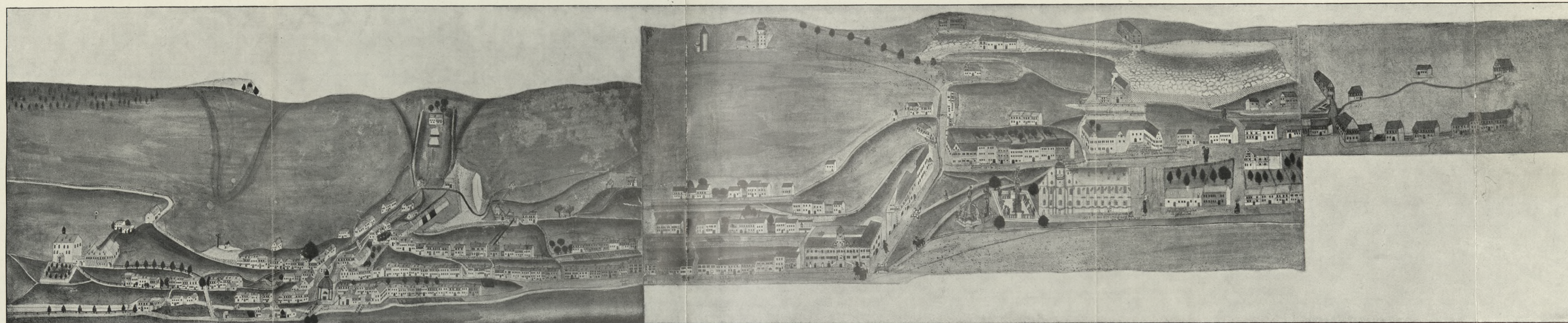
SPONDYLOLITY, patřící panství Hauensteinu; výška nadmořská 1094 m; blízko místa, kde se rozděluje okresní silnice z Hüttmesgrünü do Schönwaldu vedoucí od silnice z Hofbergu do Oberhalsu; tři strmě stoupající kupky z navršených čedičových balvanů; menší jsou nyní zcela zakryty lesem.

Obr. 25. Jáchymov. Pohled od jihu z r. 1865. (Podle rytiny.)

Jáchymov (Skt. Joachimsthal).

Archivalia: V jáchymovském městském archivě: Seltenreich Johann, Auszueg der Ratschlusse die Gemain vnd dere nuz betreffende vom brand hero de Anno 1538 u. s. w. (pokračováno až do r. 1579), Radní kopiár 1542—1545, Rační protokoly 1563—1566, 1784—1785, Radní manuál 1577—1583. — Joh. Mathesius, Sarepta, Predigt IX. a Chronica der Freyen Bergkstadt in S. Joachimstal vom 16. Jar an bis zu ende des LXI. (Nürnberg, 1587). — Johann Miesel, Historische Beschreibung der freien Bergstadt Joachimstal. (Rkpis z konce 18. stol. v knihovně Musea král. čes.) — Boehm Ant., Gedächtnis-Beitrag über die freye Bergstadt Joachimsthal vom Ursprung 1515—1835 (v Pam. knize na děkanství). — Rkp. sbírka topografická (doplňky pro prof. Eichlera z r. 1826, 1834 a 1846) v archivu Musea král. českého.

Pohled na Jáchymov z let 1780—1820.

Kolorovaná perokresba, 3 díly (viz předmluvu a str. 29.).

Literatura: (Bibliografii viz u Knopfa l. c. 54—59 a u Č. Zibrta, Bibliografie čes. historie III. [1906], č. 12893.) — Mons. Gregor Lindner, Kurze Mitteilungen aus der Geschichte Joachimsthals (Pfarramtliche Nachrichten für das Kirchspiel St. Joachimsthal, 1903 sl.) — Müller Anton, Aus der Geschichte Joachimsthals (1889). — Dr. Gustav C. Laube, Aus Joachimsthals Vergangenheit (Mitt. des V. f. G. d. D. in Böhmen XI., 76 sl.). — Schaller II., 81. — Sommer XV., 106. — Grueber Bernhard, Die Kunst des Mittelalters in Böhmen. IV. (Wien 1879). — Karl Knopf, Die Wunderstadt St. Joachimstal. (Weipert und Leipzig, 1909.) — Ottovy Čechy X. (1896), 178—186. — Světozor 1874, 274. — Deutschböhmen im Bilde (1912), tab. 42. Text O. Wienera. — Ottův Slovník Naučný XII. (1897), 1018—1020. — A. Sedláček, Místopisný slovník II. (1897), 350—351.

Pohledy na město: Pohled od jihu u F. B. Mikovce a K. W. Zapa, Starožitnosti l. c. II. (1865) [obr. 25.]. — Rytina zříceniny Freudensteinu u Hebra, Burgen III. (1845). — Kresby veřejných budov jáchym. na nejst. horních mapách (z r. 1589 a 1593) v archívě c. k. horní a hutní správy [obr. 28., 29., 40., 67., 71.]. — V radnici pohled na město 1780—1820. Kresba perem, kolorovaná. 3 díly, celková délka 6 m. 1. Záp. strana až ke hřbit. kostelu. 2. Východní svah údolí. 3. Spodní část města až k býv. huti na stříbrnou rudu (tab. I.).

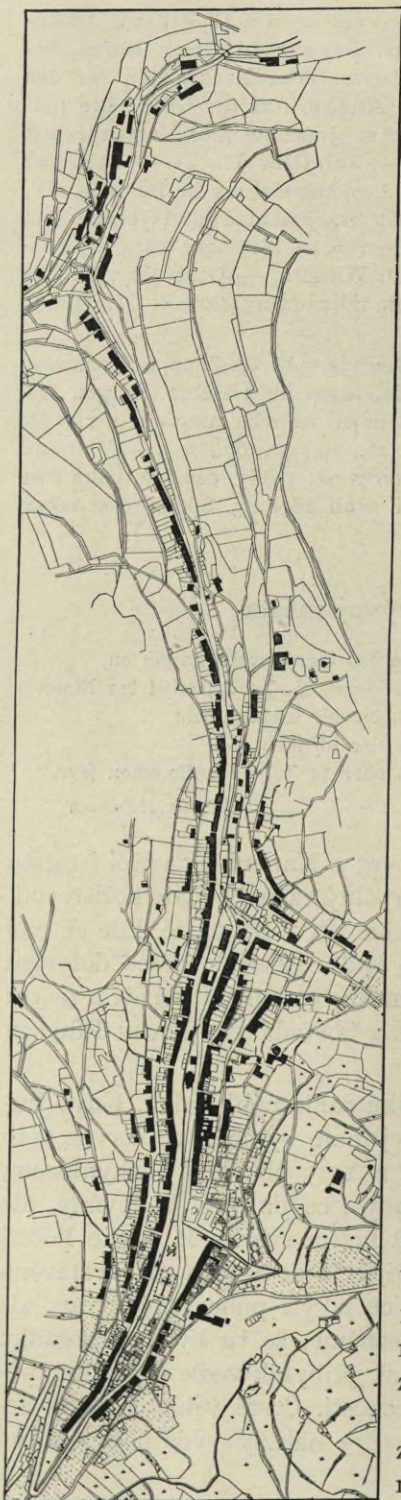
I. Dějiny a stavební vývoj města.

„Auf Marienberg das Bergwerk fing sich an,
S. Anaberg die Frau, S. Joachimsthal der Mann
Und Marienberg, die die Tochter, sein
Die drei Städte, die ich mein,
So innerhalb 3 oder 24 Jahren auffommen seyn.“

Petrus Albinus.

Stejně jako rudohorská města Annaberg a Marienberg vděčí i město Jáchymov svůj vznik a svůj skoro báječně rychlý vzrůst bohaté kořisti rud. Ačkoliv bylo již na konci XV. stol., ba ještě dříve na místě, kde se měl později rozkládati Jáchymov, pátráno po rudě, vzkvetlo přece dolování až tehdy, když se r. 1515 spojili ke společnému podnikání bohatí a mocní hrabata Šlikové s Alex. z Leisnigu, Wolfg. z Schönbergu, Janem Pflugem a H. Tumshirnem.

Náhodně soustředěné množství dělníků zalilo náhle údolí. Když Jindřich z Könritz, pozdější šlikovský horní hejtman, vyhledal 22. června 1516 údolí, zvané tehdy Konradsgrün a teprve r. 1517 přezvané Jáchymovem, nenalezl tehdy ještě vůbec příbytků; domy sice již byly budovány, ale dosud nebyl ani jeden dohotoven. Ale již kolem svátku P. Marie Početí r. 1516, kdy sem Könritz několikrát přijel, bylo tu prý již vystavěno na 400 domů. Stráně údolí vynutily si sice jakýsi půdorysný útvar; ale nehledíme-li k této přirozené nutnosti, seznáme, že tu byl bez pořádku a plánu nastavěn nakvap dům vedle domu, příbytek vedle příbytku způsobem, který nepočítal s dlouhou budoucností. Časté veliké požáry, zejména v r. 1538, 1782 a posledně v r. 1873 našly vydatnou potravu v technické kvalitě těchto staveb.

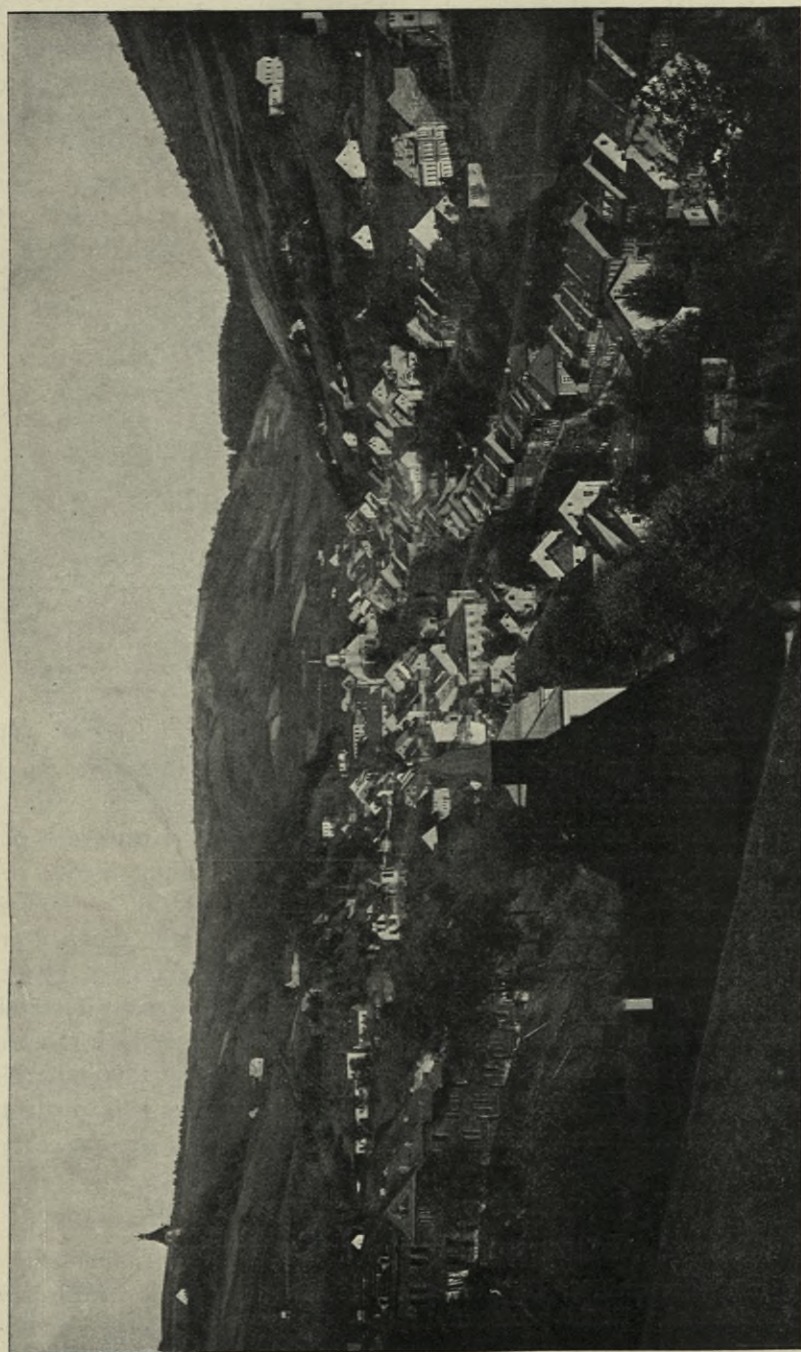
Obr. 26. Jáchymov. Půdorys města z pol. XIX. stol.

R. 1517 byly učiněny pokusy zavésti poněkud řád do tohoto chaosu; tehdy Jan Münnich údolí opustil (hat den Tal abgezogen) a na podzim bylo Jakobovi Heyfeldrovi propůjčeno městiště (man hat di hofstett verliehen). Do téhož roku spadá také vystavění prvního domu u potoka (an der Flut) nákladem Mich. Thiela, čímž nastává nové období ve vývoji Jáchymova. (Obr. 26.)

Srdcem města byl původně chlebný trh (Brotmarkt), nyní náměstí sv. Anny, kde na blízku se soustředil život náboženský a veřejný v kostele (nyní špitálský nebo hřbitovní kostel) a v radnici. S pokračujícím zastavěním území podél městského potoka posouvalo se středisko města údolím vzhůru. Tehdy vznikly v nejhořejší části města v rychlém postupu stavby veřejné: zakoupen dům na radnici od hraběte Jeronyma Šlika (1531), vystavěna mincovna (1534—1536), kostel (1534—1540), získány domy od hraběte Lorenze Šlika na školu a od Mikuláše Streubela na faru (1535), což vše dosud dává převahu horní části (Oberthal) před dolní (Unterthal), nebo — řídíme-li se podle dřívějšího rozdělení města na čtvrti — čtvrtím Schottenberg a Obertürken proti čtvrtím Pfaffenberg a Untertürken.

V 3. a 4. desetiletí XVI. století dostihl stavební ruch v městě, přes to, že výtěžek z dolování tehdy již značně klesal, vrcholu. Bez ohledu na nákladnost podniku byli zváni známí umělci z ciziny k výzdobě nových staveb a také o jakousi assanaci města byl učiněn pokus, když bylo r. 1544 na rozkaz hraběte Šlika 14 domů po obou stranách potoka pro nebezpečí ohně a povodně, jež jimi hrozilo, vykoupeno a zbořeno.

Šmalkaldská válka (1546—1547) zahajuje období úpadku. Místo objednávek uměleckých prací jsou tehdy radní

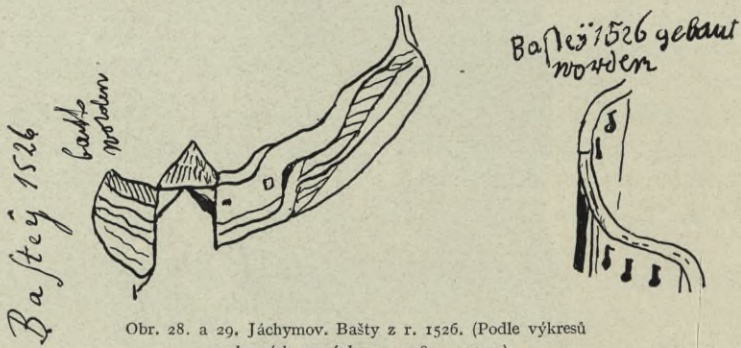

Obr. 27. Jáchymov. Pohled na město od jihu.

manuály stále plny žalob na těžké dluhy, způsobené škodami na kostele, radnici, škole, válečnými nepokoji a ohni.

Následující století nepřinesla již závažnější obrat poměrů. Tíha třicetileté války stihla město celou svou vahou. Přes to, že se potom na čas dolování zase zdvihlo a naplnění obecní pokladny opět probudilo chuť k stavbě, přece již nikdy se nevrátil umělecký rozkvět XVI. století. Barok a rokoko jdou bez značnějšího vlivu na obraz města. (Obr. 27.)

Osudný byl pro zachované památky z minulosti města požár 31. března 1873, *) jenž zničil mnoho starých patricijských domů s bohatými arkýři a štíty a zejména nádherný kostel se všemi uměleckými poklady XVI. stol.

Obr. 28. a 29. Jáchymov. Bašty z r. 1526. (Podle výkresů na horních mapách z r. 1589 a 1593.)

II. Opevnění města.

Překotný chvat, s nímž se hleděli dobrodruhové hledající poklady v horách dostati pod nuzné aspoň přístřeší, připustil teprve poměrně velmi pozdě také starost o opevnění města. Hrad Freudenstein, vystavěný r. 1517, neměl pro ochranu města významu. Ostatně při přirozené poloze města v údolí, kde poskytovalo již poměrně dosti velikou jistotu prosté uzavření spodního a horního vchodu do města, spokojili se obyvatelé r. 1526 vystavěním bašt (Pastey), a to horní u posledního domu v pravo (Oberthal, čís. 216) a dolní u dnešního hostince „Zum weißen Hof“.

Obě bašty záležely ve věži s branou, pokryté stanovou střechou, k níž přiléhaly po obou stranách zdi se stílnami a táhly se až k samotným stráním údolí (obr. 28. a 29.). Radní protokol ze 17. dubna 1769 mluví ještě o opravě horní sešlé bašty. Při stavbě říšské silnice padly obě tyto stavby r. 1835 v oběh ohledům komunikačním.

III. Jednotlivé veřejné budovy v městě.

1. DĚKANSKÝ KOSTEL SV. JÁCHYMA.

V městském archívě: Register vnnnd Rechnung vber den Kirchenpaw In Sanct Joachimstal; Radní protokolly 1560—1561, 1561—1563, 1784—1785. —

*) Karl V. Hansgirk, Joachimsthal vor, während und nach dem Brande von 1873. (Bohemia 1873, č. 104—106.)

F. B. Mikovec a K. Wl. Zap, Starožitnosti II. (1865), 188—190. — M. Z. K. VIII., 321 a N. Folge XIII., CX. — Corn. Gurlitt, Kunst u. Künstler am Vorabend der Reformation (Halle 1890). — G. Lösche, Joh. Mathesius (Wien 1907). — Dr. Rich. Schmidt, Der Kirchenbau zu Skt. Joachimsthal (1534—1540) (vyjde v 51. roč. Mitt. des Ver. f. Gesch. der D. in Böhmen).

Dějiny stavby. Se stavbou městského kostela bylo začato v pondělí po sv. Trojici (1. června) r. 1534. Dílovedoucím („verordneter Werkmeister“) byl domácí stavitel *Hanuš Kopp*, tesařským polírem („oberster

Obr. 30. Jáchymov. Děk. kostel před r. 1873. (Podle kresby.)

Werkmeister ober die Zimerleut und angeber der Bedachung“) ze začátku *Wolf Müller* z Ostrova. O sv. Kateřině (v neděli, 25. listopadu) r. 1537 byla sloužena první mše v kostele sotva zhruba dokončeném. Scházela ještě okna a štít ní zdi; strop byl nepokrytý, střecha jenom prozatímne šindelem pobitá; věž nebyla ještě hotová. Teprve během následujících tří let byla stavba kostela do r. 1540 dokončena celkovým nákladem 14.824 zl., 8 grošů, 3½ ×.

Vnitřní zařízení bylo úplně vypraveno v letech 1542—1573. R. 1542 přivezen velký zvon z Burcksteinu, 1545 věnovali hrabata Jeroným a Lorenz Šlikové „tabuli na oltář“ (*Luk. Cranachovi* připisovaný obraz), 1559 daroval Ondřej Seltenreich Boží hrob, 1560 Nikel Militz sochu nanebevstoupení Páně; 1564 bylo postaveno 10 dřevěných pilířů do kostela, 1566 byl strop vydeštěn, zhotovena nová zpovědnice a kostel vybělen, 1567 byl kostel

na stěnách („oben am Gemeuer“) a 1573 na emporách („Borkirche“) *Aug. Cordem**) vymalován.

V letech 1764—1785 byl zevnějšek i vnitřek kostela podroben rozsáhlým změnám. R. 1764 byly postaveny nové boční oltáře; 1768 byla zřízena zábradlí a kněžiště, postaveny lavice, *Matyáš Schmiedhuber* provedl sochařskou práci na patronátních lavicích, nová sakristie s hrobkou vystavěna, kostel celý vybělen, 10 sloupů dřevěných pomalováno a ozlacoeno; 1769 byl kostel vydlážděn, oltáře sv. Trojice a Anny nově zřízeny; 1773 byla

Obr. 31. Jáchymov. Děk. kostel po požáru 1873.

věnována křížová cesta a slavkovským malířem *Eliášem Dollhopfem****) vymalována; 1776—1781 byla střecha pokryta břidlicí; 1779 byl strop kostela vymalován; 1785 byl dokončen nový mramorový hlavní oltář celkovým nákladem 1782 zl. (pracovali na něm kameník *Matyáš Millauer* z Prahy, zednický mistr *Christianelli*, pozlacovač *Tadeáš Beck* z Jáchymova, sochař *Matyáš Schmiedhuber* a malíř *Jos. Kramolin* z Prahy, tehdy v Karl. Varech (olt. obraz sv. Jáchyma). Původní archa dána za postranní oltář.

Obrovský požár města 31. března 1873 ztrávil kostel úplně. (Obr. 30. a 31.) S použitím zachovaných zdí zevních byl pak v letech 1874—1876

*) Kord, Habart řečený Kord, pražský malíř. (Viz *Soupis XXX.*, 225.) — S Kordem uzavírá 6. září 1577 rada města Lokte smlouvu na zhotovení oltářního obrazu pro tamní farní kostel, jehož predella je dosud zachována v Měst. museu chebském. (Srov. Dr. Ad. Horcicka v *Mitt. des Ver. f. Gesch. d. D. in B. XXXIII.* [1895], 275.)

**) Srov. Joh. Hahn, *Elias Dollhopf* v *Mitt. des Ver. f. Gesch. d. D. in B. L.* (1912), 147—149.

podle návrhu stavitele chrámu sv. Víta v Praze *Jos. Mockera* vystavěn a zařízen pseudogoticky stavitelem *K. Fr. Richterem* z *Johanngeorgenstadtu*.

Popis stavby. Kostel patří podle zevnějšího dojmu, který zůstal i při přestavbě po katastrofě r. 1873 v celku zachován, do řady rudohorských svatyní rychle za sebou v 1. pol. XVI. stol. povstalých; působí hlavně šířkou a hmotností stavby. (Obr. 32. a 33.) Budova stojí, obrácena kněžištěm do náměstí, na strmém svahu; na západní straně vede podél kostela ulice, oddělená hlubokým příkopem a opěrnou zdí zachycená.

Obr. 32. Jáchymov. Děk, kostel. Pohled od jihozápadu. Poloha kostela v městě.

Původně pozdně gotická, stejnorodní stavba, s renaissančními detaily. Hlavní osa leží podle směru údolí od sev.-sev.-západu k jiho-jihovýchodu. Obdélná loď — bez výslovně akcentovaného závěru chorového a s předloženou věží — má značné rozměry: 50·5 *m* zevnější délky a 28·5 *m* zevn. šířky. Zevní stěny asi 15 *m* vysoké, z lomového kamene hladce omítnuté, jsou opřeny šestnácti pilíři s jedním ústupkem, spodem vyžlabeným a s kosinou; nárožní opěráky postaveny diagonálně.

Z XVI. stol. zachovala se kolem celé budovy obíhající trnožní římsa, podle výšky terrainu v různých úrovních zalomená a čtvrtvácem, šikmou a žlábkem profilovaná a tři hlavní portály, jeden v průčelí štítovém, druhé dva v téže ose po stranách.

Architektonická kostra a profilace všech tří portálů stejná: Polokruhem uzavřený otvor s pilastry po bocích a předloženými čtvrtsloupy na bohatě profilovaném soklu; nad tím úplná římsa, nad pilastry oblomená,

spodní část složená z lalošky a výžlabu, svrchní z krycí lištny a čtvrtválece; nástavec ve tvaru tupouhlého štítku. Profilace a ornamentace je vláčná, figurální a rostlinný dekor velmi přesně pracovaný. Dekorace portálů je rozdílná.

Nejkrásnější je výprava záp. portálu.*) (Obr. 34.) Uprostřed štítového pole v medailonu poprsí zakladatelovo,**) po stranách jeho roh

Obr. 33. Jáchymov. Děk. kostel. Pohled od jihozápadu. Detail.

hojnosti vybíhající v zatočenou rozvilinu, z jehož ústí vylézá delfin. Na štítovém zastřešení zubořez, na vrcholu okřídlená hlava andělčí. Pod poprsím ve vlysovém páse distichon, z básně Dr. Janem Neffem (Naevius), tehdejším městským fysikem a vysekané kameníkem *Jiřím z Bamberka*: HVNC PIETAS REGISQUE FAVOR ATQVE INCLITA VIRTVS ORBA-

*) Zasvěcen památce zakladatele Jáchymova hraběte Štěpána Šlika, ne-zvěstného od bitvy u Moháče (29. srpna 1526).

***) Provedením podobá se poprsí na jeho pohrobni medaili, obličej s krátce střiženým plnovousem, obrácený v levo, na hlavě baret s širokým krajem, vlasy pokryty calottou (srov. obr. 93.).

RVNT | VITA CONIVGE ET IMPERIO. D · STEPHANVS SCHLICK.
COMES · Z · G · AN · 1526 ÆTATIS 40. | Ve střední ose hlavic pilastrových
rozzvíjí se akanthový list a podpírá otupené nároží krycí desky po stranách
obloukovitě prohnuté. Místo volut jsou na hlavici delfinové s hlavami

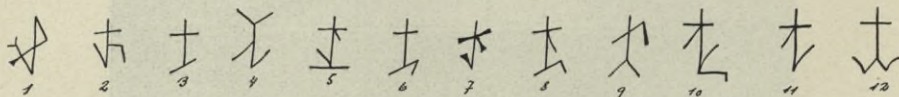
Obr. 34. Jáchymov. Děk. kostel. Západní portál.

dolů obrácenými. Na přední zalomené ploše římsy po čtyřdílné rosettě. V koutech archivoly dva souměrné zdobné štítky, levý kartušový s třemi zaviliny.

Stejné formy štítků jsou na obou ostatních portálech. Ve štítovém poli severního portálu rovněž v medaillonu hlava bezvousého vojína v profilu, hledí „zavřené“ helmy zdviženo; pod medaillonem akanthový

list, vyplňující skoro celé pole štítové. Ve vrcholu štítu pinie. Tři kamenické značky, na levém ostění dvakrát čis. I., na pravém čis. II. (na obr. 35.)

Hlavice pilastrů východního portálu, povýšeného nad devítistupňovým schodištěm, jsou ozdobeny ve středu maskou, nad níž vyrůstá k abaku akanthový list. Větší listy akanthové vroubí nároží hlavice. Poprsí ve štítě podobá se provedením svému protějšku na sev. portále. Po obou stranách medaillonu leží dva delfíni s hlavami ven obrácenými a končí v rozviliny akanthové. I zde jsou kamenické značky, jedna (čís. I, obr. 35.)

Obr. 35. Jáchymov. Děk. kostel. Kamenické značky.

dvakrát na pravém sloupě, druhá (čís. 7, obr. 35.) ve středu prázdného vlysu.

Čtvrté, menší dveře, vedoucí do sakristie, jsou v západní stěně těsně vedle jižního nároží; mají polokruhový oblouk a původní orámování, jehož střední oblouk je zdoben listovcem, obíhajícím až do třetiny výšky, kde přechází ostění v jednoduchou oblínu; na vrcholu oblouku je vytesán ve štítku, svrchu zavínutém, znak šlikovského panství Bassano.

Vedle dveří ukazuje pravouhlé zalomení trnožní římsy a stopy pod omítkou na původní (okenní) otvor.

Okna kostela byla při přestavbě 1873 zcela změněna. Šestnáct hlavních oken dvojí různé velikosti má nyní gotisující spodní římsu, jsou překlenuta stlačeným hrotitým obloukem a opatřena kružbou ze dvou čtyřlístů a jednoho trojlístu; původně měla okna polokruhový oblouk a byla dělena dvěma kamennými pruty, jež byly pod obloukem po způsobu kružby prostě spleteny, asi tak, jako dosud vidíme na věži. Vzhledem k nutnému osvětlení prostoru pod emporami v kostele bylo dříve pod velkými okny (jež měřila 2 sáhy, 5 stop, 4 coulů výšky a 1 sáh, 1 stopu a 8 coulů šířky), ještě šestnáct menších, rovněž trojdílných, jež byla r. 1873 úplně odstraněna jako zbytečná, když nebyly po požáru již empory znovuzřízeny.

Mohutná sedlová střecha, břidlicí krytá, s dvěma vysokými trojúhelnými štíty, především přispívá k hmotnému dojmu kostelní stavby. Před pcžárem byla její kolmá výška 9 sáhů, 4 stopy, 6 coulů, nyní je již jenom 14 m. Při znovuzřízení střechy byla vynechána sanktusová vížka, jež stála původně uprostřed slemene a byla kryta kopulovitou helmou.

Na jižní chorové straně přiléhá věž, dříve s bání a křížem 25 sáhů (asi 47.5 m), nyní 56 m vysoká; je až k okapní římsě kostela válcová, odtud osmiboká; stojíc úplně mimo půdorys kněžiště, je s ním spojena příčnými, diagonálně postavenými zdmi, jež jsou podepřeny dvěma opěráky a sahají až do výše válcové části věže; v půdoryse jsou segmentově prohnuty a prolomeny nikou v místech, kde druhy bývala okna souhlasně s okny

ve zdi závěrové položena. Stěny jsou členěny mimo trnožní římsu ploše profilovaným kordonem a hlavní římsou kostelní, jež obíhá věž i spojovací zdi. Horní, osmiboká část věže je členěna gotisujícím (novým) kordonem a okapní římsou.

Obr. 36. Jáchymov, Děk. kostel. Portál do věže.

Renaissanční portál do věže (obr. 36.) na jihu, s polokruhovým obloukem, po stranách orámovaný hladkými, nahoru se zúžujícími polosloupy na stylobatu. Korintšská, hruškovitá hlavice sloupová je vyzdobena jedinou (v provedení neobratnou) řadou listů a rosettami pod středy abakových stran. Římsa je nad sloupy oblomena, vlys je prohlouben, hladký. Nad tím zdvihá se podobná architektura o dvou válcových, balustrových sloupech, v první třetině výšky zaškrčených a prstencem opá-

saných. Na spodní části sloupového dříku široké kanelury, dělené můstky, horní část hladká. Hlavicemi dosahují sloupy až na kordon věže.

Nad portálem v hlubokém výklenku jsou nad sebou položeny dva páry sdružených oken, spodní pár s polokruhovým, svrchní s hrotitým obloukem, oba s římsami na lavici; stará okenní ostění jsou prostě skosena, dělicí pruty po obou stranách drážky pro sklo jsou profilovány hruškovcem.

Osmiboké patro věže skládá se ze dvou dílů; spodní sáhá až k slemeni kostelní střechy a nese ciferníky hodin, svrchní byl po požáru nově vyzděn a slouží za zvonici. Místo nynější, přímočaré, hrotité helmy byla na věži před požárem kupole s lucernou.

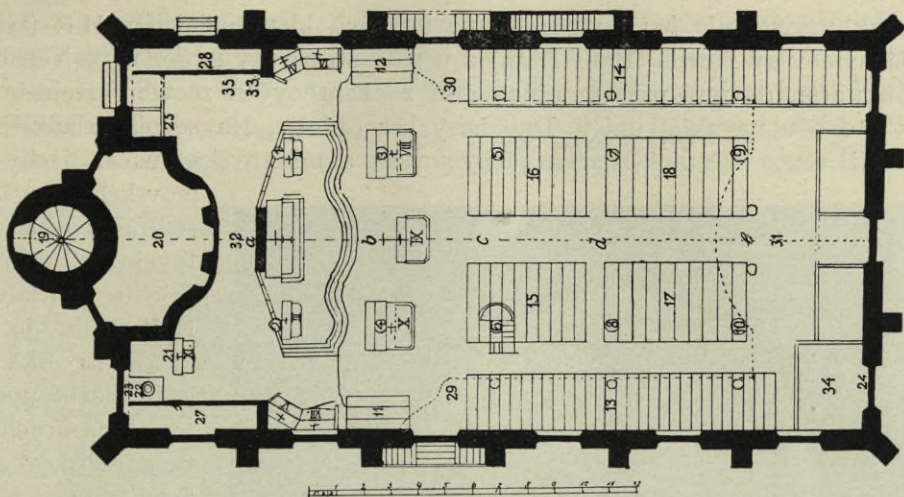
Ve věži je vrtulové schodiště pískovcové, schodnice jsou podklenuty umělou omítnutou klenbou z cihel, uprostřed opřenou o vřeteno. Z otvorů ve věži, dnes zazděných, vedl otvor na devátém schodě (v úrovni kostelní dlažby) do „nové“ sakristie, zřízené kdysi za hlavním oltářem, druhý otvor na 31. schodě na emporu. Na schodnicích, na držadle vřetena, na ostěních oken a na portále kamenické značky. (Obr. 35.)

Vnitřku kostela byl dán přestavbou po požáru zcela jiný ráz. (Srov. půdorys před požárem, obr. 37.) Dříve působil kostel jako jediný, velký, jednolitý prostor (sál). Skoro kolem do kola obíhaly emporu na sloupech. Ve volném prostoru stálo deset šestibokých sloupů, z celých kmenů tesaných, jež sloužily jen k výzdobě, bez jakékoliv statické funkce. Od r. 1873 jsou vestavěny do koutů v kostele čtyři čtvercové emporu a původně jediný prostor je rozčleněn na trojlodí řadou sdružených sloupů s pupencovitými hlavicemi, vzájemně opřenými pomocí oblouků, jež nesou strop a střechu. Za hlavním oltářem byla vystavěna stěna uzavírající přímočárně dnešní kněžiště, čímž byl úplně porušen dřívější stav, kdy byla věž z kostela — pokud nebyla zastavěna pozdější „novou sakristií“ — viditelná.

Zařízení. Dřívější nádherné zařízení vnitřku bylo požárem skoro úplně ztráveno (srov. vysvětlivky k obr. čís. 37.) a obnova jeho byla provedena v gotisujících formách. Zachovalo se jenom:

Mřížové zábradlí (2 pole), kdysi kolem křtitelnice v jižním koutě vedle staré sakristie postavené; nyní uzavírá křestní kapli pod emporou v severových. koutě lodi. Je složeno z provlékaných prutů a širokého rámce z plochého železa; motivy čarové, spirály s nasazenými, z plechu vysekanými listy a jednorozcem a ukončené nůsky; v levém křídle dveřním též kosočtverečná síť a hmotný skříňový zámek s hladkým příklopem a svrchní deskou. 1. pol. XVII. stol. (Obr. 38.)

Na moderní křtitelnici leží cínový litý věnec (prům. 0·85 m, šířka 0·22 m) s mísou (prům. 0·51 m), vynikající práce reliéfní, zhotovená podle předloh některého německého ornamentisty. Zevnější pás věnce s geometrickým ornamentem, na to následuje kruh z ražených palmett a pás bohatých akanthových rozvilin. Střední pole věnce je vyznačeno dvěma hladkými ovrubami; v něm 35 polí, dělených arkádami s balustro-

Obr. 37. Jáchymov. Děk. kostel. Pádorys před požárem r. 1873.*)

vými sloupky, se serií sedmi pašijových výjevů, pětkrát opakovanou. (Kristus na hoře Olivetské, zatčení Krista, Ježíš před Kaifášem, Kristus trním korunován, Pilát si myje ruce, Kristus nese kříž, Kalvarie). V 36. poli

*) Z rkp. děkana A. P. Boehma „Gedächtnis-Beitrag“ atd., fol. 304. Vysvětlení čísel: I. Mramorový hlav. oltář. II. Oltář Jana Nepom. III. Růžencový oltář. IV. Oltář P. Marie Těšitelky. V. Oltář Bolestné P. Marie. VI. Oltář 14 pomocníků. VII. Oltář sv. Ignáce. VIII. Oltář sv. Trojice. IX. Oltář sv. Kříže. X. Oltář hornický nebo sv. Anny. XI. starý hlavní oltář od Lukáše (Sunder oder Müller aus Cranach) Kranacha. — 1. Nahoře na sloupě: Jos. Mächtl z Engelsberka, při obnově kostela r. 1709 c. k. horní rada a vrch. správce (se znakem). 2. Nahoře na sloupě: Jindřich z Könrütz, v době stavby kostela (1534—1540) hrab. šlikovský horní hejtman (se znakem). 3. Nahoře na sloupě: Wolf Hölzl ze Sternsteinu, pán z Lychanku, c. k. rada a hejtman v Jáchymově. Sebald Schwerzer z a na Falkenbergu, c. k. rada a 13. hejtman v Jáchymově (1606—1613). 4. Na sloupě: Albrecht z Globen na Pochlovicích, 10. hejtman v Jáchymově. 5. Na sloupě: Jan Kristián Meyer, vrchní správce úřadu v Jáchymově od 4. ledna 1677 do 1714. 6. Na sloupě: Rupprecht Pullacher mincmistr 1545. Jiří Geitzkofler mincmistr 1563. Pod tím je zpovědnice. 7. Na sloupě: Konrád Lauer, vrch. správce úřadu od 10. července 1670 do 12. června 1715. 10. Na sloupě: Wolf Wiebel sen., z Höchstettu. 11. Sedadlo vrch. úředníka se znakem hornickým. 12. Sedadlo magistrátu se znakem městským. 13. Školní lavice. 14. Lavice hornické. 15.—18. Lavice pro ženy. 19. Věž se 4 zvony. 20. Nahoře: Císařský rak. orel s nápisem: Maximilian der Anderte, Röm. Kaiser, zu Hungarn und Böhmen, König an. 1566. Regnante Maria Theresia aC Conregnante in Vikto Caesare Josepho Interna renovatio eCCLesiae facta est (= 1763). 21. Zadní strana oltáře čís. XI. Ve zdi vytesána na paměť truchlící postava. 22. Křtitelnice s cínovým víkem s reliefy, z r. 1575. Stará sakristie. 23.—24. Ve dvou oknech šlikovské znaky. 25. Na epištolní straně za hlav. oltářem obraz sv. Kristofa (snad týž, který nyní visí ve hřbitov. kostele), pod ní obraz od žáka L. Kranacha. 26. Sochy na empoře: a) Salvator, b) sv. Marek a 12 apoštolů. 27.—28. Chor starších. 29.—30. Empory. 31. Hudební chor. 32. Nahoře na stropě znaky: a) císařský, b) český, c) městský, d) hornický, e) šlikovský. 33. Tři obrazy Alb. Dürera. 34. Boží hrob. 35. Obraz K. Skrétů.

znak nakladatele (trup mužský), po stranách klenotu iniciály H R (asi jáchymovský patricij Hans Roth) a u paty štítu rytý letop. 1575. Věvec ohraničen dovnitř páskem ornamentu z akanthových rozvilin, stejného s ozdobou na okraji mísy. Dno mísy bez ozdoby. Na zevním hladkém kraji věnce městská značka jáchymovská a mistrovská značka jáchy-

Obr. 38. Jáchymov. Děk. kostel. Mříž v křestní kapli.

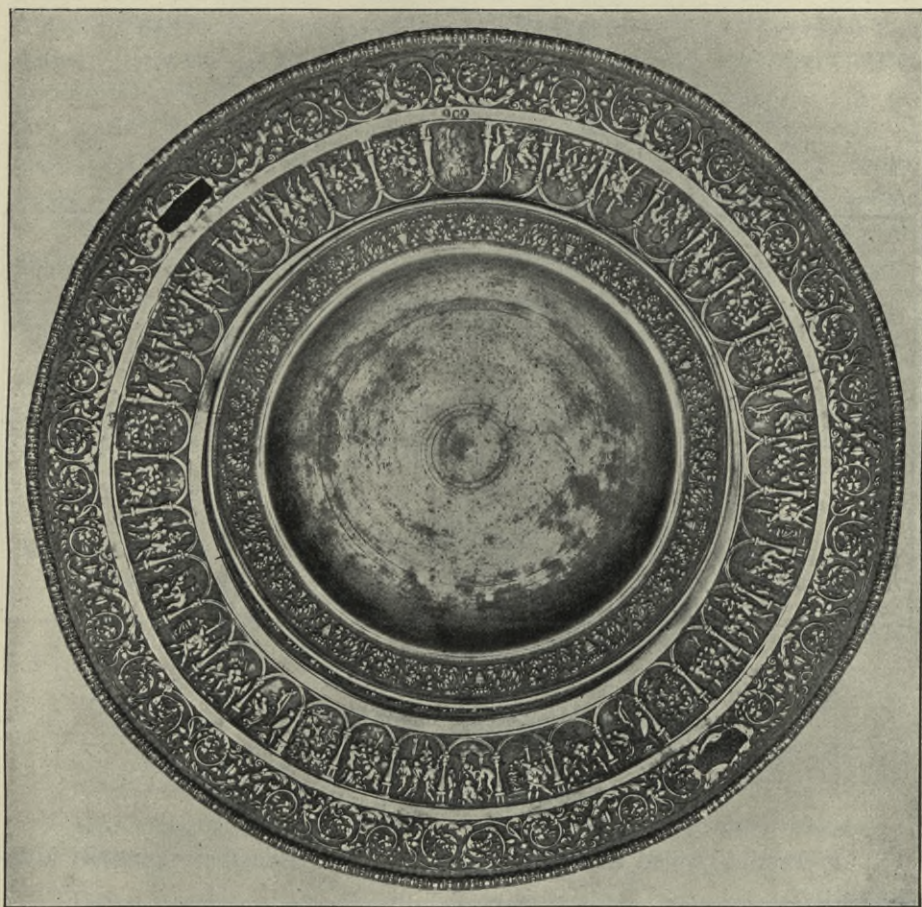
movského konváře *Hanse Wildta* (dvakráte): zvoněk a iniciály H W. (Obr. 39.)

Náhrobky:

1. V dlažbě pod hudební kruchtou. Pískovec, 1.80 × 0.75 m. Kámen značně poškozen, levá horní půle uražena, znak a nápis skoro úplně ošlapány, zbývají jen nesouvislé zbytky písmen. Zasazen na paměť prvního císařského sekretáře dvorní komory Kašpara Geitzkoflera z Greifeneggu, jenž 15. října r. 1575 zemřel v Karl. Varech ve věku 44 let a byl do Jáchymova převezen k pohřbení v kostele.

2. Zasazen uvnitř kostela ve zdi mezi záp. portálem a oltářem sv. Josefa. Červený mramor, 1.95 × 1.05 m. Nahoře nápisová deska: „*Frau Maria Doktor Jan | Heintz | sein sanfft schlaf und ru | het hierin. | Ihr Vatter Andreas Schul | tes war | von Brenzlau der Ar | kney Doktor. | Mit Herrn Doktor Hein | zen hat sie | 13 Jahre gelebet hie. | Im fried- | licher Ehe zur Welt | geboren | Vier Söhne, zwei Töchter | auserkoren. | Im christlichen Wandel, | sie auch führt. | Mit fleiß Gottes Wort, | Täglich hört.* |

Im Witwenstand | einsam . . . | Behen Jahre sie zu gebracht |
 ihr Zeit. | Mit gutem Rat sie dien | te gern. | Jedermanu, der . . . | Sie
 dachte offt an ihr leß | tes end. Befahl Ihr Seel inn Chri | sti Händ.
 Drauf sanfft und selig | einschließ bald | Wurd sieben und vierzig Jahr alt. |
 Wer dies list sag: Nun | gnad ihr Gott | Und schicke sich auch | zum seligen

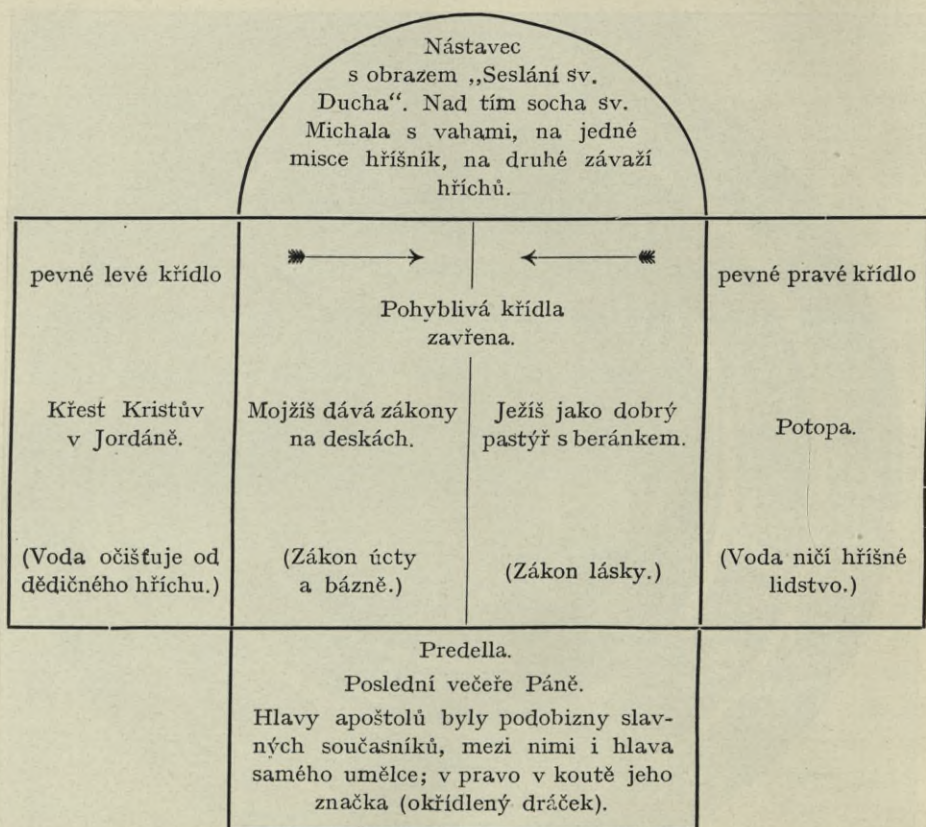
Obr. 39. Jáchymov. Děk. kostel. Věnce křtitelnice.

Todt". V dolní části ve čtyřkruhu bohatě provedený znak. Opis, částečně nečitelný: . . . Monats Oktobris gegen morgen umb | Ein Uhr Anno 1613. . . a citát z Isaiáše, 26. kap.

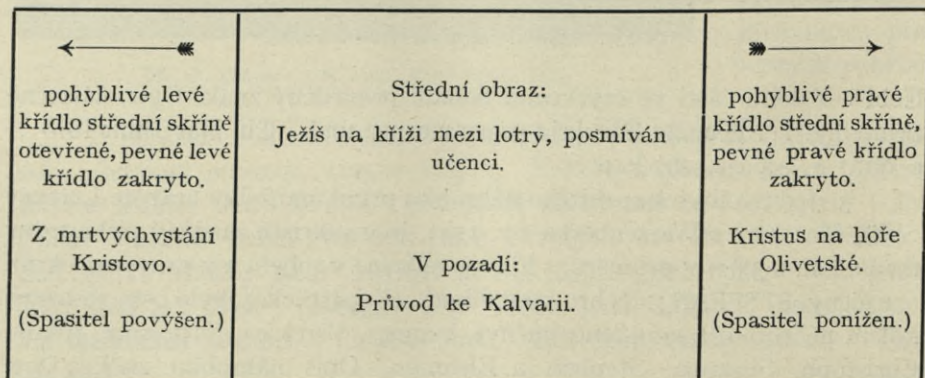
3. Jediný zbytek rozbitého náhrobku první manželky hraběte Lorenze Šlika, Kateřiny z Wartenberka z r. 1541, je v sakristii zazděný pískovcový medaillon, 0,33 m v průměru, s hlavou chlapce v reliefu a v pravo na okraji označený STEFFAN; těchto medaillonů (Kopfstücke) bylo osm zasazeno kolem náhrobku a označeno jmény: Joannes, Veronica, Catharina, Adam, Christoph, Susanna, Stephan a Eleonora. Opis náhrobku zněl: „Dum

gravido dubium | tentaret corpore partum, | Incluta cum foetu proh. Catha- | rina perit. Obiit VII. Kalendas | May Anno Domini M. D. XLI.“

Ze zařízení r. 1873 shořelého byl umělecky nejcennější trojdilný křídlový oltář z r. 1545, malovaný *L. Kranachem*. Jeho rozčlenění ukazuje toto schema: a) Přední pohled na oltář při zavřených křídlech:

b) Přední pohled na oltář při otevřených křídlech bez predelly a nástavce:

Na zadní straně oltáře byly nápisy pod obrazem Boha otce: „Ich glaube in Gott Vater, allmechtigen Schepffer Himmels und der Erden“ a „Decretu nicenoe Synodi | contra Cikoma Xays hub. | Cantant. ã 787 | Jus: ipsa: Nam Deus est quod imago docet. Sed non Deus: | Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa.“ Mimo to byly tam vyobrazeny poslední věci člověka, smrt, soud a nebeské království, jakož i rozličné práce hornické. Po straně byla podobizna Štěpána Šlika, distichon Dra Neffena (citované již při popisu záp. portálu) a pod tím věnování: „Chro servatori sacrum. Generoso comiti et D^{no} D. Stephano, Schliconi Com. Passaun Dno Weißkirchen et Elnbogn, sub cujus auspiciis hae Valles Joach. coli et evangelium doceri et metalla florere coeperunt anno MDXVI, qui contra Turcos fortiter pugnando pro Ludovico rege, pro lege et pro grege honeste ad Moesch (správně: Mohacs) occubuit in die decollationis S. Johannis MDXXVI., fratri et patruo charis. incltyti fratres D. Hieronimus et Laurentius unacum D. patruis perpetuae memoriae ergo hoc monumentum posuerunt. Posteritas nostra hoc et has Valles sancte conservanto. Anno Dni MDXLV.“

Obr. 40. Jáchymov. Špitální kostel. Kresba na horní mapě z r. 1593.

2. ŠPITÁLNÍ nebo HŘBITOVNÍ KOSTEL.

Radní protokoly z let 1560—1561 a 1780—1782 v městském archivu. — Mitt. Z.-Komm. VIII., 321.

Doba vzniku kostela není doložena listinou; pravděpodobně byl založen r. 1516. Varhany byly postaveny až r. 1520 (2. června), strop byl r. 1533 vydeštěn. (Obr. 40.) Již r. 1780 byl kostel sešlý („schlecht und mangelhaft“) a opraven r. 1782. K částečné úhradě nákladů bylo usneseno prodati železné náhrobní desky, ale dříve je dáti „ad futuram rei memoriam“ na prkno kopírovati. V poslední době nabylo chátrání kostela tak povážlivého rozsahu (zejména podélná stěna na straně ke hřbitovu vyklonila se značně ze své kolmé polohy), že se pomýšlí na zevnější podepření stěn svázáním opěráků (projekt c. k. staveb. rady L. Láblera).

Popis stavby. Kostel (obr. 41.—43.) má podélnou osu položenou mezi jihovýchod a severozápad. S budovou špitálu je spojen nízkou ohradní zdí se segmentovým vchodem bez dveří. Zevnějšek, od XVI. století skoro

nezměněný, ukazuje prastarý dochovaný tvar venkovského kostela. Půdorys (obr. 44.) tvoří nečleněný, pravouhlý prostor pro věřící, světlé délky 14·5 m a šířky 13 m, a 5·5 m hluboké kněžiště, třemi stranami osmiúhelníka zavřené a bez jakéhokoliv architektonického členění k lodnímu prostoru přičleněné. (Obr. 45.)

Obr. 41. Jáchymov. Špitální kostel. Pohled od severu.

Severozápadní štítová stěna, 0·80 m silná, celá vyzděná z lomového kamene, hladce omítnutá, s dvěma mělkými ústupky ve zdivu; čtyři široká okna se segmentovým obloukem, bez orámování. Ostatní stěny kostela, 0·42 m silné, bez okapní římsy, v dolní části z lomového zdiva, v horní polovině hrázděné a lomovým kamenem zevně obložené (obr. 46, d) a hladce omítnuté; podél celého průčelí, k severovýchodu obráceného, sesilovací vyzdívky, kryté plechovými pulty. V podélných stěnách po třech sdužených oknech, v každé straně závěru po jednom; okna jsou dělena

dřevěným břevnem a ukončena polokruhovým obloukem (obr. 46., *d*) a mají lavice z cihel vyzděné. Okna v závěru jsou kratší a širší a posunuta výše k okapu než okna v lodi; oblouky jsou podepřeny na zevnější straně dělicích břevnen konsolovitými náběžníky. Před hlavním vchodem v čelní zdi, překlenutým stlačeným hrotitým obloukem, stojí dřevěná předsíň; dvěře mají klepátko ve formě provazového prsténce se štítkem kruhovým, zdobeným tepanými puklami. K podobně vypravenému postrannímu vchodu v levé stěně lodní vede sedm schodů a stejný vchod v protilehlé stěně je zazděn.

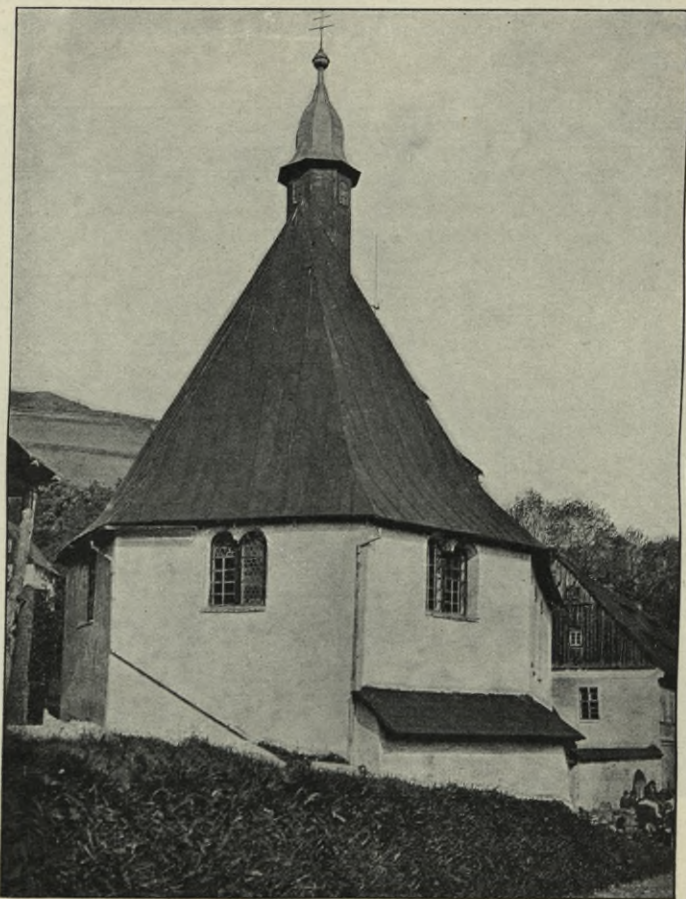

Obr. 42. Jáchymov. Špitální kostel. Pohled od jihu.

Nejvýznačnější pro zevnější obrys kostela je vysoká, sedlová, plechem krytá střecha, jejíž spádová čára je v dolní části poněkud zalomená; střecha je nad kněžištěm zvalbována a oživena vikýři. Nad polygonálním závěrem malá dřevěná zvonička s prohnutou barokní plechovou helmou, s bání a kutým křížem. Nad štítem stojí ze železa kutý kříž a z plechu vystříhaný kohout.

Uvnitř jsou stěny hladce omítnuty a obíleny. (Tab. II.) Kněžiště je proti lodi o jeden stupeň povýšeno. Dlažba v lodi z nepravidelných desek břidlicových, v kněžišti z cihel. Prostor je přepjat společným stropem tabulovým. Spáry jednotlivých desek, přibitých přímo na vazné trámy stolice, jsou kryty něžně profilovanými lištami. (Obr. 46., *a*). Tabulový

strop je podepřen dvěma křížem položenými podvlaky, jež nese v křížení dřevěný sloup s krychlovou hlavicí, podobným soklem a válcovým dřívkem. Další dřevěný hranolový pilíř se skosenými hranami podchycuje ještě jednou podélný podvlak před středem kněžiště (obr. 46., c), dva podobné pilíře podporují příčný podvlak. Na hlavicí pilíře před kněžištěm postaveného je vyřezán letop. 1 5 5 5 3 5 3 (rok vydeštění za purkmistra

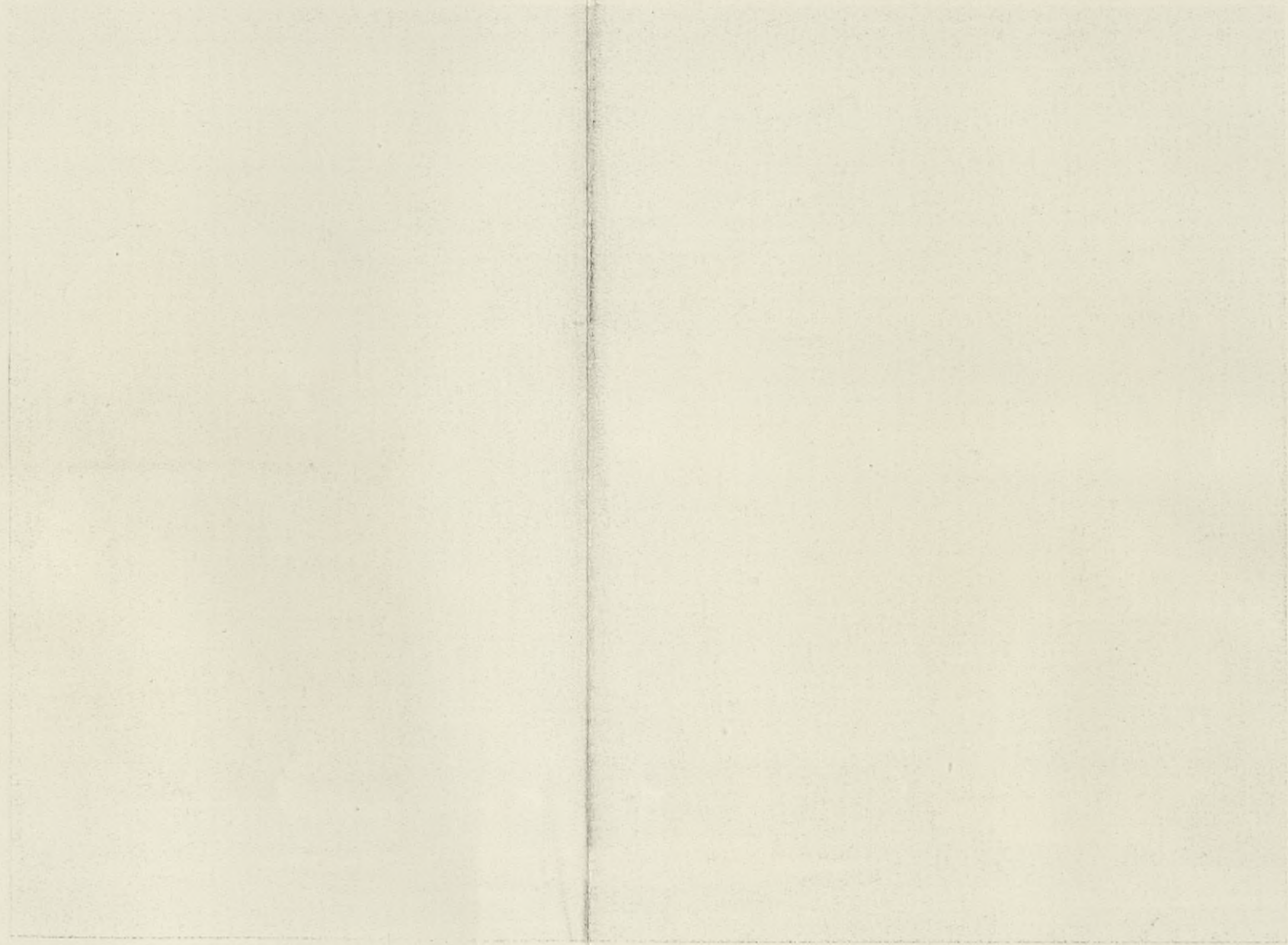

Obr. 43. Jáchymov. Špitální kostel. Pohled od východu.

Jakuba Forstera). Po stranách tohoto středního nosiče zdůrazňují dva krátké příčné trámy, vedené po stropě a opřené o dřevěné pilíře, spolu s mladším, barokním zábradlím rozdělení prostoru na loď a kněžiště. Kolem stěn a podél podvlaků obíhá vlys se zubořezem. Prostorná, tříramenná empora vroubí mimo severozápadní také ještě obě podélné stěny do polovice délky. Dvě ze šesti podpor — dvě na straně severozápadní jsou mladší — jakož i spodní a horní hrana poprsnice empory jsou profilovány loďkami (obr. 46, b), poprsnice je hladká, prkenná, příční trámy

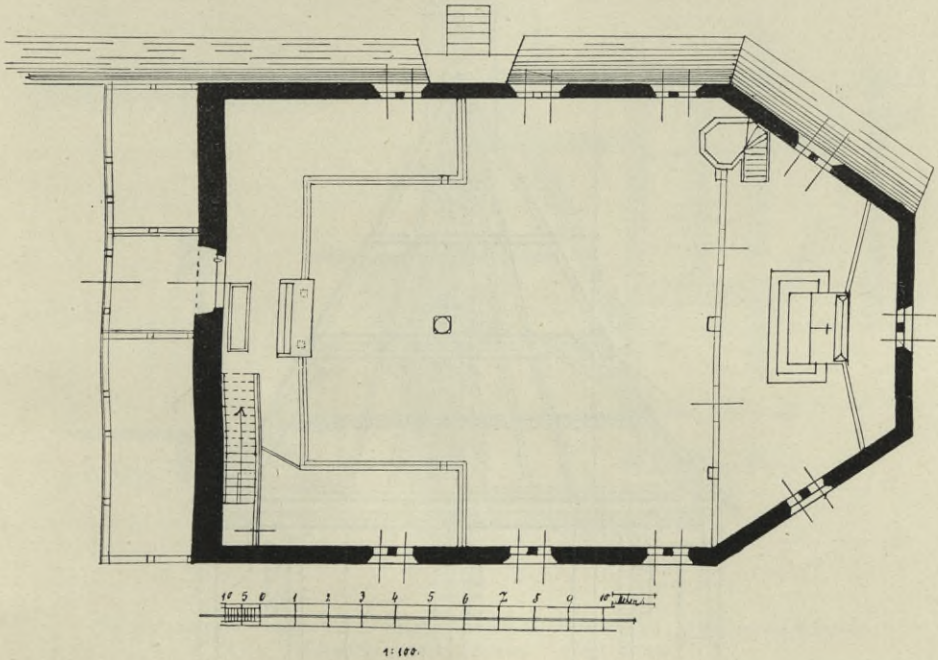

Jáchymov. Špitální kostel. Pohled do kostela směrem k hlav. oltáři.

pod emporou mají hrany skoseny. Schody na emporu (a v dalším pokračování na půdě ve třech patrech až k zvoničce) jsou dřevěné, s hladkou poprsnicí.

Vnitřní zařízení. Hlavní oltář (obr. 47.) je křídllová archa, složená ze střední skříně s predelou a zavíracími (nyní nepohyblivými) křídly a z dvojpatrového nástavce, vše s obrazy, olejem na lípovém dřevě malovanými: ve středu ($0.88 \times 0.62 \text{ m}$) Zasnoubení sv. Kateřiny, na vnitřních stranách křídel ($0.85 \times 0.25 \text{ m}$) v levo Zvěstování P. Marie, v pravo Navštívení P. Marie, na zevních stranách křídel v levo sv. Jan Ev., v pravo

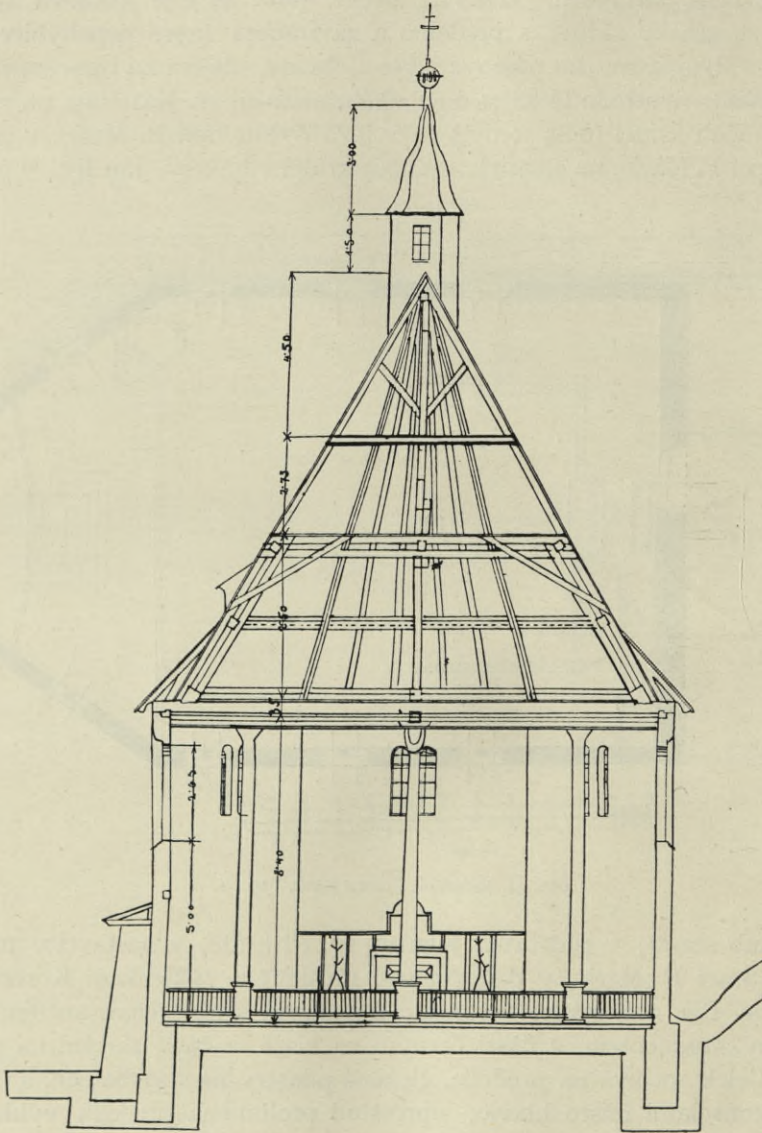

Obr. 44. Jáchymov. Špitální kostel. Půdorys.

sv. Jakub starší; v podstavci Klanění sv. tří králů, v nástavci v prvním oddílu Smrt P. Marie, v druhém pod mušlovým výklenkem Korunování P. Marie. Bíle natřená kostra oltáře je pokryta ranně renaissančním mauruským ornamentem, z části černým na zlatě, z části zlatým na modré půdě. Celek spočívá na predelle, členěné pilastry na stylobatech, s volutovými konsolami místo hlavic; uprostřed prolomena predella výklenkem a po stranách orámována spirálou.

K původnímu renaissančnímu jádru přidán v XVII. stol. sokl predelly a mensa s antependiem, bíle natřené sochy sv. Josefa, Jáchyma a dvou světců, nad sebou postavené a hlavičky cherubů a ratolesti palmové nad nimi upevněné, jakož i dřevěné zapažení za predellou, pomalované ovocnými festony, na vrcholu oltáře stojící anděl s ratolestí palmovou a dřevěný kříž, stojící před predellou. Tyto přídatky datuje nápis na predelle v ovál-

ném věnci vavřínovém: „Gott seiner Wertheften Mutter Maria Zu größerer Ehr, dan zu der Selig Verstorbenen Rosina Müllerin sonderer gedächtnus, haben Ihre Leiblich hinter | Tassene Zweij Kinder Jacob Müller und Anna

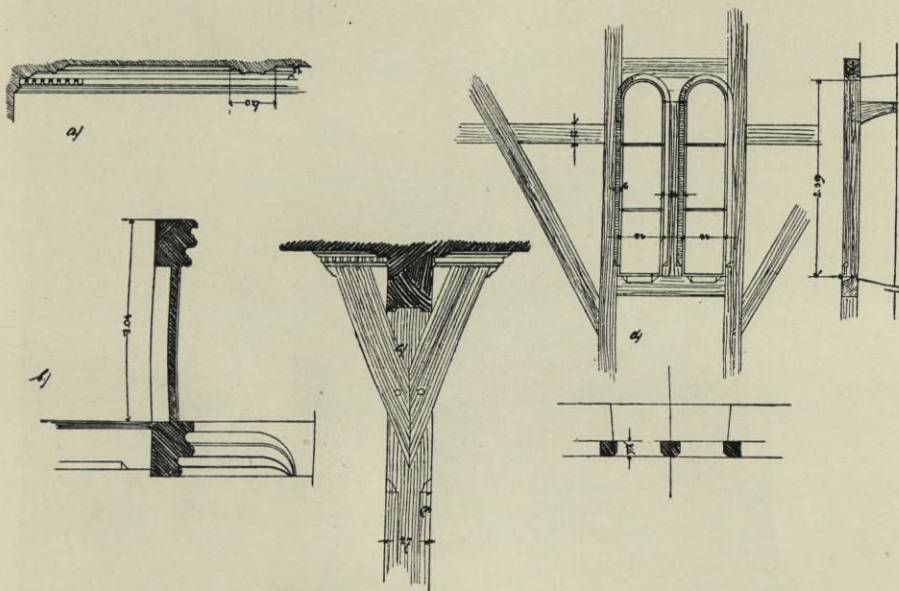
Obr. 45. Jáchymov. Spítální kostel. Přičný řez.

Rosina Maderin geborne Müllerin zu dem Altar diese ausstaffierte Statuen und Birakthen von eigen Kosten zu einer Voll | komenheit ausführen lassen. Gut und Beylsamt ist dasz Obffer vor die abgestorben. 2 Machab: 12 Im Jahr 1681.“ Současné antependium je malováno olejem na plátně a zasazeno v řezaném vavřínovém rámci; výjev Navštívení P. Marie ve

vavřínovém věnci, neseném anděly, kolem a po stranách akanthové voluty a pestré květiny.

Z XVIII. století jsou přidány na oltář ještě zlacené dřevěné vásičky na římsě nástavce a ještě mladší jsou postranní vchody za oltář.

Oltářní obrazy (obr. 48.) jsou z dílny *Lukáše Cranacha*; vliv mistrův je nejzřetelnější na hlavním obraze. Ježíšek odpočívající na klíně Mariině shýbá se k sv. Kateřině, oblečené v nádherný, brokátový šat svatební a držící před sebou meč, navlékaje jí snubní prstýnek na prsteník levice. Skupinu zavírají tři postavy sv. panen v pozadí, oblečené v krásné modní

Obr. 46. Jáchymov. Špitální kostel. Detaily: a) řez kasetovým stropem, b) řez poprsnicí empory, c) soustava podvlaku, d) okno v nárysu a řezu.

kostymy 1. polovice XVI. století. Pečlivé provedení pozadí; v levo hrad na srázném vrchu, v pravo výhled do osvětlené roviny s domy, na modrá jezera a ostré vrchy. Teplé zbarvení šatů, sytá purpurová červeň vyráží. Dnešní stav dosti chatrný, částečně prosvítá pod hlubokými trhlinami sádrová spodní vrstva. Podle znaků na vnitřních stranách oltářních křídel je oltář dar horního hejtmana Jindřicha z Könritz (1519—1545).

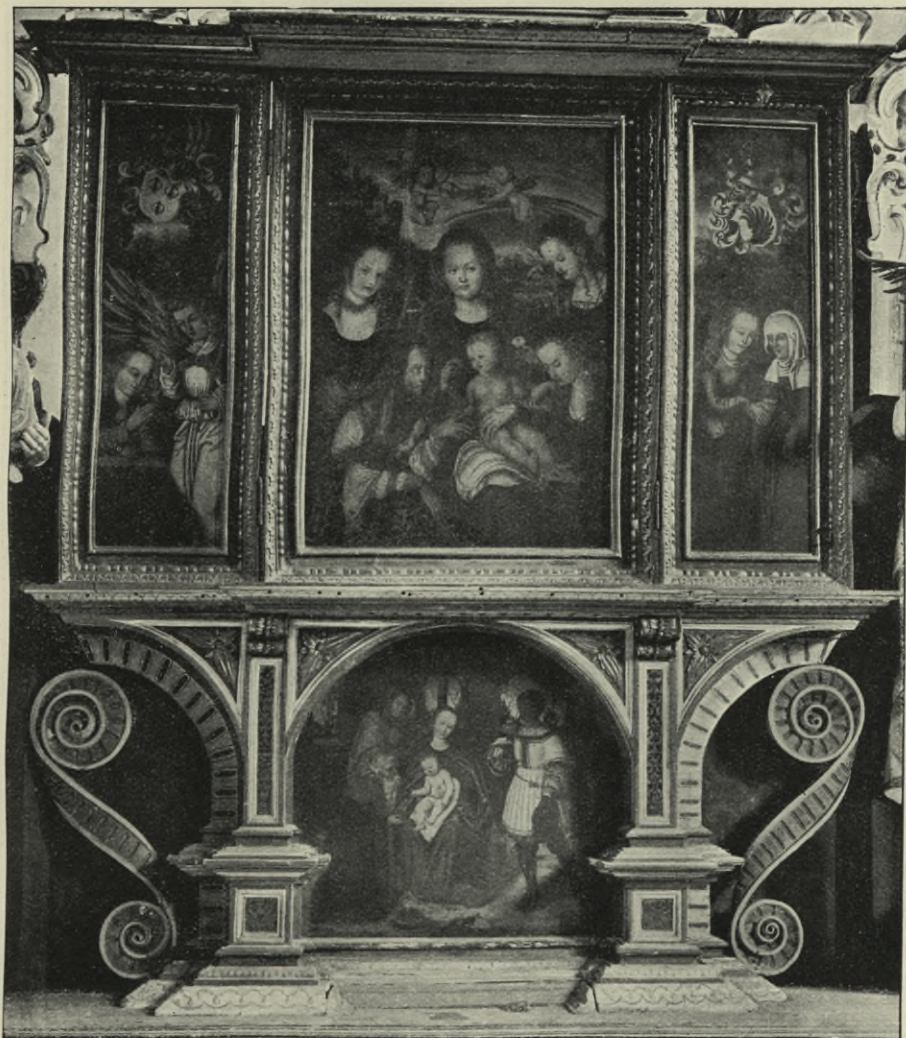
Boční oltáře. Levý oltář, zároveň epitaf Jiřího Pullachera, bíle natřená, částečně zlacená nástěnná architektura třídlíná. Mensa dřevěná, skříňovitá. Na predelle malba olejem: nebožtík zobrazen, an klečí v krajině před beránkem božím; kolem něho pracují dva horníci, jeden tlačí káru, druhý vozík ze štolý. Označeno dole uprostřed: *AF · Anno Salutis Nativitatis | 1 · 5 · 98*. Pod tím nápisová tabulka s textem: „*Hie liegt begraben der Edl und Ehrnuessige Georg Pullacher, weiland der Ko. Kay. | Maj. Be-*hentner allhier ist in Christo seliglichen eingeschlafen, den 18. Jun. Ao 96

Obr. 47. Jáchymov. Špitální kostel. Hlavní oltář. Celkový pohled.

Šeins alfers 46.“ V pravo v dolním rohu: *Conjux et filius unicus moesti | reverentiae et memoriae ergo P. C.* Na volutových konsolách, rámujících

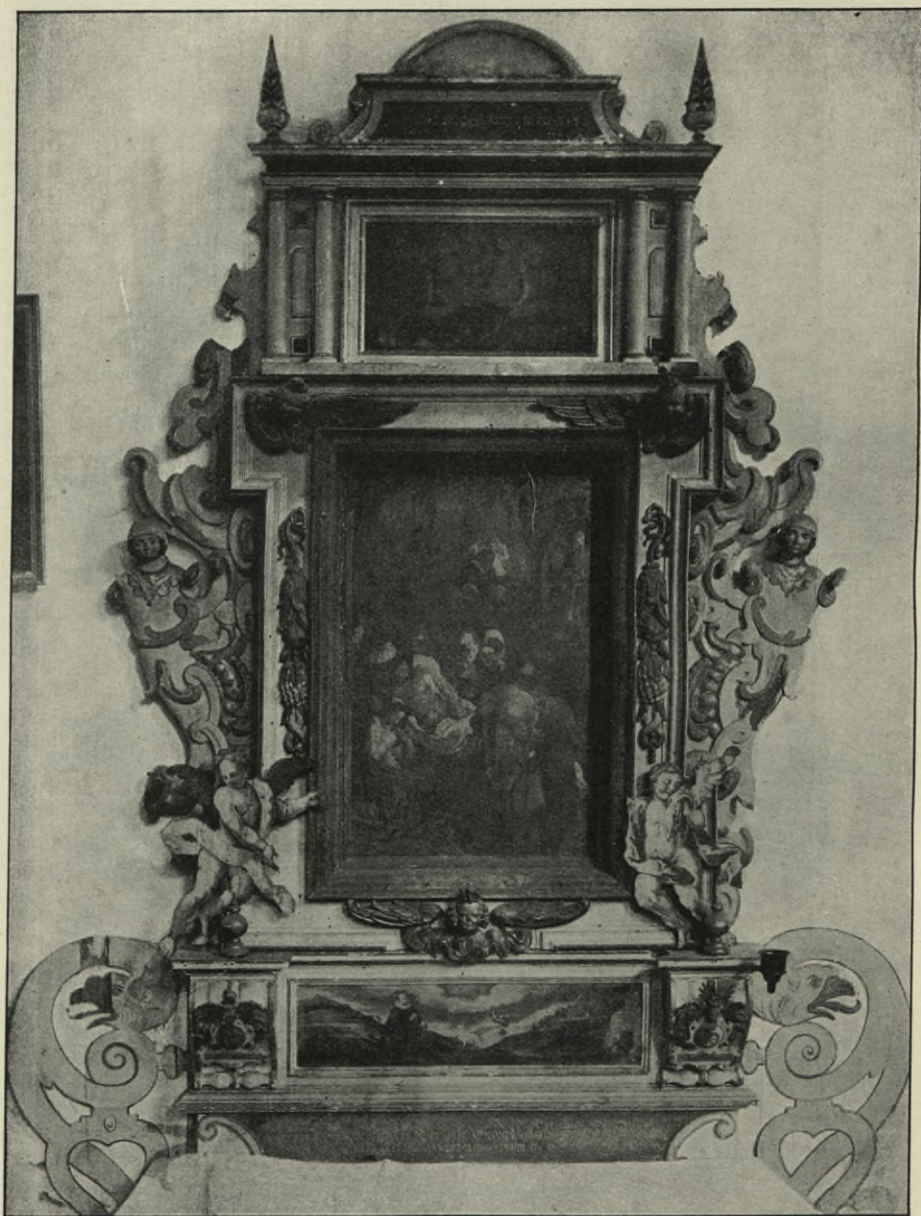
predellu, v levo znak Pullacherů, v pravo Kotreutherů, řezané ze dřeva a nasazené. Po stranách predelly z prken vyřezané, částečně šedou barvou malované páskové ornamenty, končící v hlavy orlů. Střední část zaujímá obraz Kladení Krista do hrobu, olejem na dřevě, 1·10 × 0·65 m,

Obr. 48. Jáchymov. Špitální kostel. Hlavní oltář. Detail.

beze značky, stojící silně pod holandským vlivem, s nápadným vykroužením záhybů šatů. Obraz je zasazen v pravoúhlém, oblomeném lištnovém rámu, zdobeném naturalistickými, pestře obarvenými ovocnými festony a andělčíchmi hlavami. Po stranách obrazu plastický boltcový ornament, končící hlavičkami, zlacený a stříbřený na modré půdě. V nástavci, jenž má podobu aedikuly s dvojnásobnými sloupky, segmentovým štítovým ukon-

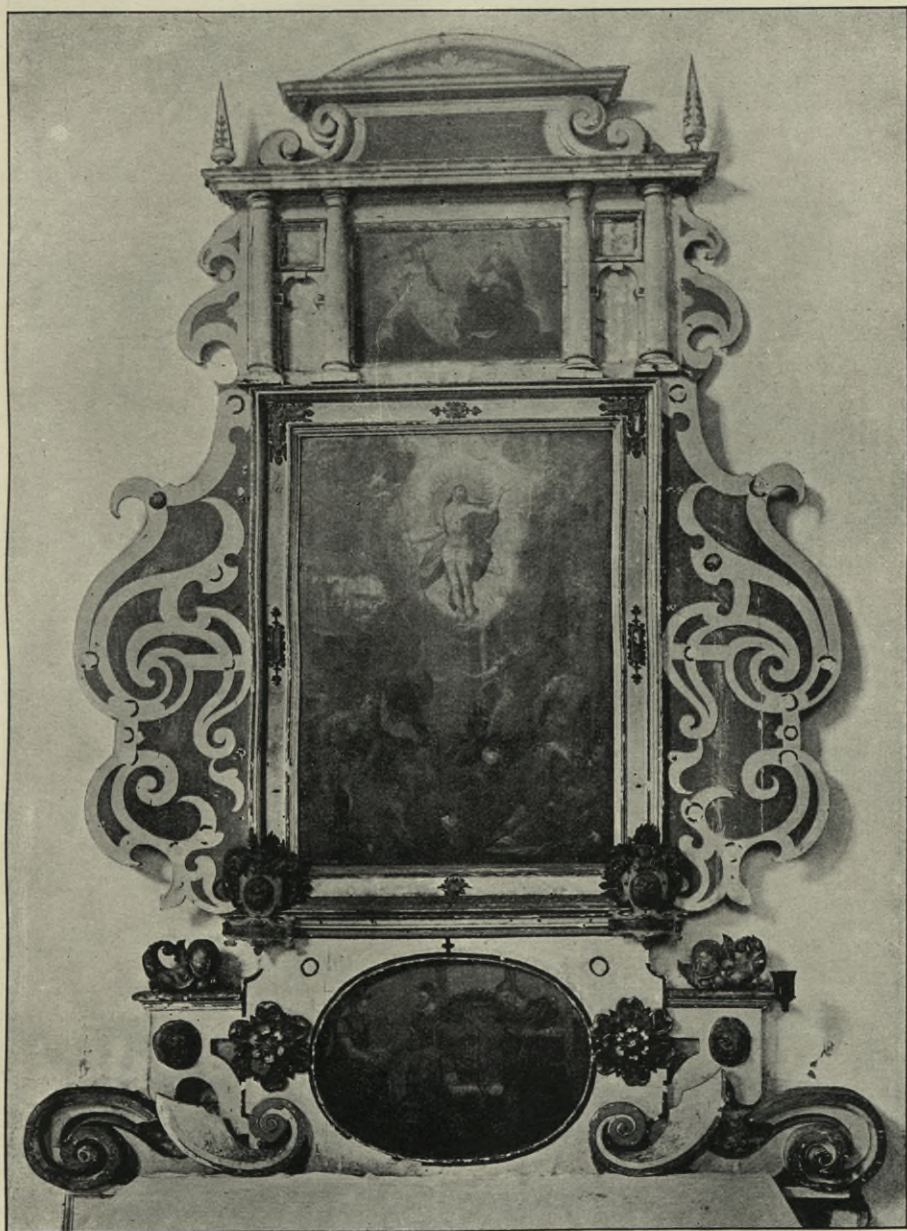
čením a pyramidkou, je namalováno Nanebevstoupení Krista s nápisem: „Christus ist aufgefahren in die Höhe“. V XVIII. století přidány dvě

Obr. 49. Jáchymov. Špitální kostel. Levý postranní oltář.

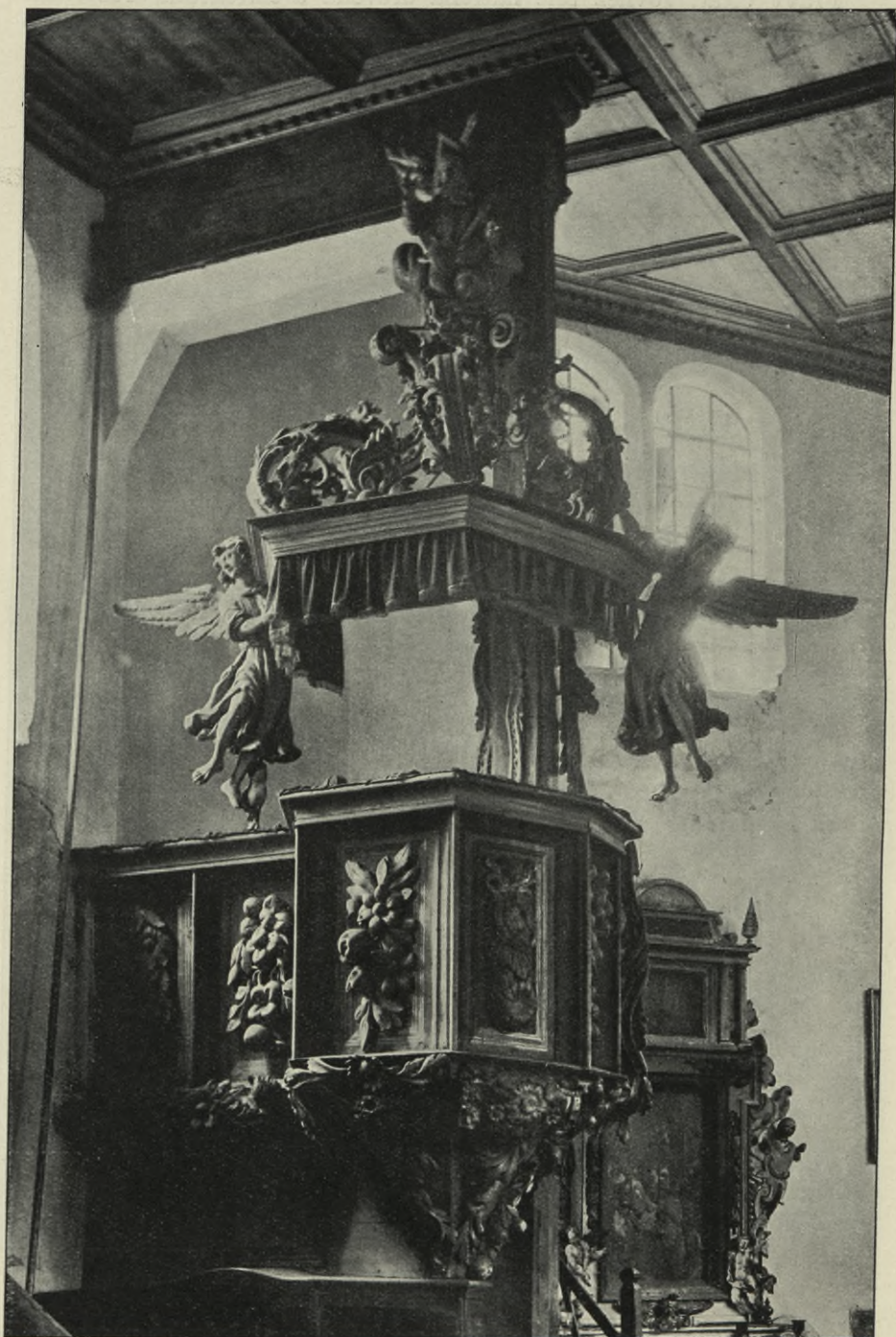
postavy andílků po stranách středního obrazu, vyřezané z prken a barvené, antependium, olejem na plátně malované, s oválným obrazem Krista na hoře Olivetské uprostřed a textilním, prostým vzorkem kolem (obr. 49.).

Pravý oltář, rovněž bíle natřená dřevěná architektura, rozvrhem velmi podobný levému. Skříňová, dřevěná mensa. V široké predelle oválný

Obr. 50. Jáchymov. Špitální kostel. Pravý postranní oltář.

obraz (podélná osa 0·70 m) výjevu soudního a následující popravy. Po stranách dvě šestidílné, čtyřpásové rosetty. Postranice podstavce, vybíhající ve voluty, nesou grotesky andělů. Ve středu obraz Z mrtvých

Obr. 51. Jáchymov. Špitální kostel. Kazatelna.

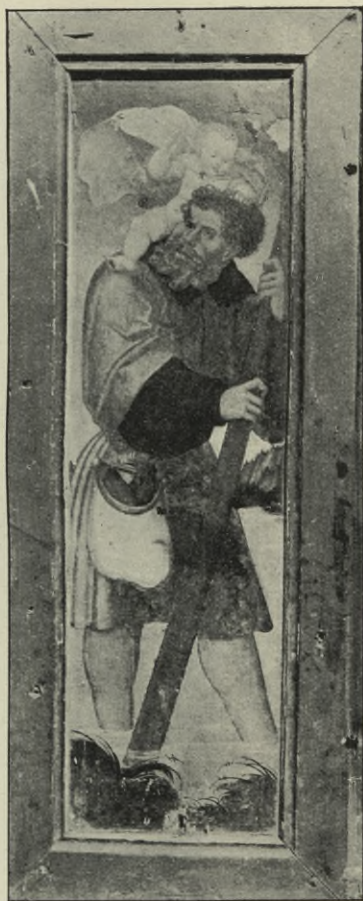
vstání Krista, silně ztmavělý, malovaný ve slohu italských manieristů ($1\cdot12 \times 0\cdot81$ m), olejem na dřevě, značený dole v levo: *A F | 1598*. Křídla středního dílu oltáře jsou vyplněna plochým geometrickým ornamentem na modrošedé půdě. V nástavci obraz sv. Trojice s nápisem: „*Sitzet zur Rechten Gottes des Allmehltigen*.“ Na dolních nárožích středního obrazu v levo znak Uttmannů, v pravo Lerchenfelderů. Na antependiu olejem na plátně v kartušovém rámu biblický výjev Kristus zjevuje se Maří Magdaleně. Kolem 1730. (Obr. 50.)

Kazatelna ze dřeva, částečně bez nátěru. Řečniště ze tří a půl strany osmištěnu, dole ukončené hrotitým, konsolovitým článkem; po straně připojuje se visutý příchod ke schodům o dvou polích, sáhající až ke stěně. Dělicí lišty na poprsnici a římsa její jsou ještě pozdně goticky profilovány a bíle, červeně a modře barveny; teprve v 2. pol. XVII. stol. byly do výplní poprsnice vloženy pozlacené, pestře barvené ovocné festony, květiny a rozviliny, velmi hrubě řezané. Na stříšce vespod holubice, nahoře podnoží ze stoupačících akanthových rozvilin, na nichž trůní Bůh otec. Po stranách stříšky sošky letících andělů. (Obr. 51.)

Varhany moderní.

Tabulový obraz ($0\cdot87 \times 0\cdot24$ m) s hladkým rámem, sv. Krištof nese Ježíška vodou,*) kolem roku 1540. Z dílny *L. Cranacha* nebo některého jeho žáka. Asi část křídlového oltáře. Visí na pravém pilíři u mřížky. (Obr. 52.)

Dva obrazy, olejem na dřevě ($1\cdot20 \times 0\cdot80$ m), ze středu XVII. století. Visí na čelní zdi kněžiště v rámech s řezaným boltcovým ornamentem, hlavami andílků a ovocnými festony. V pravo *Z mrtvých vstání*, v levo *Proměnění Krista*. Nástavec rámu pravého obrazu trojdílný, uprostřed hlava andílčí, na vrcholu liliovitá akroterie. V kartušovém nástavci druhého obrazu nápis: „*Christus ist mein Leben, Sterben ist mein Gewin*.“ (Obr. 53.—54.)

Obr. 52. Jáchymov. Spítální kostel.
Křídlo oltáře.

*) Byl nalezen na půdě kostela. Snad je zachován z děk. kostela, kde visel obraz sv. Krištofa za hlav. oltářem (srov. str. 41, pozn., čís. 25).

Na téže stěně visí mramorový relief (0,35 × 0,30 m) v moderním rámcí: Kristus na kříži, u nohou Maří Magdalena, v levo Marie, v pravo Jan, po stranách krucifixu letící andělé, v pozadí Jerusalem. Dole prázdná kartuše. 1. pol. XVII. stol. (?)

Zábradlí před hlavním oltářem, barokní, ze dřeva řezané, s balustrý šikou postavenými. XVIII. stol.

Obr. 53. Jáchymov. Špitální kostel. Obraz za hlav. oltářem v levo.

26 lavic, hladké, vyřezávané na postranicích a dvě chorové lavice (o 3 a 4 sedadlech), z XVIII. stol.

Soška P. Marie ze dřeva, barokní, nově polychromovaná, 1,30 m vysoká, z 1. pol. XVIII. stol.

Věčná lampa, cínová, 0,20 m vysoká, s kruhovým držadlem. Na plášti hruškovitého kotlíku znak s rytým nápisem: DAVID WEIDNER VON PLAN 1610. M. F. P. 1677. Totéž jméno na lité železné, pestře olejem

malované desce, $0,22 \times 0,16$ m, se znakem v oválném věnci vavřínovém, označeném v rozích: D. W. V. P. 1676.

Skleněný lustr šestiramenný, s třemi obroučky z plechu, z 1. pol. XIX. století.

Cínové svícny na oltářích, $0,40$ m vys., trojnohé, s hlavou andílčí a ovocnými festony, kolem 1690.

Pod kazatelnou visí obraz sv. Františka, olejem na plátně, $0,42 \times 0,52$ m. Kolem 1720.

Obr. 54. Jáchymov. Špitální kostel. Obraz za hlav. oltářem v pravo.

Za hlav. oltářem velká mědirytina, na hedvábí tištěná, $1,03 \times 0,60$ m; Theses ex universa philosophia comitis Caroli de Spaar. Praga 1748.

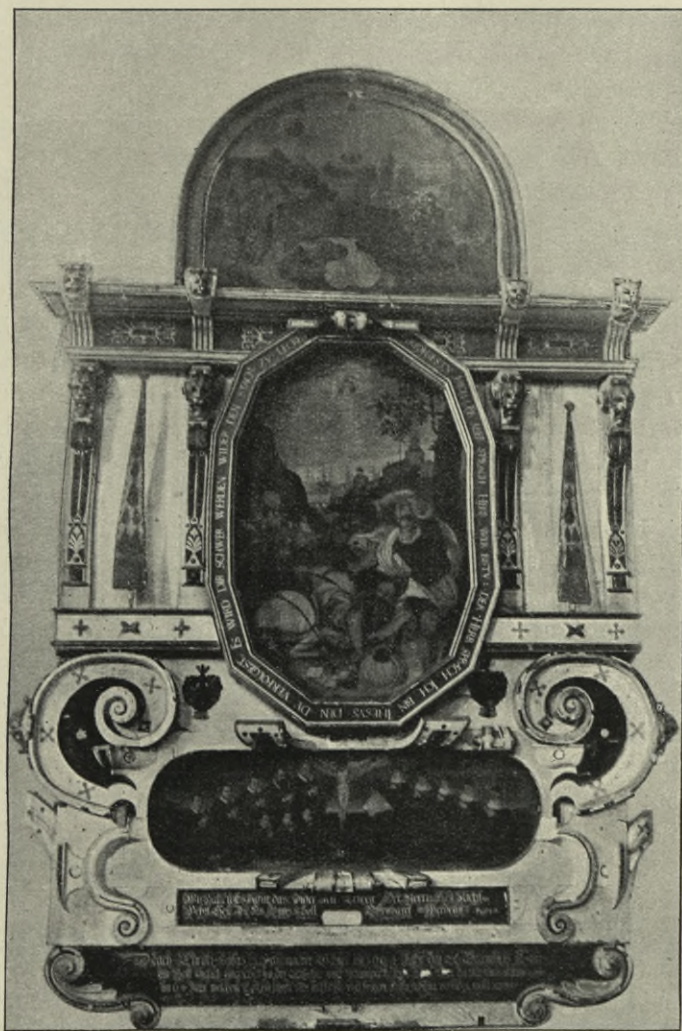
Na empoře visí šest obrazů z 1. pol. XVIII. stol. (vyjímajíc čís. 5.), olejem na plátně, v lištňových rámech: 1. Sv. Anna, $0,60 \times 0,82$ m. 2. Sv. Trojice v nebi, $1,12 \times 0,92$ m. 3. Madonna s Ježíškem, portrait (?), $0,82 \times 0,58$ m. 4. Sv. Jan Křt. a Jáchym, $0,83 \times 0,63$ m. 5. Sv. Eustach, $0,88 \times 0,78$ m, z konce XVII. stol. 6. Sv. Josef s Ježíškem, $0,95 \times 0,68$ m.

Na levé stěně lodní bohatě řezaný, široký, částečně zlacený, z části zeleně natřený akanthový rozvilinový rámeček, v něm bezcenný obraz sv. Františka Xav., olejem na plátně ($2,5 \times 1,80$ m), z poč. XVIII. stol. V nástavci srdce s trnovým věncem, malované. (Obr. 55.)

Obr. 55. Jáchymov. Špitální kostel. Obraz sv. Františka Xav. a predella epitafu čís. 2.

Epitafy: 1. Na jihozáp. podélné stěně. Epitaf bohatého dolovače a nákladníka hor Pavla Beera staršího. Trojpatrová dřevěná architektura, stejně s postranními oltáři zbarvená. Uprostřed podstavce (1·66 × 0·47 m) podobizny příslušníků rodiny, klečících v smutečném šatě tehdejší doby,

Obr. 56. Jáchymov. Špitální kostel. Epitaf čís. 1.

se sepiatýma rukama před krucifixem, v levo v jedné řadě pět vyspělých synů nebožtíkových a před nimi tři vnuci, v pravo v popředí druhá choť Beerova a za ní pět dcer (potomci v době zřízení epitafu již zesnulí jsou vyznačeni bílými křížky na černých smutečních pláštích). Nad votivním obrazem v levo znak Lengenfelderů, v pravo Hartlebenů. Pod obrazem citát z bible. „Wir Halten Es Dafür, das Dieser Zeit Leiden Der Herr-

ligkeit nicht | Wehret Sey, Die An Unns Soll Offenbaref Werdenn. Rom. 8,“ a na podnoží druhý nápis: „Nach Christi Unfers Seligmacher Geburt im 1604 Jahr den 26. Decembris ist | inn Gott seliglich eingeschlaffen der Erbar und Namhaffte Herr Paul Beer der elter, seines Alters | im 64 Jahr, welchem Gott ein sanfte ruhe in Christo und fröliche Auferstehung verleihen wolle“. Pod tím zcela drobným písmem: „Relicta vidua et liberi ex utraqu. conjug. hoc monumentum poni curarunt“. Mimo krajové voluty pokryté lvími maskami zavilínový ornament jako výzdoba ploch. V střední části zasazen obraz Šavlova obrácení, částečně do podstavce zasahující, olejem na dřevě, 1·66 × 0·98 m, beze značky. V předu leží Šavel zvrácen vedle svého upadnuvšího bělouše, v pravo drží stojící jeho průvodce rámě před obličejem proti paprskům, padajícím od Krista v otevřeném nebi viditelného; ve středu výjevu zděšené rozprchlé postavy, v pozadí město s mnoha věžemi. Nános barev tenký, kresba neobratná. Na dvanácti-stranném lištnovém rámu nápis: SAVL SAVL WAS VERFOLGESTV MICH, ER ABER SPRACH, HERR WER BISTV: DER HERR SPRACH ICH BIN IHESVS DEN DV VERFOLGEST, ES WIRD DIR SCHWER WERDEN WIDER DEN STACH ZVLECKEN. Po obou stranách hlavního obrazu nesou dvě hermovky vybíhající ve lví hlavy se stojatými volutami konsolovou římsu, zdobenou lvími hlavami a maureskami, na níž spočívá polokruhový nástavec. V nástavci malba Proměnění Páně a opis: DAS IST MEIN LIEBER SON AN DEM ICH MEIN WOLGEFALLEN HABE. Hlavní barvy dekorativní bílá, modrá a zlatá, zvyšované nasazenými pestrými routovými bosážemi (nyní většinou otlučené). (Obr. 56.)

2. Na podélné stěně ke hřbitovu. Predella epitafu mincmistra Ruprechta Pullachera († 11. června 1563), orámovaná pestře barvenými pilastry a zavilínami. Svrchní část tohoto epitafu byla r. 1768 přenesena do děk. kostela, kde shořela r. 1873.*) Obraz v predelle, na prkně malovaný, 1·9 × 0·55 m: jako hlavní postava klečí nebožtík se spiatýma rukama, oděn kožešinou podšitým pláštěm se stojatým límcem; v pravo klečí v první řadě dvě děvčátka a v druhé řadě tři ženy s obličejem zakrytým bílými závoji smutečnými; v levo klečí synové, tři jinoši, černě odění a dvě děti v bílých šatech s velkým černým křížem na kápích. Na horním kraji obrazu čtyři znaky: norimberské rodiny Trainerů, bavorské rodiny Rieglerů a Lerchenfelderů. Na lištnách obrazu dva citáty z evangelia sv. Jana, nahoře: „Warlich, Warlich, ich Sage euch, Wer mein Wortf höreft und glaube dem der mich gesand hatt, der hatt das Ewige Lebenn. Iohann: Am V.“ Dole: „Also hatt Gott die Welt geliebet, das er seinen eingebornen Son gab, auf das Alle, die an in glaüben, nicht verlorren werden, sondern das ewige Leben haben. Ioh.“ (Obr. 55.)

*) Výkres epitafu (spolu s celou seríí výkresů znaků a opisů nápisů na epitafech v děk. i špitálním kostele) v majetku vlád. rady Ed. Fialy ve Vídni z pozůstalosti hor. rady Patery. Sbírký nemohlo býti bohužel pro účely Soupisu již užito.

Obr. 57. Jáchymov. Špitální kostel. Epitaf čís. 3.

Na poprsnici empory: 3. Epitaf dětí mincmistra Centurio Lengenfeldera, dřevěná aedikula, $1,20 \times 0,84$ m. (Obr. 57.) Na podstavcích zdobených lvími maskami a ukončených dole šíškami, stojí dva sloupy, prstencem asi ve $\frac{2}{5}$ výšky dělené a v dolním díle knoflíky a tmavým geometrickým plochým ornamentem na světlé půdě zdobené. Štitový

nástavec již barokně rozeklán. Ve vlysu sloupoví nápis: CENTVRIO LENGENFELDER CÆS: MAIT : ARENV M MARIA LIBERISSVIS WOLF-GANCO ET CHRISTINÆ PIEDENG. Na obraze klečí v levo před krucifixem, o jehož peň jsou opřeny dole znakové štítky Lengfelderů a Greifenecků, Centurio Lengfelder s chotí v smutečném oděvu s bílým přeloženým límcem; v pravo jedno z mrtvých dítek v bílém rubáši se čtyřmi černými kříži na prsou a křížkem na okraji šatu. V dolní části střední plochy dvě modlitby:

V levo: „Prosopopœia filii defuncti.

Nix ego iix equidem spatiosi limina mündi
Ingressus, iidi nil nisi multa mala.
Non hæc iita placet, quæ plena labore dolore.
Per Christum melior iita parata mihi est,
Iita, ubi perputiæ sunt caelica gaudia iitæ.
Gaudia, quæ nullo sunt peritura die.
Hæc mihi iita placet, roseo quam sanguine nobis.
Promeruit soboles indubitata DEI.
Hanc ergo nacto iitam nil cetera curo.
Mündanis mündi regna relinguo lubens
Patria terra vale, mea nunc ea limina claudo
Sidera scando poli, iosque iuate MEI.
Funera dilecti ne deflete Parentes
Nil lessus planto, nil lacrimae iuiant.
Adueniet tempus, quo consociabimur omnes.
Cum sonitum reddet buccina clara DEI
Cum mea fatali e monumento membra resurgent.
Et nouia concipient gaudia dante DEO.
Tempora restituent hæc nobis me: mihi iosque
Illic non diva tela timenda necis.“

V pravo: „Ge bettlein.“

Herr Jesü Christ war Gottes Sohn,
Der welt heiland vnd gnaden thron.
Ausz freüz hastü dich schlagen lan,
Tregst off dein heübt ein Dorne cron,
Dein arm hastü weit ausz gebreitt,
Müch ist eröffnet deine Seit,
Darauz rient Wasser vnd das Blüt,
Herr wem ist geschehen disz zu güit.
Freülich auch vnz, die d' in der Tauf,
Zu dein Kindern hast genommen aüf.
Vnd gwaschen mit dem Blüt so rot.
Von aller Sünd vnd miszethat.

Herr inn dein arm aüch vns schleisz ein,
 Verbirg vns inn die wüнден dein,
 Vnd schenk vns inn deins Vatern thron
 Müsz lauter gnad des lebens cron,
 Die dü mit deiner cron erlangt,
 So dü für uns am creüz gehangt.
 So wollen wier inn der Seligkeit
 Dich loben vnd preißen in Ewigkeit.

Dole na liště obrazu: F. F. ANNO CHRISTI 1610.

4. Epitaf Zuzany Schedlichovy. Příčný ovál (krátká osa 0·82 m), dřevěný rám, pestře barvený, s boltcovým ornamentem. Na černé střední ploše nahoře věnování zlatými písmeny: *Allhier ligt | Begraben die Erbare vnd Ehrentügendsame | Fraw Susanna des Ehrteisten Wohlweyßen vnd Künst | reichen Herrn Jacob Schedlichs, dieser Zeit Regierenten Bür | germeisters allhier, Eheliche Häusfraw, welche den 16. July An | no 1638 Zu wahrer erkäntnis Christi Seelig entschlaffen, Ihres | Alters im 49. Jahr, dere Gott eine sanffteriche vnd fröliche auffersteüing verleihe. Na to hudební věta v notách, s nadpisem: Fuga Perpetua Canon á 5, pod tím sentence: „Mors ultima est linea rerum.“*

5. Epitaf Jana Jakuba Schedlicha, 2·10 × 0·95 m, složený ze dvou čtyřbokých desk; na první obraz Nanebevzetí P. Marie, na druhé Korunování P. Marie. Lištny rámce jsou vyplněny páskovým ornamentem a bossážemi. Na nápisové desce dole: *DER | Ehrenveste vnd Künstreiche Herr Johann Jacob | Schedlich, vornehmer Bürger vnd Gottarbeiter im St. | Joachimssthal ist gebohren d. 31. Monatsstag Januarij vnd den 9. | Maij Anno 1665 gestorben, dem Gott eine sanffte Rühre ver | leißen wolle.*

Náhrobky: 1. V dlažbě mezi zábradlím před oltářem a první řadou lavic. Náhrobek Ruprechta Pullachera († 1563), pískovec, 1·7 × 0·85 m, silně ošlapaný, znak rodiny Pullacherů jen v obrysech znatelný, opis nezřetelný.

2. Ve zdi ke hřbitovu, červený mramor, v levo skoro z polovice uražen, původně 0·70 m vys., 0·90 m šir. Nápis (částečně doplněný):

[HIR LIGT BEGR]ABEN DER EDLE VND EHRN
 [FESTE HERR LE]OPOLDT PVCHLER ROM
 [MAIESTÆT GE]WESTER RAIT RATH BEI DER
 [BOEHEIMISCH]EN CAMER BVCHHALTER
 [VND EINNEM]BER ZV PRESBVRG, WELCHER
 [DEN 27. OCTO]BRIS ANNO 1585 ALHIR
 [IN GODT SELI]GLICHEN ENTSCHLAFLEN
 [DEM GO]DT GENEDIG VND BARM
 [HERZIG] SEIN WOLLE.

Pod tím: AM 19. CAP.

[ICH WEIS DAS MEI]N ERLÖSER LEBET
 [ER WIRD MIC]H HERNACH AVS DER
 [ERDEN] ERWECKEN.

Znaková deska, k náhrobku patřící, je zazděna v protější zdi lodní, vedle mřížky před oltářem; červený mramor, 1×1 m; dvojnák: v levo Leop. Püchlera, v pravo rodiny Hartlebenů.

Obr. 58. Jáchymov. Špitální kostel. Náhrobek čís. 3.

3. Před kazatelnou ve zdi, dvojdílný, z červeného mramoru, $2 \times 1 \cdot 20$ m, z r. 1581. V horním poli, ovroubeném zavilinami, nápis: „Hic ligt begraben die Edle Tugenthafte Jungfraw Ursula von Stainperg Weiland | dess Edlen Gestrengen Herren Wolfen von | Stainperg hinderlassene Tochter Tres Alters | im achten Jar und den neunften April Ain und | achtzigisten Jar, in Gott verschieden der selen Gott | genedig sein und ein fröliche auferstehung | ver | leihen wolte.“ V dolním poli v bohatém kartušovém rámcí pečlivě provedený znak rodinný v reliefu. (Obr. 58.)

4. V levo v kněžišti ve zdi, šedobíle žilovaný, 1·70 × 0·85 m. Nahoře věnování: „Hier liegt begraben die Edle vnd Eh·renuil tugendreiche frau Benigna Im | landt ein geborne Trostin von Tieffenthal | dess Edlen vnd Ehrenuesten Hern Georg | Conraden Imlandt von Landtfeßs Rom | Kay: Maiff. dieners eheliche Hausfraw, wel | che den Andern Aprilis Anno Sechzehenhun | dert Sechsvndzwainzig in Gott seliglichen verschl | den vnd am Sonntag Palmarū anhero zur Erden be | stattet worden ist. Ihres alters Acht vnd zwainzig Jahr.“ Pod tím znak Imlandtů.

5. V pravo v kněžišti ve zdi, červený mramor, 1·9 × 1·1 m, dvojdílný. V horním poli:

HIE LIGT BEGRABEN DER EDL VND
ERNVESTE HERR PAVL HOFMAN KÖ.
KAY. MATS. GEWESTER EINNEMBER
VND MÜNTZMAISTER IN S. JOACH
IMSTAL, WELCHER IM HERRN CHRI
STO SANFT VND SELIGST EINGESC
HLAFFEN DEN XVII. FEB.

ANNO 1599.

APOCAL. AM. II CAPITEL.

SEI GETREV BIS AN DEN TODT, SO WIL ICH
DIR DIE CRON DES LEBENS GEBEN.

V dolní části desky dva znaky, v levo nebožtíkův, v pravo Hartlebenů.

6. Na pravé zdi kněžiště těsně u zábradlí před oltářem. Žlutý mramor, 1·35 × 0·80 m. Opis v reliefu frakturou gotickou, nečitelný, zratelná jen část letopočtu 156 (3 nebo 8?). Znak, vyplňující celý střed desky, silně poškozený, náleží asi rodině Hasslerů z Rosenecku.

7. Na zdi lodní, k nádvoří obrácené, u konce emporý. Pískovec, 2 × 1 m, natřený olejovou barvou. Nahoře obnovený nápis, rozdělený nezřetelným, ošlapaným znakem:

GRABSCHRIFT DES AC
HTBARN VND HOCHGELARTEN HERRN
DOCTOR BALTZER KLEINS DER AVFM HEN
GST IM HERRN ENTSCHLAFEN IST AM
9. DECEMBERS VND HERNACH DEN 10.
DECEMBERS IN DER SPITALKAPELLEN
IM THAL ZVR ERDE BESTETTIGT IM
1560 IAR.

Pod tím epitaf o 27 iambických dvojverších, *) Na pravé straně skoro zcela otřený:

*) Byl zbásněn přítelem zvěčnělého Janem Mathesiem a otištěn v díle Felixe Zimmermanna „Schöne geistliche Lieder etc.“ (1580).

DER Ertzney Doktor Baltzar Klein
 Ligt vnd rast unter diesem stein.
 Auffm Hengst in fried vnd ruh einschlieff
 Da er Gotts Son tröstlich anrieff
 Vnd jm Weib, Kind vnd Seel befahl
 Zuuor dient er vilen im Thal.
 Bey Christo blieb er biß ans end
 Da er sein glauben frey bekent.
 Das warn sein wort zur letzten stunt
 Ich glaub vnd red auß hertzen grund.
 Da ich in sünden war geboren
 Lag tieff versenckt in Gottes zorn.
 Darauß mich Christus hat erlöst
 Des Blut vnd Geist allein mich troest
 Denn er mein schuld selbst auff sich fast
 Und tilgt am Creutz der sünden last.
 Verschlung im sieg den bitteren tod
 Auß gnad erarnt es mir bey Gott
 Gerechtigkeit vnd ewigs leb
 Er ist mein Weinstock ich sein Rebn.
 Im fried ich far auß diser Welt
 Sein blut vnd tod ist mein loebgelt.
 Mein Seel vertraw ich deiner guet
 Mein Kind vnd Witwe Herr behuet.
 Drauff gab er auff sein geist vnd leben
 Gott woll jm dort nun freude geben.
 In ehrn ein troelich avfferstehen

Wir müssen all den weg auch gehen
 Bald gar zu staub vnd aschen werden
 Kein kraut noch wurtz wechst hie auff erden
 Kein Aquavit noch Tiriack
 Kloster und Stifft verordnen mag
 Das wieder suend vnd tod het krafft
 Der Wuerger groß und klein weggrafft.
 Zu Nazareth ein reißein stund
 Das macht kranck leib vnd seel gesund.
 Wer sich zu des baums schatten helt
 Dem schadt kein giffit in dieser Welt
 Da jn der Böß moerdlich anhaucht
 Wer nur den Artzt und Doktor braucht.
 Helt an seim wort der schmeckt kein tod
 Er fert in fried vnd lebt in Gott.
 Wie er selbst zu sein Jüngern spricht
 Auff Erd laß ich euch Weißlein nicht.
 Ewes haeuptes haar sind all gezelt
 On mein willen euch keins außfehlt.
 Ewer Vormund schutz vnd rath bin ich
 Selig sind all so trawn auff mich.
 So war ich leb sollt jr auch leben
 Mein sieg vnd reich hab ich euch geben.
 Mein Vatter weiß der armen not
 Der sorgt für euch, gibt kux vnd brot.
 Die Welt ist falsch vnd vntrew gar
 Glaubt mir, schwer ich, mein Wort ist war

8. V téže zdi pod emporou, pískovec, 1·85 × 0·88 m, olejovou barvou natřený. Náhrobek mincmistra Jiřího Kadnera z Greifenecku. Opis vyvýšený, částečně nečitelný: Anno 1582 am 29. Juli seines Alters 70 Jar . . . in Gott selig entschlaffen der Edle und Ehrenfeste . . . und Münckmaister im st. Iwarhimsthall. Střed desky rozdělen pásem s písmeny: V . D . M . F . E . ve dvě. Dole značně poškozený znak nebožtíkův, nahoře citát z evangelia: IOHANN 3. | ALSO HAT GOTT DIE | WELT GELIEBET DAS | ER SEINEN EINIGEN SON | GAB A/F DAS ALLE DI | AN IN GLAVBEN NICHT | VERLOREN WERDEN SON | DERN DAS EWIGE LEBEN | HABEN. AMEN.

Ve vížce na střeše kostela dva zvonky: 1. Vys. a v prům. 0·65 m. Na koruně: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM EX HOC NV 1520. Plášť i ucha hladké. 2. Vys. 0·26 m, prům. 0·25 m. Ucho i plášť hladké. XVII. stol.

HŘBITOV leží před kostelem, oddělen od něho jenom vozovou cestou. Byl zřízen r. 1530 („von milter hand vnd gemeiner frône erbawet“) a již několikrát rozšířen. Obvodní zeď a brána moderní.

Skupina Ukřižování v pozdějším barokním výklenku, vystaveném na hřbitovní zdi ke kostelu. Byla provedena r. 1544 na objednávku

rady města Jáchymova drážďanským sochařem *Křištofem Walterem*.)
 Ve výklenku bolestná P. Maria a sv. Jan Ev., pod tím nízký příčný výklenek
 Božího hrobu s Tělem Ježíšovým.***) Pískovec. Tělo Kristovo poněkud
 nad životní velikost, plné, svalnaté, s očima hluboce zapadlýma, sevřenýma;
 v trnové koruně skutečné hřeby; bývalá polychromie zachována pod
 novějším bílým nátěrem; pravá dřevěná paže je moderní doplněk. Pravice
 P. Marie sežmolila konec pleny v uzel; srdce je prokláno mečem; bok ještě
 goticky prohnut. Jan obrací hrubý obličej, širokých kostí, obklopený
 mocnými kadeřemi, k Spasiteli na kříži. Postoj soch nucený, schematicky
 upravené, hluboké záhyby oděvu jsou na místech lomu příčně smačkány.
 (Obr. 59. a 60.)

Tři starší náhrobky: 1. Zazděný ve zdi hřbitovní u hlavního vchodu.
 Pískovec, 0.50 × 0.50 m, jen horní pravý roh větší desky. Na okraji:
 XI · IX · XVI · | APRI . . . I, v zachovaném středním poli · H · a prázdný
 medaillon. Znak náleží snad Štěpánu Hockerovi, purkmistru jáchymov-
 skému v letech 1538—1540.

2. a 3. v zadní stěně moderní kaple hřbitovní. Pískovec, oba stejně
 0.70 × 0.50 m. Na levé, poněkud zurážené desce v reliefu: HIE SCHLEFT ·
 DIE · CH . . | ISTLICHE · MATRO . . . | BARBARA · SEBASTI . . . | RA-
 VEN · HAVSFRA . . . | GEORG · ROSLINGER . . . | EINIGES · KINT · A . . . |
 M · D · LIX · VII · D · Na pravém kameni: ANNO · 1545 . . . | KAL · APRIL ·
 OBIIT · | BARBARA · VXOR · | FRA · HABICH · | FILIA VL · | KRVC · CV ·
 V dolních koutech vytesány dva štíty (v nich pták a džbán.)

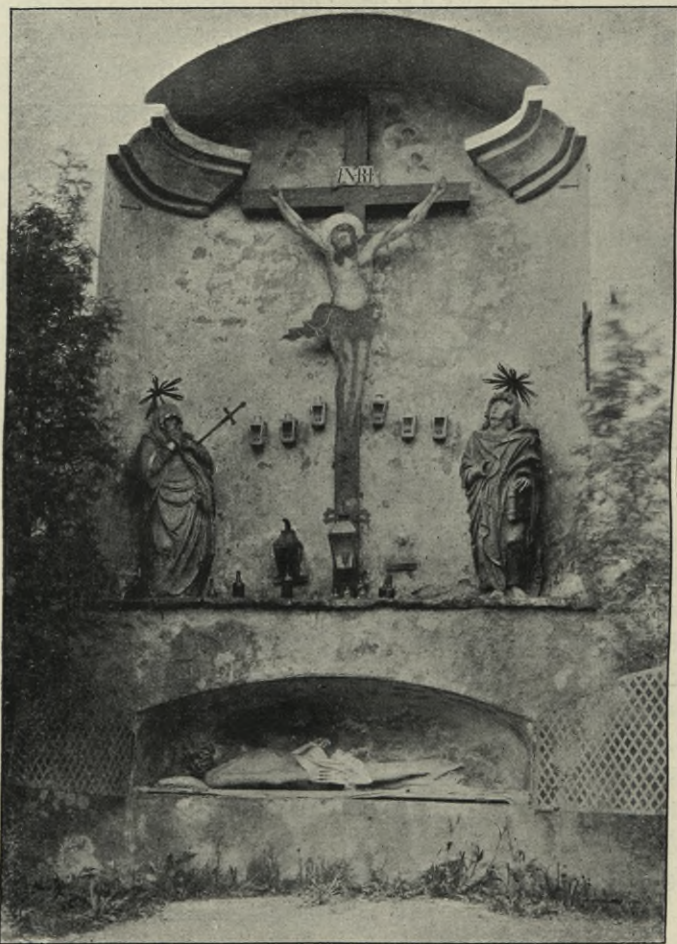
Seďm náhrobků z 1. pol. XIX. století. Pískovec. U zdi hřbitovní
 mezi hlavním vchodem a Kalvarií.

1. Pomník Veroniky Makasyové, vys. 1.44 m. Na nízké, široké desce
 soklové krychlový podstavec; v čele na ovální desce nápis pod růžovou
 guirlandou: *Dem Andenken der am 31. Oktober 1818 im 22. Jahre ihres
 Alters hingschiedenen Veronika Macasy, geborenen Kuhn*. Po stranách
 průpovídky, v levo: *Wie wohl ist ihr nunmehr, der seligen, Sie gieng getrost
 an Gottes Vatershand, | Durch's Leben hien; er führte sie nun auch | Kaum hatte
 sie den Mittag ihres Lebens noch erreicht; v pravo: In eine schönere besjere
 Welt, | Doch sehnsuchtsvoll und traurig sehen ihr | Nun ihre Freunde nach |
 Weinend wünschen sie | Ihr jede Wonne der Unsterblichen. | Den schönsten
 süsesten und höchsten Sohn | Mit dem Gott jenseits den Gerechten lohnt*. Na
 vrcholu stojí vysoká urna, polozakrytá rouchem.

*) Křištof Walter byl členem význačné rodiny sochařské; je jmenován
 1. září 1536 v seznamu měšťanů města Drážďan, zhotovil r. 1539 novou kašnu na
 Paulinenhof v Lipsku a byl činný též při stavbě nové radnice v Oschatz. (Rozš.
 zvl. otisk z neděl. přílohy *Dresdner Anzeiger* 1907, čís. 20, str. 7. Paul Schuhmann,
 Nossen und die Walther.) Zemřel 27. listopadu 1584, náhrobek jeho je zachován
 dosud. (Gurlitt, *Bau- und Kunstdenkmäler Sachsens XXI*. [1903], 72 sl.)

***) Tělo viselo původně na kříži mezi oběma postavami, ale pro vady v pískovci
 hrozilo sesutím; nahrazeno tedy v XIX. století plechovým krucifixem a dáno do
 spodního výklenku.

2. Pomník Jana a Barbory Mieslových šl. z Zeileisenů († 15./5. 1801 a 30./1. 1802), vys. 2 m. Dole pravoúhlý podstavec, na něm čtyřboká komolá pyramida se znakem Zeileisenů a nápis v oválné desce: *Par Nobile | Ioannes et Barbara | De Zeileisen | Hos pares fecit amor conjugalis | Nec impares facere potuit mors fatalis | Pares aetate ac infirmitate | Pares*

Obr. 59. Jáchymov. Hřbitov. Křtřof Walter, Kalvarie. Celek.

*patientia et pietate | Vixerunt ambo rara aequilitate | SI reqVie seMpIterna
frVant Vt | In Deo salVtarI | et LVX perpetVa | LVceat IIs. Vedle leží
uražená urna, ovinutá hadem, jež původně ukončovala pyramidu.*

3. Pomník Anny Fritschovy, provdané Makasyové. Pískovec, vys. 2 m. Hranolový sokl, na němž vytesána v reliefu postava paní klečící před křížem; na něm čtyři ústupky; na spodním leží křížem posoun a pochodeň, na třech vyšších je upevněn (nyní prázdný) medaillon; na nich leží troj-

Obr. 60. Jáchymov. Hřbitov. Křištof Walter, Kalvarie. Detail.

boká deska, v ní nad kahanem života silně zvětralý nápis: *In den Wohnungen des Friedens, in den Fluren, wo keine Thräne fließt, In dem Gefilde, wo Wahrheit und Ruhe thront, und Heiligkeit ewig ist, sehn wir uns wieder. Dieses Denkmal weihen Georg Fritsch, k. k. Bergrat und dessen Gattin ihrer geliebten . . . Tochter Anna, verehlig gestorben 1820 im 18. Jahre*

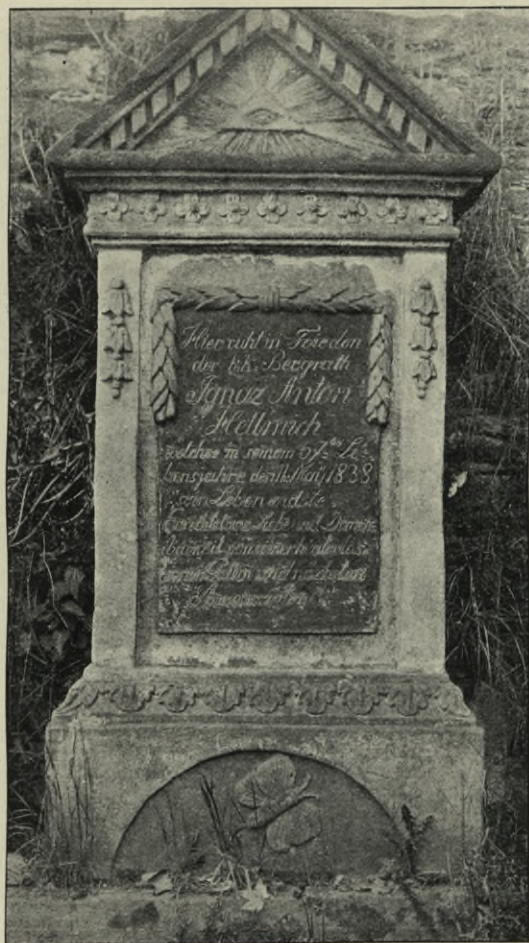
Obr. 6r. Jáchymov. Hřbitov. Náhrobek čís. 4.

ihres alters. Ve vrcholu urna, obklopená hadem, jenž pozřel vlastní ocas (leží ulomena vedle).

4. Pomník Marie Anny Schöfflovy, 1·8 m vys. Pravoúhlý podstavec, na němž křížem leží posoun a pochodeň života, nese krychlový balvan s vytesaným nápisem v čele: „*Maria Anna Schöffl, geborene Miesl, Edle von Zeileisen, k. k. und Gewerkschafts-Verwalters-Witwe, gestorben den 18. November 1821 im 64. Jahre ihres Alters. Trennung ist unser Loos, Wiedersehen unsere Hoffnung.*“ Nad tím urna částečně zahalená široko vlnajícím rouchem. Na podstavci stojí v levo truchlící žena v antickém šatě, levici opírajíc o obličej, v pravici držíc štít s nápisem: *Die irdische*

Hülle der besten Mutter ruhet hier, Bey jeder Erinnerung an das sorgenvolle Bestreben für das Wohl ihrer Söhne fühlen diese den tiefsten Schmerz. (Obr. 61.)

5. Pomník Jana Al. Ungerthalera a jeho choti, vys. 2·2 m. Sokl, zdánlivě sestavený z balvanů, prolomen hlubokým výklenkem, v němž leží dvě lebky na skřížených hnátech. Přechod k ořímsovanému čtyř-

Obr. 62. Jáchymov. Hřbitov. Náhrobek čís. 6.

bokému středu tvoří řada lístků. Na vyčnělé římsě stojí urna polozažená rouchem. Nápís v čele, těžko čitelný. Na obou postranicích: „*Dem unvergesslichen Vater Iohann Aloys Ungerthaler, k. k. Bergoberamts-Kassa-Kontrollor und Beysitzer, gestorben den 1. May 1816 im 60. Jahre seines Alters.*“ „*Der besten Mutter Eva Ungerthaler, geborne Miesl, Ede von Zeileisen, gestorben den 17. Dezember 1821, im 58. Jahre ihres Alters.*“

6. Pomník Ignáce Ant. Hellmicha, vys. 1·9 m. Na spodku, v jehož hluboké lunettě leží larva a motýl, vsazena pravoúhlá deska, nahoře

zdobená vavřínovým festonem, po straně liliemi, s nápisem: „*Hier ruht in Frieden der k. k. Bergrath Ignaz Anton Hellmich, welcher in seinem 67.ten Lebensjahre den 11. März 1838 sein Leben endete. Errichtet aus Liebe und Dankbarkeit von seiner hinterlassenen Gattin und nächsten Anverwandten.*“ Nad vlysem, zdobeným rosettami, plochý štítek s paprskovou září v ploše. Stopy zlacení. (Obr. 62.)

7. Pomník Idy Voráčkové (Woraczek, † 26./4. 1842), vys. 1.6 m, velmi podobný tvarem předešlému. Nápis silně poškozen.

Obr. 63. Jáchymov. Kaple sv. Jana Nepom. Pohled od východu.

3. KAPLE SV. JANA NEPOMUCKÉHO.

Stojí na skále, vystupující příkře ze severní straně údolní, a dominuje okolí. Byla vystavěna r. 1734 nákladem manželů Jana Jakuba Vogelhaupta a Marie Žofie, roz. Makasyové. Podle ustanovení poslední vůle Frant. Pallase, děkana u sv. Víta v Praze, ze 4. června 1823, byl z legátu 15.000 zl. přistavěn ke kapli v letech 1838—1839 obytný dům. Dlouho nebylo pak kaple užíváno a vysvěcena opět až 29./4. 1873. Je nyní v soukromém majetku.

Kapli tvoří osmiboká loď, k níž se na jihu připojuje kněžiště, tvořené pěti stranami osmiúhelníka, a na severu obdélné spojovací křídlo

k obytnému domu. Do koutů mezi lodí a severní předsíní vloženy čtvrtkruhové absidy. Lomové zdivo, hladce omítnuté, bez členění, obílené (původní zbarvení bylo červené), s žulovým soklem. V lodi i kněžišti v bočních stěnách okna různé velikosti, s polokruhovým obloukem, orámovaná žulovým ostěním se středním klenákem a pásky v náběhu. V konchách ploše orámovaná, pravoúhlá okénka. Profilovaná okapní římsa. Na červeně

Obr. 64. Jáchymov. Kaple sv. Jana Nepom. Vnitřek.

natřené, plechem pobité stanové střeše nad lodí stojí osmiboká lucerna s obdélnými okénky na všech stranách a s ploše prohnutou helmicí; nad kněžištěm valba, stejně plechem pobitá; nad spojovacím traktem nižší sedlová střecha, s vízkou osmibokou, na všechny strany otevřenou, se štíhlou cibulovitou stříškou. (Obr. 63.)

V hladkém ostění vchodu vysekán letopočet 1734. Vnitřek kaple (obr. 64.) 8 m dl. a 5·1 m šir. Na skosených koutech lodí i kněžiště korintšské pilastry a vlys, zdobený ze dřeva řezaným páskovým ornamentem a listím. Tentýž ozdobný motiv se opakuje i na dřících pilastrů, v orámování polokruhových výklenků po obou stranách oken a na oltáři. Strop rákosový.

omítnutý, s oblomeným štukovým rámem prázdného zrcadla, je podle tvaru střechy prohnut a ve středu prolomen osmibokým otvorem do lucerny; v ní plochý strop s volutovou římsou, zdobený Božím okem v paprscích, ze dřeva řezaným.

V nikách po stranách oken na konsolách čtyři dřevěné sochy: v levo sv. Jakub starší a Michal, v pravo Florián a Josef; vedle Michala a Josefa andělci, opření o štíty s nápisy: MICHAEL VENIT IN ADIVTORIUM a: ITE AD IOSEPH.

Oltář, postavený do výklenku kněžiště, šedě natřen a mramorován, se zlacenými ornamenty páskovými a listovými. Mensa rakvovitá, se zlacenými ozdobami, na ní zlacený tabernakl a predella, členěná pilastry a konsolami po stranách sevřená. Ve středu architektury skleněná skříň se soškou sv. Jana Nepom., po stranách prohnuté pilastry, končící andělíci hlavičkami; v nástavci dřevěný relief: sv. Jan putuje do St. Boleslavě, nad ním v oblacích P. Marie s Ježíškem. Na vrcholu mezi dvěma anděly, nesoucími květinovou guirlandu, jazyk světce v paprskovém věnci a glorii. Na římsě sedí dva andělé s nástroji umučení v ruce. 1. pol. XVIII. stol.

Čtyři olejomalby s výjevy ze života sv. Jana Nepom., současné s vystavěním kaple: 1. Jan jako dítě churavý na loži, nad ním v levém horním rohu monogram mariánský. 2. Světec jako kazatel. 3. Zpověď královny. 4. Svržení světce s Karlova mostu. Bohaté, zlacené rámy, zdobené symbolickými hvězdami světcovými a plamenitými motivy.

Protí oltáři empora hudební s těžkopádným ballustrovým zábradlím, bíle natřeným, s nápisem o novém vysvěcení r. 1873 v čele.

Stejný tvar má zábradlí před oltářem.

Předsíň kaple nízká a ploše krytá. V pravé absidě schodiště na emporu, v levé, zařízené jako žalář, socha sv. Jana v život. velikosti, řezaná z jediného kusu dřeva, z 1. pol. XVIII. stol.

V předsíni visí podobizna děkana Fr. Pallase z poč. XIX. stol., olejem na plátně, 0.80 × 0.58 m, silně přemalovaná.

Kopie obrazu sv. Prokopa v Sázavě, olejem na plechu, 0.49 × 0.58 m. Lištnový rámeček s řezaným, zlaceným nástavcem z rocaillů. Kolem r. 1730.

4. KAPLE SV. ANNY.

Stojí na náměstí Anenském (Annaplatz), jenž slul v XVI. století Brotmarkt (Chlebný trh). Původně zde stála dřevěná kaple, vystavěná r. 1517 a shořelá 1642. R. 1778 byla vystavěna tato kamenná, ale již 1783 zavřena a teprve r. 1803 opět otevřena. Požár v r. 1873 ztrávil i tuto kapli až na holé stěny.

V půdoryse obdélník, 12 × 9 m, se skosenými rohy. Z původní výstavby zbylo ostění portálu s uchy a s letop. 1778 ve středním klenáku a okno lunettové nad ním, v nové době vyzdobené maltovou dekorací. Mimo to po požáru rozděleny stěny horizontálně lisenami, vystavěny čtyři ploché štítky a v čele vížka pro zvonek a nasazena nízká střecha.

Před požárem byly stěny děleny spíše vertikálně a střecha měla tvar vysoké kupole s lucernou, krytou cibulí.

Vnitřek a zařízení (oltáře, lavice, zábradlí, obrazy a zvoněk) moderní.

5. KAPLE SV. BARBORY.

Stojí na dolním konci města naproti c. k. léčebnému ústavu pro radiovou terapii. (Obr. 65.) Byla vystavěna z příspěvků sebraných lezcem

Obr. 65. Jáchymov. Kaple sv. Barbory.

Jos. Florem a 4. prosince (na den sv. Barbory) 1770 vysvěcena; zvony byly v Praze vysvěceny 29. března 1772 ke cti sv. Floriána, Jana a Pavla. R. 1809 byla zřízena druhá vížka s dalším zvonkem a v letech 1820, 1822 a 1823 byla kaple opravena.

Kaple zdá se dnes jakoby zapadlá, protože bylo těleso silnice, položené tudy v 30. letech XIX. století, nasypáno výše. V půdoryse obdélník se segmentovým přístavkem kněžiště. Hlavní průčelí rozděleno římsou od trojúhelného štítu. V přízemí pravoúhlý vchod s uchy, hladce orámovaný, nad ním kasulovité okno, po stranách liché, mělké výklenky.

Štít prolomen okénkem s polokruhovým obloukem, středním klenákem a přesahující lavicí. V postranních zdech po podobném okně. Šindelová sedlová střecha, nad kněžištěm zvalbovaná, na ní dvě podobné šestiboké, na všechny strany otevřené vížky zvonkové s cibulí.

Vnitřek 5·9 *m* dl. a 4·1 *m* šir. Oltář, současný s kaplí, má jednoduchou mensu; na ní na oblomeném soklu v zasklené skříni socha P. Marie s Ježíškem, ze dřeva řezaná, po stranách dva reliquiáře s bohatými rokokovými rámy; mezi nimi a před nimi čtyři pestře malované sošky sv. Jana Nepom., Jáchyma, Anny a Václava. Malý oltářní obraz sv. Barbory, klečící před P. Marií s Ježíškem, za ním dřevěný rudý baldachýn, nesený čtyřmi andílky, ve vrcholu mariánský monogram.

Na stěnách kaple na konsolách s nasazenými planoucími srdci osm sošek svatých: sv. Klimenta, Prokopa, Apollonie, Františka Xav., Barbory, Antonína Pad., Josefa Kalas. a Frant. Seraf.

6. MENŠÍ KAPLE.

Kaple sv. Jana Nepom. v dolní části města. Pravoúhlá, zděná, omítka žlutě a bíle zbarvena. Střecha obložena lepenkou. V postranních stěnách pravoúhlá okna. Trojboký štít. Vchod obdélný, s uchy a středním klenákem. Liseny a štuková architektura. Plochý strop na rákos. Mensa oltářní rakvovitá, mramorovaná, nad ní ve výklenku socha světcova. Na stěnách sošky svatých, ze dřeva řezané, na konsolkách. 1. pol. XVIII. stol.

Kaple P. Marie v Novém Městě (Neustadt) u domu čp. 4. Plochá, zděná, ostře omítnutá a obílená stavba s trojúhelným štítkem hrázděným a šindelovou střechou z 2. pol. XVIII. stol. Uvnitř kopie pasovské Madonny, olejem na plátně. *)

Kaple sv. Prokopa na kopci východně od kaple sv. Jana. Založena za panování císaře Josefa II. úředníkem horním Püchnerem (sluje proto dosud Püchner-Kapelle), ale ještě před dokončením stavby zavřena a ponechána rozkladu. V r. 1873 bylo ještě zdivo do výše 1 *m* zachováno, nyní zbývá jen sokl z tesaných kamenů, podle něhož byla kaple k východu orientována a skládala se z obdélné lodi, 4·7 *m* dl. a 4·4 *m* šir., k níž se připojovalo kněžiště, 1·3 *m* hluboké, utvořené ze tří stran osmiúhelníka.

7. HRAD FREUDENSTEIN.

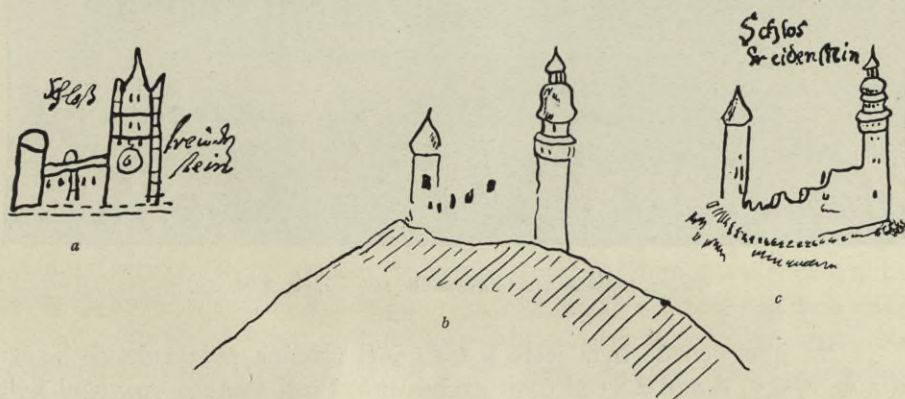
Fr. Al. Heber, Böhmens Burgen III. (1845), 53.—66., s obr. — A. Sedláček, Hrady a zámky české XIII. (1905), 197—199, se 4 obr. — Dr. A. Bönhoff v Erzgeb. Kriesschronik (Annaberg 1910) I., 83. — Oberamtliches Inventarium z r. 1636 v archiváliích radničních a vrchn. úřadu v Jáchymově.

Hrad, strmící na západním svahu údolním na ostrohu, byl vystavěn r. 1517 od Jana Münnicha. R. 1525 byl vyplněn vzbouřenými horníky

*) Podle udání děkana jáchymovského (doplňky k topografii v archivu Musea král. čes.) z r. 1834 stály mimo tuto kapli u cesty do Mariasorg ještě kaple P. Marie staroöttingenské a nejsv. Trojice.

a po rychlé opravě osazen horním hejtmanem Jindřichem z Könritz. Od r. 1545 přecházel hrad jako úřední sídlo s jednoho král. horního hejtmana na druhého. Třicetiletá válka způsobila aspoň nepřímo zánik hradu, neboť r. 1636 vyhořel neopatrností císařských vojáků, tam ubytovaných. Pak byl ponechán zcela svému osudu a pozvolna se rozpadal. Jenom obě nárožní věže byly užívány později k praktickým účelům; větší věž na severovýchodě sloužila za obydlí hlásného, věž na jihozápadě byla zařazena na prachárnu.

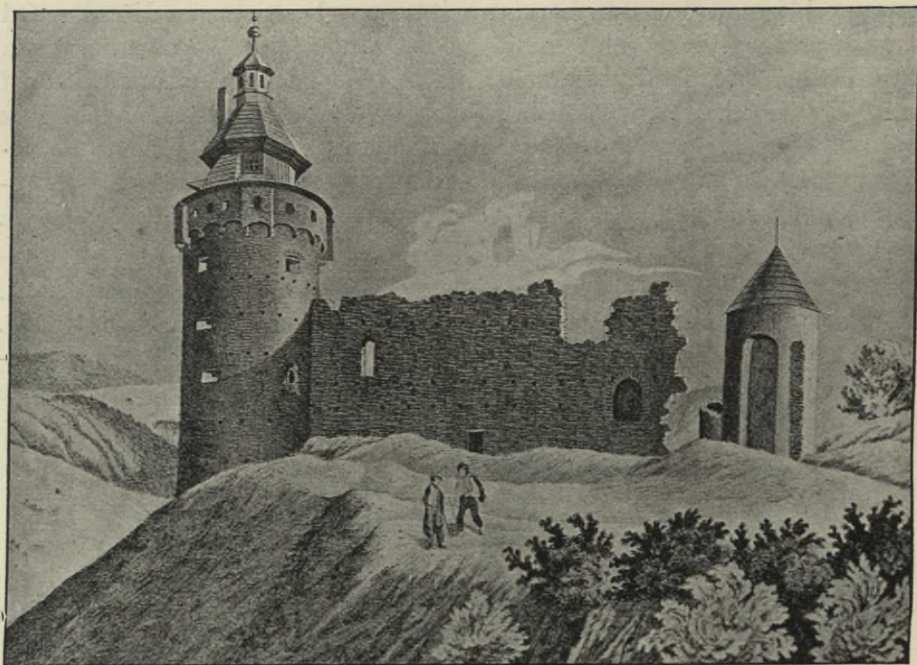
Hrad (Kresby z r. 1589 a 1593 na obr. 66. Reprodukce podle F. Al. Hebra (ryl P. Röhrich) l. c. na obr. 67. Pohledy na dnešní stav obr. 68. a 69.) tvořil zdi obehnaný prostor 65 m dl. a 50 m široký, v jehož severových. a jihozáp. rohu byla postavena válcová věž o 8 m v průměru a o síle

Obr. 66. Jáchymov. Hrad Freudenstein. Kresby na horních mapách:
a) z r. 1589, b) a c) z r. 1593.

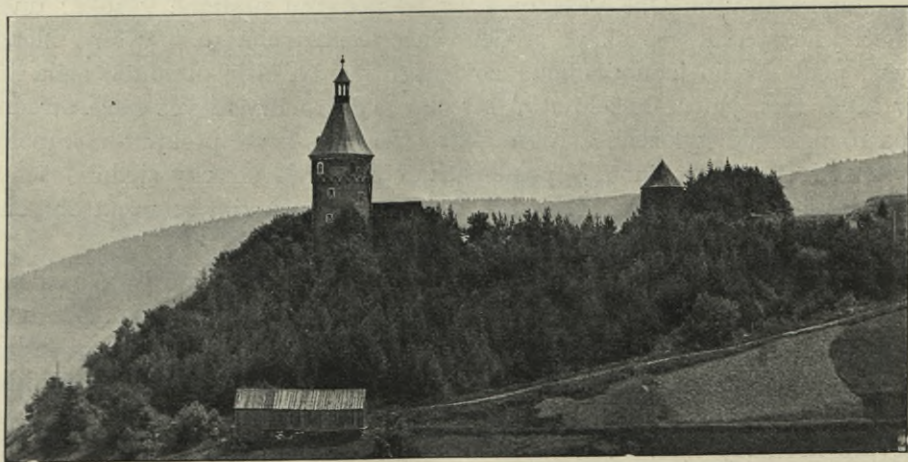
zdiva 1·7 m. K zevním zdem, 1·5 m silným, přiléhala uvnitř obytná a hospodářská stavení. Obě věže byly již od počátku nestejně vysoké; dnes měří jihozápadní věž až po střešní věnec 12 m, druhá 19 m výšky. Menší věž, podle svého jednoduchého zevnějšku stavba čistě obranná, měla již v XVI. stol. jenom kuželovitou střechu, kdežto hlavní věž měla střední patro poněkud vyložené a horní patro užší a pokryté prohnutou kupolovitou střechou s lucernou. V pozdějších dobách byly střechy zjednodušeny, ale ještě kolem středu XIX. stol. bylo nad kamenným ochozem dřevěné patro a šindelová střecha s vížkou a lucernou.

Západní část obvodní zdi, připojená k hlavní věži, má ještě zazděný otvor dveřní, vedoucí k ochozu, kdysi přistavěnému na zevní zeď. Zde také byl hlavní vchod do hradu. Uvnitř opírají se nyní o tuto část zdi kůlna a domek. Stejně je využita dnes ještě více rozvalená, od hlavní věže k jihu položená ohradní zeď. Obě ostatní obvodní zdi zmizely úplně až na bez tvaré hromady kamení. V menší věži ještě prohloubené místo, kde nasažovala ohradní zeď k severu se táhnoucí.

Obr. 67. Jáchymov. Hrad Freudenstein. Stav v 1. pol. XIX. stol.

Na jihovýchodě byla ještě k této věži přidána polokruhová bašta o 3 m výšky, dosud z větší části zachovaná. Proti tomuto opevnění byla věž otevřena velkým oknem (dnes zazděným) a nad ním v téže ose jednoduchou střílnou. Západně od nich stejné prolomy. Řady otvorů ve zdivu po celém obvodě věže a v několika řadách nad sebou rozložené jsou zbytky po trámech kostry ochozů. Druhá věž, dříve proti hradnímu vrchu volná

Obr. 68. Jáchymov. Hrad Freudenstein. Pohled od severu.

Obr. 69. Jáchymov. Hrad Freudenstein. Pohled od severozápadu.

nebo jenom slabou dřevěnou stěnou uzavřená, byla později — ne však v celé šíři zdíva — vyzděna.

Hrad Freudenstein, vystavěný již v době klesajícího významu středověkých hradů, měl jen význam pevného sídla hrabat Šliků a určení ovládati město svými dvěma věžemi, stojícími mimo směr útoku na dobře chráněném svahu, k městu obráceném, ačkoliv i tento účinek spíše záležel v morálním vlivu posupného hradu než ve skutečné jeho síle. Na severní a západní straně bylo lze hradu lehkou dobýt; vždyť ani nebyl malý kopec na západě zabrán v obrannou soustavu, ač byl bezprostředně před západní zdí situován.

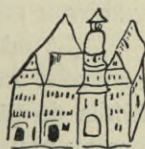
8. RADNICE.

V městském archivu: Kopiář čís. 84 (1531). — Missiva 1541—1542, 1542—1545 a 1549—1552. — Offene brieff vnd kundschaft 1541—1544. — Kniha radních protokolů 1782—1784.

Dějiny budovy. Když již stará radnice v dolní části města, původním středu osady, nestačila úkolům vzrostlého města, získala rada města r. 1531 (v pondělí po sv. Kříži) od hraběte Jeronýma Šlika za 2000 zl. jeho dům k tomuto účelu („behausung des Grafen mit zugehörigem Raume, oben im thaal gelegen, oberhalb Merthenn fro-schenns haus“).

R. 1538 dne 16. června (večer před sv. Trojicí) zničil požár, vzešlý v mincovně, mimo 15 domů i radnici. K nové stavbě přikročeno r. 1540, ale nebyly při tom zachovány hranice staré budovy, což vedlo k stížnostem správy mince a k dočasnému zastavení stavby (na jaře 1543). Jak se zdá, byly tyto obtíže překonány vlivem hraběte Jeronýma Šlika, jež občané požádali o přímluvu u krále, a v zimě 1543,

Rathaus

Obr. 70. Jáchymov. Radnice. Kresba na hor. mapě z r. 1593.

nejpozději v první polovici r. 1544 byla nová radnice zabrána úřadem. (Obr. 70.)

R. 1782 dne 23. července byla radnice podruhé požárem zničena. Plány k přestavbě zhotovili pražský stavitel *Filip Heger* a kadaňský stavitel *Antonín Bernt*. R. 1783 byly ukončeny nejnnutnější adaptace, zejména sklenutí pokojů a zřízení rákosových stropů v prvním patře a pokrytí budovy a koncem r. 1784 byla přestavba dokončena.

R. 1871 byla věž, od požáru v r. 1782 ještě snížená, nízkou střechou z nouze pokrytá, po snesení horní poškozené části opět povyzděna a o něco zvýšena. (Obr. 71.)

Obr. 71. Jáchymov. Radnice. Stav před přestavbou r. 1902.

Další zvýšení věže bylo provedeno v r. 1902 nasazením dřevěného cchozu a o rok dříve byl hlavní trakt zvýšen o druhé patro podle plánů jáchymovského stavitele *Ant. Hammerschmidta*. (Obr. 72.)

Popis stavby. Radnice nedoznala během svého trvání až do poslední přestavby značnějšího zvětšení. Naopak nebyl ani přestavbou po požáru r. 1782, kdy nebyl již obnoven velký svatební sál v radnici a věž byla jen nedokonale střechou z nouze a budova radniční plochou valbovou střechou pokryta, původní stav v plném rozsahu udržen.

Již od začátku skládala se radnice i na zevnějšek ze tří traktů, ze severního křídla do náměstí, ze spojovacího středního křídla a z jižního křídla do přilehlé uličky. Malebnost zjevu je především podmíněna věží, postavenou mezi severní křídlo a střed. Stojí na pravoúhlém spodku, k němuž vedou s obou stran novější schodiště. Dva válcové sloupy, jež nesly dříve zdivo věže na rozích, byly při přestavbě r. 1902 k vůli zabez-

pečení sesíleny betonovým obložím. Ve výši dřívější hlavní římsy přechází věž skosením nároží ze čtverce do osmihranu; jako spojovací článek bylo tu dříve zastřešení, kdežto nyní tvoří přechod dva zděné, fiálami posázené nástavce (podle návrhu stavitele *Fr. Rehna*). Z prvu končila se věž vysokou kupolovitou helmou s lucernou a široké strany strmě

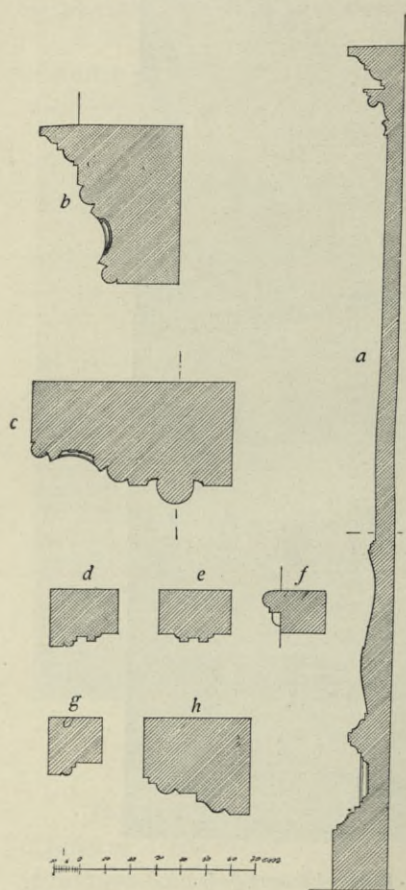
Obr. 72. Jáchymov. Radnice. Dnešní stav. Pohled od severovýchodu.

spadajících střech obou křídel byly kryty štíty, římsou ve dvě patra členěnými a bohatě plasticky vyzdobenými.

Z bývalého bohatství průčelní výzdoby zachoval se jen portál. (Obr. 73. *a, b, c.*) Architektonická kostra jest ještě gotická, ale renaissančně olemovaná. Polokruhový otvor je obklopen tříčtvrtečním válcem se šroubovitě točenou patkou, vedle něho obloun se stejným soklem, v rozích překřížený a žlábek; v koutech po stranách oblouku růžice z listoví. V čtyřbokých, prohloubených polích výžlabu výplně: nahoře prázdné ozdobné štítky se zavínutým okrajem, po stranách dvojité růžice. Na dolním konci ostění vystupují kruhová sedátka ve tvaru hřibů, zdobená na spodu listovím.

Portál vroubí po stranách polosloupky, stojící na vysokých podstavcích, v dolní třetině kuželkovitě vyduťte a zoubkovanými listy vroubené, s korinthijskými hlavicemi. Celek ukončuje renaissančně profilovaná, nad polosloupky oblomená římsa s malým pravouhlým světlíkem.

Ze stavby let 1540—1544 jsou zachována ještě ostění brány do dvora (obr. 73 *h*), ostění oken (obr. 73 *d, e, g*) mezzaninu a lavic okenních, nesených konsolami (obr. 73 *f*), v prvním patře. Profily obložení okenních jsou vesměs podle pravidla saské školy kamenické zaříznující do stěny a nesáhnají až k dolnímu okraji oken; profily zevních orámování okenních jsou renaissanční, na věži a hlavním průčelí bohatší než na severní straně. Osy okenní jsou neso-
souměrně — podle vnitřní polohy radničních místností — rozloženy; okna I. patra jsou většinou sdružena a toto skupení je ještě stupňováno společným ostěním a lavicemi.

Obr. 73. Jáchymov. Radnice.

Profily: *a—c*) ostění hlav. portálu; *d, e, g*) ostění okenních; *f*) lavice okenní; *h*) brány do dvora.

Budova spočívá zcela na mocných sklepeních, jež následkem nerovnosti ter-
rainu vystupují při jižním křídle částečně až nad uliční niveau. Severní křídlo ob-
sahovalo kdysi místnosti slavnostní; dosud jsou zde dva sály (asi 100 m² rozlohy) v přední části I. a II. patra, z nichž spodní — se čtyřmi páry oken — je překlenut čtyřmi poli ostrohranné křížové klenby na střední sloup, ale později vloženými stěnami přepažen. Ve spojovacím středním křídle byly asi ode dávna úřední místnosti, v jižním, méně významném, byly vždy věznice a obydlí služebníků i skladiště.

Vnitřní zařízení všech místností v radnici zmodernisováno; zachovalo

se jen několik starších předmětů.

V přízemním průjezdě je na zdi upevněna ze železa litá deska kamen, 0,75 m vys., 1,5 m šir., z polovice XVI. stol. V reliefu znázorněn výpad praporce landsknechtů z města silně opevněného. V pravo v popředí na kopci velitel s družinou, v levo jdou níže žoldněři s halapartnami na ramenech; jim v ústřety postupují v levo bojovníci s pozdviženými „obouručáky“. (Obr. 74.)

V moderní zasedací síni tři podobizny, olejem na plátně: 1. Císař Leopold I. († 1705). Poprsí bez rukou v život. velikosti, hlava v pravo, horní část těla v levo obrácená. V slavnostním brnění s přehozeným purpurovým pláštěm, kolem krku řád zlatého rouna. Šedá allongeová vlásenka. V levo císařská koruna a říšské jablko. 0·63 × 0·81 m. Slabá práce.

2. Hrabě Pachter. Poprsí v životní velikosti s rukama. Modré, bohatě zlatými třásněmi ověšené justeaucorps, pudrovaný vlas nad ušima zatočen v úzké prstence. V pravici hornická sekerka. Růžový, výrazuplný obličej. 0·70 × 0·92 m. Střed XVIII. stol.

Obr. 74. Jáchymov. Radnice. Deska z kamen.

3. Císařovna Marie Terezie. († 1780.) Po kolena. Světlešedé roucho, hlava lehce v pravo otočena, pravice spočívá na rudém polštáříku s císařskou korunou, levice položena v klíně. Vzadu rudá záclona, v levo sloup. 1·10 × 0·78 m. Dole v levo značeno: *F. A. Hacker. ten 5. Mai 1744.* Řemeslná práce.

V pokoji vedle zasedací síně mimo sbírku vzácných tisků (zbytků proslulé jáchymovské knihovny*) z XVI. stol.) a archivalií**) vzpomínkové předměty na Jana Mathesia (klobouk a hůl) a několik exemplářů tolarů v Jáchymově ražených a j.***)

*) Viz Dr. Wolkan, Die Ratsbibliothek in Skt. Joachimsthal. (Prager Tagblatt 1906, čís. 252.)

**) Sahají až do počátků města a obsahují privilegia, radní protokolly, missiva, kopiáře, knihy soudní atd.

***) Dar ředitele archivu chebského Dra K. Siegla: 1.—2. Tolar a půltolar nejstaršího ražení r. 1519 (bez letopočtu). 3. dva tolary téhož kolku, ražené mezi lety 1520—1525 (bez letopočtu). 4. Tolar z r. 1526. 5. Medaille (menší) na smrt

Cechovní pečetidla*) (obr. 75.—76.): 1. V kartušovém štítku muž míchající v kádi, nad tím: 1641. Opis: D · ERBAR · HAND · W · D · SAIFFENSIDER · IN · ST · IOACHIMSTHAL · Průměr: 0·037 m.

2. Ve štítku se zavínutými rohy úhelnice, lžíce a kladivo, nahoře letop. 1586. Opis: S · D · ER · HANT · DER · MAVRER · IN · S · IOACHIMSTHAL · Průměr: 0·032 m.

3. Nůžky v oválné kartuši, nad tím anděl s rozestřenými křídly, po stranách letop. 1666. Na okraji: ZECH · SIGILL · DER · SCHNEIDER · IN · DER · KAY · F · BERGSTADT · S · IOACHIMSTHAL · Prům. 5·5 cm. (Obr. 76.)

Obr. 75. Jáchymov. Radnice. Pečetidla. Čís. 1—2, 4—7.

4. V kartušovém štítku škorňě pod korunou s nástroji obuvnickými, nahoře: 1650. Opis: DES · ERBA · HANTW · D · SCHVCHMACHER · ST · IOACHIMSTAHL · Průměr: 0·031 m.

hraběte Štěpána Šlika († 1526), ražená nákladem vdovy a bratří zesnulého. Avers: podobizna Štěp. Šlika; revers: Šlikovský znak. (Srov. obr. 92.) 6. Tolar, ražený r. 1758 z výtěžku jáchymovských dolů za Marie Terezie v pražské mincovně.

*) Městské pečetidlo z r. 1545 bylo ztraceno. Otisk v červeném vosku, s dřevěnou krabičkou, byl ve sbírce Lannové v Praze (Leisching, Sammlung Lanna I. (Leipzig 1909), 128, čís. 22149 [obr. 77.]) a je ve dvou exemplářích v archivu Musea království českého (topogr. sbírka rkp.). Mělo nápis: SIGILLVM · SECRET · LIBERE · CIVITATIS VALLIS · IOACHIMI | ORTE CIRCA · MDXVI AN · CHRISTI · SCVLPT. | 1545 ANNO a bylo kopírováno již roku 1777 (prům. 6·5 cm). Mimo to zachovaly se ve zmíněné sbírce topogr. otisky jiných pečetidel: 1. Ovál, osy 3·8 a 3·5 cm, opis: MAGISTRATS IN SIEGEL D · KÖN · BERGSTADT Sct. IOACHIMSTHAL. Kolem 1800. 2. Kristus žehnající na zeměkouli, po stranách klečí horníci, dole městský znak, opis: S · MONT * FIDITY * IN * VALLE * IOACHIM. Kolem 1600.

5. Příčně dělený štítek, v něm nahoře dobytče, dole širočina. Opis: S · DER · FLEISCHER · HANTWERG IN · IOACHIMSTHAL · Průměr 0·035 *m*. Bez letopočtu, současné s předešlými čtyřmi.

6. Uprostřed terčovitý štít s korunovaným preclíkem, nad tím 1544. Opis: S DER GESELSCHAFT IN SANT IOCHIMTAL. Průměr: 0·031 *m*.

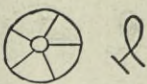
7. V kartušovitém štítku rovněž korunovaný preclík. Listovec na okraji. Opis: DAS · HANDW · D · PECKEN · ST · IOACIMSTAL. Průměr 0·036 *m*. Bez letopočtu, z 2. pol. XVII. stol.

Popravčí meče: 1. Čepel vodorovná, 1·045 *m* dl., 0·05 *m* šir., dvojsečná, plochá, v horní polovici vyžlabená, dole do hrotu vybíhající;

Obr. 76. Jáchymov. Radnice. Pečetidla. Čís. 3.

Čís. 77. Jáchymov. Radnice. Městské pečetidlo z r. 1545.

pravoúhlý, na rozích skulacený železný koš; rovné, železné odrážky šroubovitě stočeny; jílec dl. 0·40 *m*, koží rytá a mosazí zakládaná značka: potažený; hruška kulovitá, šroubovitě žlábkovaná. V čepeli na obou stranách XVI. stol.

2. Čepel 0·825 *m* dl., 0·055 *m* šir., hmotná, dvojsečná, přímočárně se sbíhající, s výžlabkem, dole zakulacená a třikrát provrtaná. Odrážky poněkud nahoru a stranou ohnuté jsou zdobeny na konci lvími hlavami; jílec mosazný, 0·22 *m* dl., šroubovitě žlábkovaný. Hruška kulovitá, ukončená pupenem. Mistrovská značka: XVI. stol.

9. ŠPITÁL.

Byl stavěn r. 1530 a později zbarokován. Vysoká sedlová střecha je pokryta lepenkou, oba štíty jsou prkenné. Stěny hladké, omítnuté. Středem budovy jde chodba, do níž ústí dvěře pokojů po obou stranách umístěných.

V severozáp. postranním průčelí zachoval se renaissanční portál z r. 1566. (Obr. 78.) Po stranách polokruhem sklenutého vchodu rámuující pilastry, s dřikem zdobeným ve výplni stoupajícím reliefním ornamentem révovým; na krčku rosetta. Nad hlavicemi pilastrů bezprostředně spočívá

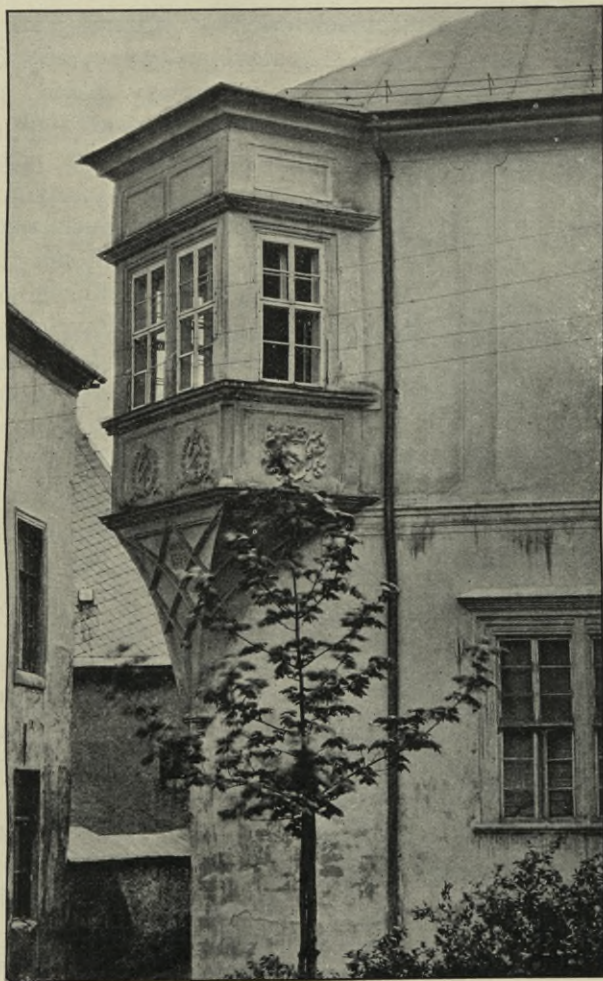

Obr. 78. Jáchymov. Špitál. Portál na severozápadě.

římša stejně profilovaná, nyní na obou koncích uražená, na ní deska s reliefním nápisem: VON · DEINEN · GVTER · HILF · DEM · ARMEN · VND · WENDE · DICH · NICHT · VON · ARMEN · | SO · WIRT · DICH · GOT · WIDER · GNEDIG · ANSEHEN · TOBIAS · — AM · 4. REICHE · DEM · | ARMEN · DEINE · HAND · AVF · DAS · DV · REICHLICH · GESEGNET · WERDEST · 1566 · V levo vedle nápisu monogram **HO** ve štítku. *) Na

*) Objevuje se i na pečetidlech špitálních (Spittelherren).

vrcholu segmentový štítový nástavec, v jehož středu neumělecký, poškozený relief křesťanství a po obou stranách citáty z bible: ALSO · HAT · | GOT · DIE · WEL | T · GELIEBET · DAS · ER · SEI | NEN · EINIGEN · SON · | GAB · AVF · DAS · ALLE · DIE · | AN · IHN · | GLAVBEN · NICHT · | VER-

Obr. 79. Jáchymov. Mincovna. Nárožní arkýř.

LOREN · WERDEN · | SONDERN · DAS · EWI | GE · LEBEN · HABEN · IOH · 3. V pravo od portálu ve zdi destička s nápisem: FRAN CZ RENER | SPITTEL · | MEISTER (byl v letech 1558—1566 v úradě).

10. MINCOVNA A JINÉ HORNICKÉ STAVBY.

M i n c o v n a, nyní úřední dům c. k. horní správy, bylavy stavěna v letech 1534—1536. Rozlehlá budova, kolem pravoúhlého dvora roz-

ložena, na straně k radnici podklenutá mocnými valenými klenbami skladišť pro rudu. *) Podle dnešního složitého půdorysu je dílem několika adaptací a přestaveb. Pro dějiny umění mají význam architektonické detaily: zbytky ostění portálu, ostění oken a arkýř.

Ostění čtvercového okna v předsíni v levo od brány a dvou sdružených dvojic okenních po stranách arkýře v přízemí jsou současná se stavbou budovy. Profily obložení

Obr 80. Jáchymov. Mincovna. Pohár z r. 1607.

oken jsou v základě gotické, zaříznuté do plochy zdi a přecházejí u malých oken v polovici výšky, u větších sdružených ve třetině výšky v jednoduché okosení. Ostění okna v předsíni má profilové motivy pozdně gotického prutu, žlábků a tříčtvrtěčného válce, spojené mezi sebou ploškou, kdežto u sdružených oken mísí se již pozdně gotické živly s renaissančními. Původně byla nad každou dvojicí oken profilovaná renaissanční římsa; dnes je již nad jednou osekána.

Nejkrásnější ozdobou fačády je nárožní arkýř (obr. 79.), vyložený na rohu budovy diagonálně, v půdorysu pravoúhlý, s okny v čele a na obou bocích. Vyložení je na spodu ve tvaru konsoly prohnuto; žebra, v půdoryse zakřivená a hruškovitě profilovaná, jsou jenom na povrchu arkýřového spodku vytesána a prostupují spodní díl vyložené římsy arkýře, profilované goticky; v nejhořejší kukle žebrové sítě vytesáno: *anno*

1536. Pole poprsnice arkýře jsou orámována pozdně gotickými, v rozích překříženými oblouny; jich výzdoba štítky znakovými a emblemy hornickými je moderní. Římsa nad okny, dosud s původním ostěním zachovanými, tvořila dříve hlavní římsu arkýře, nad níž vybíhala ostře hrotitá stříška. Nyní je vystavěno nad okny polopatro, pro výškové poměry arkýře nevhodné, a pokryto skromnou pultovou střechou.

Ve sbírce nerostů je uschován skleněný pohár, válcový, 0,30 m vys., 0,12 m v průměru, ze zelného, silně vzduchovými bublinami prostoupe-

*) Viz kap. VIII. Jáchymovská mincovna.

ného skla. Je bohatě pomalován neprůhlednými emailovými barvami: říšský orel se znakem států na křídlech a s nápisem: *Das heilige Römische Reich mit Safft Seinen gliedern*, dále letop. 1607, iniciály CL a znak Centuria Lengelfelder (byl mincmistrem 1606—1621). Nahoře kolem okraje pod zlatou ovrubou vyryto věnování: *Centurio Lengelfelder, Röm. Kais. Matt. Münzmeister in St. Joachimsstahl verehret dieses Glasz zu einem Wilkomen auf die Schmitten allen und jeden Ehrliehen Münzverwandten Ihm Pier fürzufehen. 2. Oktobris A. 1607. (Obr. 80.)*

Šest podobizen panovníků, olejem na plátně, stejných rozměrů (1·10 × 0·80 m). Ve výpravně: 1. Císařovna Marie Terezie. († 1780.) Po kolena, v sedě, hlava v pravo obrácená. Šat světlemodrý. Pravice opřena vedle cí. koruny na červeném polštářku, levice v klíně. V pozadí v pravo záclona tmavohnědá, v levo sloup. Běžná práce, podobná obrazu císařovny v radnici.

2. Císař František I. († 1765.) Protějšek. Bílý kabát s červenými výložky, červená vesta se zlatou podšívkou a spodky téže barvy. Přes prsa červenobílá stuha. V pravici listina, levice visí přes hermelinový plášť, ležící na podstavci. V předu v levo zelená deska stolu, na ní svitek, dalekohled a kružítko. V pozadí nízká zeď, na ní uprostřed patka sloupu, v levo výhled do přírody, v pravo tmavomodrá draperie.

V pokoji horního měřiče: 3. Císař Josef II. († 1790.) Po kolena, v levo. Stejný oděv jako u císaře Františka I. Pudrovaný vlas stáčí se nad ušima v kadeř. Kolem krku řád zlatého rouna. Pravice natažena proti divákovi nad stolem, levice opřena o sloup. V pozadí v pravo zdvižená tmavozelená záclona, v levo kládí. Značeno v pravo dole: *Jos. Mayer Pinxit: 1780.*

4. Císařovna Marie Josefina († 1767.) Protějšek, v pravo, v sedě. Světlečervený šat, ve vlasech zdoba z per a perel, přes rameno hermelinový plášť. Pravice leží na zeleném polštáři, levice na prsou. V pozadí tmavoseda záclona, v levo výhled do krajiny.

V pokladně: 5. Císař Josef II. († 1790.) Po kolena. Oděv stejný jako na obr. č. 2. Plášť hermelinový, s ramen splývající, pokrývá vpředu zelený stůl, na němž spočívá pravice, kdežto levice opírá se o sokl sloupu v pozadí, nesoucího modrou záclonu. Znač. v pravo dole: *Josef Mayer pinxit 1785.*

V pokoji elevů: 6. Císař Leopold II. († 1792.) Po kolena, na pravo. Oděv a poloha rukou jako na obr. čís. 2. Vlas hladce sčesan za uši. V pravo v předu na stole kalamář, pero, dvě knihy, svitek papíru a obálka dopisní. V pozadí v pravo tmavomodrá záclona, v levo sloupoví.

Stříbrné pečetidlo, 0·035 m v průměru, z 1. pol. XVI. stol. (Obr. 81.) Ve štítě, neseném dvěma horníky, mlátek a želízko, nad tím výjev setkání

Obr. 81. Jáchymov. Mincovna. Pečetidlo.

sv. Jáchyma a Anny a ještě výše šlikovský znak; po stranách segmentové stuhu s nápisem těžko rozluštitelným. Na svrchní ploše pečetidla překlopné držadlo ve tvaru draka zakousnutého do vlastního ocasu.

Těžné vratidlo. (Obr. 82.) Na zděném věnci asi 1 m vysokém, 17 m v průměru, polygonálním, ale skoro kruhovém, spočívá 12 m vysoká, strmá, dvěma velikými otvory prolomená šindelová střecha kuželovitá. Dva vchody. Dřevěný hnací stroj dosud dokonale udržen. Vratidlo, poháněné koni, sloužilo dolu císaře Josefa (Kaiser Josef-Schacht)

Obr. 82. Jáchymov. Těžné vratidlo.

v bezprostřední blízkosti, dnes až na 36 m zasypanému. Pro svoji dominující polohu je vratidlo, zbytek bývalého způsobu pohonu v dolech, význačný motiv v obraze města.

Severně odtud na téže straně údolí domeček, až k římse 3·2 m vysoký a 4 × 4·5 m v půdoryse měřící, kdysi prachárna, dnes skrýše pro třaskavé zápalky. Stěny jsou prolomeny jen jediným otvorem polokruhovým na východě a nesou hrotitou střechu, plechem pobitou.

Z budov náležejících k východní skupině dolů (Einigkeitsschacht), malebně po stráni rozložených, byly nejvýznačnější v posledních letech zbořeny, mezi nimi zejména t. ř. „dráha“, krytá chodba dřevěná, kudy probíhaly vozíky („psi“) po kolejích od jámy Einigkeitsschacht k struskové haldě, odtud asi 600 m vzdálené.

IV. Soukromé domy.

Po velkých požárech zůstalo většinou jen klenuté přízemí s portálem hlavního vchodu udrženo. Zejména portály (všechny ze XVI. stol.) jsou příznačné pro bohatství tehdejších jáchymovských nákladníků.

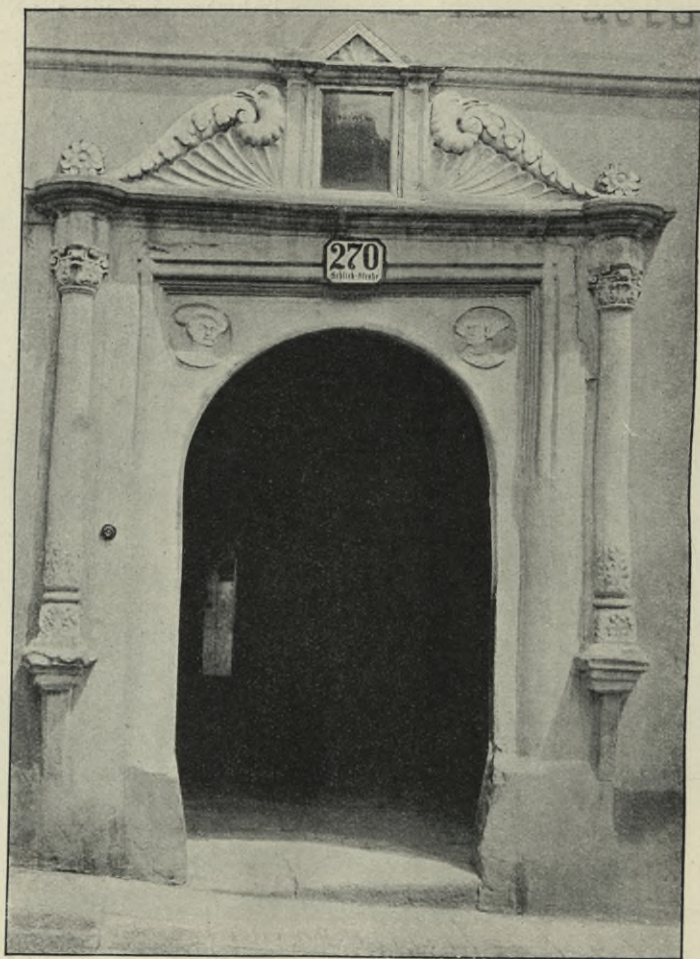
Portál domu čp. 139 na náměstí, příbuzný s portálem radnice. Na zevním okraji dva diagonálně postavené balustrové sloupy na nízkých

Obr. 83. Jáchymov. Portál domu čp. 139.

podstavcích, s listovými hlavicemi hrubého, hranatého tvaru a velmi vyloženými. Sloupy nesena, bohatě profilovaná římsa je zároveň soklem nástavce; v něm mezi nízkými pilastry světlíkové okno, dělené širokým břevnem. V poli ukončujícího štítového nástavce s rosettami po stranách je monogram s letop.: 15 · HB · 41. Polokruhem uzavřené orámování dveří je bohatě ploše členěno; v medaillonech, vyplňujících kouty pravoúhlého rámce kolem ostění, v levo relief hlavy vavřínem ověšené, v pravo vousatého muže s calottou. Voluty končící v potrojně masky a pitvory tvoří přechod od spodní sloupové architektury k nástavci. (Obr. 83.)

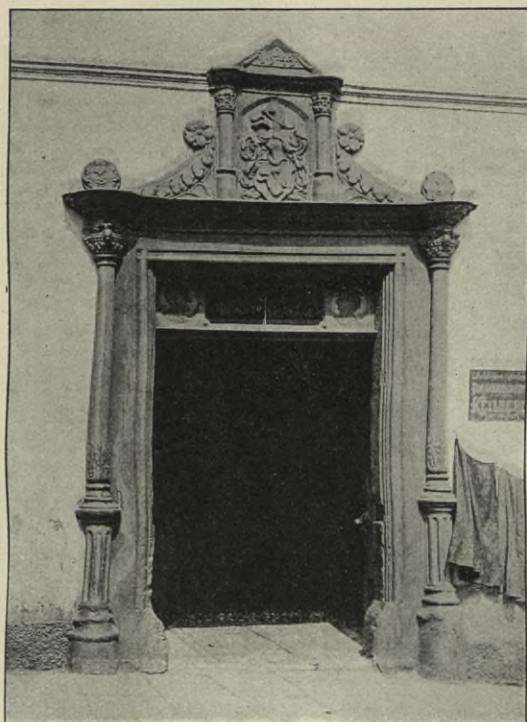
Portály domů čp. 270 (na náměstí) a 292 (Annaplatz), současně, druhý datovaný (1543). Stejně vytvořené sloupy diagonální na zevním okraji spočívají u čp. 270 na konsolách, u čp. 292 na vysokých podstavcích. Nad jejich bohatě vyvinutými kompositními hlavicemi (u čp. 270 s neobyčejně vysokou krycí deskou) leží římsa, polokruhem nad nimi vodorovně

Obr. 84. Jáchymov. Portál domu čp. 270.

vychýlená, stejně profilovaná u obou portálů. Vnitřní orámování portálu (u čp. 270 na dolní části osekáné až na nepatrné zbytky konsolových sedátek) je členěno tříčtvrtečním oblounem, v rozích se křížujícím. U čp. 292 byla výplň oblouku v novější době odstraněna, při čemž byly koutní medaillony s reliefními profily manželů-stavebníků zazděny do horní části nových dveří. U čp. 270 jest zachován ještě starý stav; v koutech v kruhových rámcích hlavy muže a ženy v baretech. Střed nástavce zabrán

u čp. 270 světlíkem, po stranách trojúhelné výplně s mušlemi, ovroubené zvláštními zvířecími postavami s rybím tělem a ptačí hlavou, vyběhající v listové rosetty. Vysoký nástavec portálu čp. 292 zabrán znakem stavebníka Wolfa Thiela (písař při horním úřadě 1529—1535), jehož listová ozdoba na helmě stejně jako závěsy v koutech nástavce jsou bohatě rozvedeny. (Obr. 84. a 85.)

Obr. 85. Jáchymov. Portál domu čp. 292.

Portál domu čp. 146 (pošta) na náměstí. V ostění po stranách od země stoupající široký výžlab je přerušen u náběhu lichoběžnou konsolou, zdobenou listy jetelovými a akanthovými, na níž spočívá hrubý obloun, v rozích překřížený a archivolta, profilovaná oblounem a žlábkem. V koutech oblouku ploše reliefní rozviliny a kozel ve skoku. V tupouhlém nástavci, rosettami ohraničeném, letopočet 1555, nad tím znak s iniciálami stavebníka H P (nákladník dolů Hans Pock). Na levé náběžníkové konsole kamenická značka. (Obr. 86.)

Portál domu čp. 143 na náměstí. Ostění zevně skoseno a vyžlabeno, ve výžlabu dole konsolová sedátka. Nahoře ukončen výžlab dvěma štíty (v pravém mlátek se želízkiem), do nichž zabíhá goticky profilovaná archivolta. V zadním traktu budovy sklípková klenba z cihel, bohatě členěná a plastická. XVI. stol. (Obr. 87.)

Hôtel „Stadt Dresden“ na náměstí. V přízemí křížová klenba bez žeber, velmi plochá, s širokými pasy a podepřená mocným středním pilířem. XVI. stol.

Čp. 11 a 12 na náměstí. Široká, konsolová sedátka na ostění portálu zachována. Chodba v I. patře čp. 12 sklenuta pozdně gotickou síťovou klenbou se svorníkem. Zachován původní stav v přízemí ze XVI. stol. (klenba bez žeber, schody se zábradlím atd.).

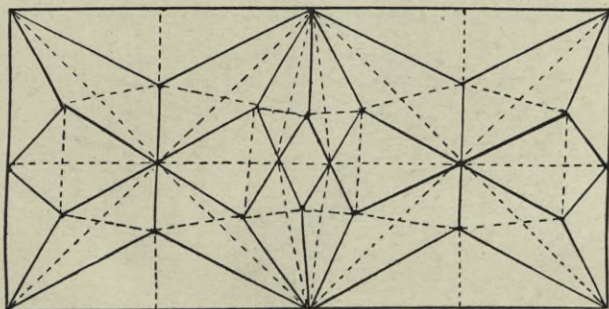
Obr. 86. Jáchymov. Portál domu čp. 146.

Čp. 8 na náměstí. Nad polokruhovým, pozdně goticky profilovaným portálem silně vyložené, listovými konsolami a bočními lištnami rámu nesené zastřešení; pod tím dva pozdně gotické, pravoúhlé světlíky, dělené poloválcovým dříkem. V I. patře čtyři dvojice okenní, s původními ostěními a lavičnými římsami. Kolem 1520. Táž myšlenka, ale původem a provedením rozhodně mladší, objevuje se na portále domu čp. 38 (Kirchenplatz).

Čp. 4. Na náměstí. V ostění portálu ploché niky, dole ukončené (nyní již osekanými) konsolovými sedátky, nahoře v náběhu kruhovými baldachýny, vespod zdobenými rosettou. Archivolta goticky profilována

a novějším středním klenákem rozeklána, nad ní nezřetelný letopočet. Bohaté barokní výplně dveří s řezaným révovým ornamentem, prosekávané železné závěsy a železná kovaná přítuha z akanthových listů s maskou. Kolem 1700. Podobné, ještě bohatěji zdobené dvře v domě čp. 18 na náměstí.

Mnohé domy zachovaly si ještě aspoň částečně původní ostění portálová ze XVI. stol. Tak na př. dům čp. 112 (Mathesiusplatz) nebo čp. 131 (lékárna „Zum schwarzen Adler“). Na portále čp. 112 původní orámování a na šesti přízemních oknech původní podvojevá římsa konsolková z pískovce. Hlavní průčelí lékárny rozčleněno ploše nanesenými pilastry římsovým a páskovým ornamentem v pozdně barokních formách. Před domem terrassa s empirovou litou železnou mříží (dělicí sloupky ve tvaru Aeskulapových holí).

Obr. 87. Jáchymov. Dům čp. 143. Skřípková klenba.

Čp. 126 u kostela. (Kirchenplatz.) Nad dveřmi znak Jana Müllera z Perneku (byl mistrem horním 1565—1567). V kruhové prohloubené desce štítek znakový (mlýnské kolo, mlátek a želízko), nad ním monogram **HVP**.

Čp. 128. Hôtel „Zur Stadt Wien“. V jídelně podvlaky dřevěného stropu na skosených hranách lo kovitě profilovány. XVI. stol.

Čp. 10. Na náměstí. Jednoduchý barokní portál s uchy; v nástavci uprostřed výklenek mušlový se sochou sv. Floriána z pískovce, po stranách úseky segmentového štítového nástavce. Kolem 1710.

Čp. 71. u kostela (Kirchenplatz). Barokní ostění dveří a oken s uchy, kapkami a středními klenáky. Kolem 1780.

Čp. 72. (nyní děkanství). Barokní fačáda na renaissančním průčelí o šesti osách a dvou poschodích. Okna po třech vázána architekturou z oblomených pilastrů, v přízemí rustikovaných, v I. patře s dorskými, v II. patře s korintuskými hlavicemi; střední pilastr vybíhá v hermovku. Portál a ostění všech oken v patrech (v přízemí jenom u jednoho) z 1. polovice XVI. stol. V skoseném ostění portálu ploché niky, dole s konsolovými sedátky, nahoře s baldachýny, na nichž nasazen obloun v rozích překřížený; po stranách štíhlé sloupky s vrtulovitě rýhovaným soklem nesou oblo-

menou římsou. Ostatní výprava portálu barokní: nad římsou nástavec proložený nikou se sochou Jana Nepom. uvnitř, dvěma andílky po stranách a listím révy, vyvinutým z pětícípé koruny, nahoře; nad nástavcem prohýbá se kordonová římsa segmentem. Nad okny v přízemí štukové vysoké klenáky se spirálami z akanthů, v patře zprohýbané římsy a bujny

Obr. 88. Jáchymov. Façáda děkanství.

rostlinný ornament s vloženými maskami, mušlemi a poprsím horníka, v II. patře střídá se na klenáčích dekorace z hlav a mušlí. (Obr. 88.)

Čp. 145. na náměstí. Façáda ve formách pozdního baroka a Ludvíka XVI., pozdější úpravou krámu a výkladce porušena. Pilastry v patře, vázy na postranních pilastrech portálu a oken přízemních, pod okny v patře lambrequiny, oblomené a zprohýbané římsy, chambrany a dekorativní klenáky. Nad vchodem znak rodiny Zeileisenů. Podobně je vyzdobena façáda domu čp. 117.

Čp. 120. (Mathesiusplatz.) V nárožním výklenku v patře pískovcová socha sv. Anny (samatřetí), s novou polychromií. XVIII. stol.

První jáchymovská radnice, koupená r. 1520 a r. 1544, po vystavění nové radnice, upravená (untere Stube ist „zu beiden Seiten gegen Doktor Johann Neffen und hinten, da sie hölzern“ ausgemauert worden). Dům stojí napříč Pfaffenbergu a je v přízemí na straně k cestě, vedoucí podél severního štítového průčelí, úplně vyzděn z lomového kamene; zde velká síň, pozdější příčkou ve dvě rozdělená, s dřevěným stropem, neseným bohatě profilovanými podvlaky, pod ní vysoké klenuté sklepy. Patro

Obr. 89. Jáchymov, Stará radnice a „Hühnerhängerhaus“.

hrázděné, se stanovou střechou, zcela ve formách běžných ba výhradných v XVI. století v Rudohoří. Nyní je dům reálně rozdělen; původní jednotu dokazuje dosud přesahování patra jižního dílce domu čp. 486 do severního čp. 485. (Obr. 89.)

Za radnicí stojí budova zvaná lidově „Hühnerhängerhaus“. Nad zděným soklem roubená stavba — vyjímajíc zadní stranu prkny pobitou — zvláštních poměrů výškových; mansarda zvalbovaná. (Obr. 89.)

Několik starých hrázděných domků ze XVI. a XVII. století v Schießgasse, částečně s omítnutým průčelím, Na facádě domu čp. 161 v I. patře malby květin s rozsetými kabalistickými písmeny z r. 1611.

V. Sochy.

Sousoší Nejsv. Trojice z r. 1703 před kostelem k jihu v parku postavené. Pískovec. Zábradlí moderní, lité ze železa, gotisu-

jící. Spodek sousoší spočívá na třech stupních a má na rozích hranolové podstavce. Na něm na vysokém stylobatú korintšský sloup se sousoším: Bůh otec stojí, drže krucifix s polovičním tělem Kristovým před sebou, pod ním holubice. Nad patkou sloupu upevněna plechová destička se srdcovým štítkem novějšího znaku (1546 propůjčeného) města, neseným dvěma horníky, pod tím nápis: „Zu Ehren der allerheiligsten Dreifaltigkeit hat die hiesige löbliche Knappschaft diese Bildsäule errichten lassen im Jahre 1703.“ Jako zbytky bývalého zábradlí stojí dosud na rozích čtyři hranoly

Obr. 90. Jáchymov. Sousoší nejsv. Trojice.

se sochami P. Marie, sv. Josefa, sv. Anny a sv. Jáchyma, umělecky nevýznamnými a podobné stylobaty s koulemi, po dvou na každé straně. (Obr. 90.)

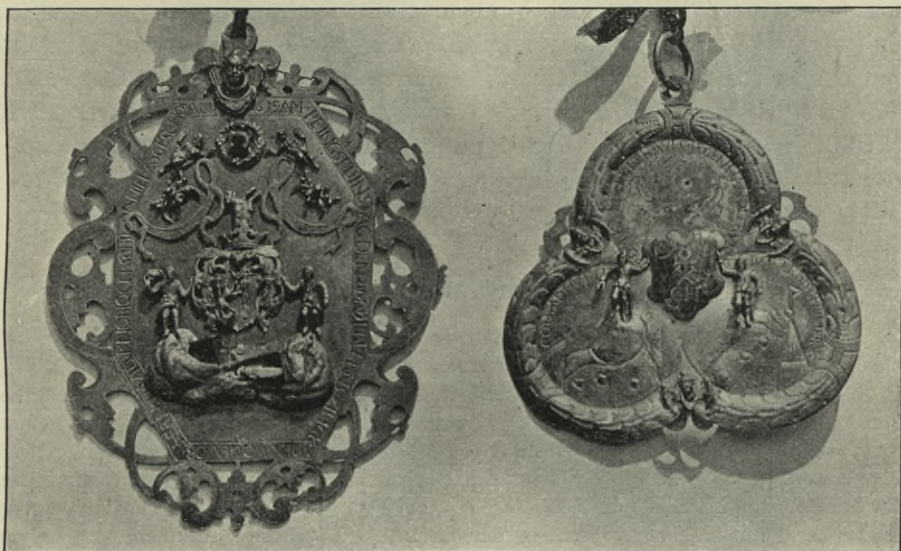
Socha Jana Nepom. na jižním konci kostelního prostranství. Pískovec, asi 4 m vys. Na dvou stupních sokl, v půdoryse trojúhelník s konkavními stranami, na něm pilastrové nárožní obstavky a římsa. Socha asi $\frac{3}{4}$ živ. velikosti. 2. čtvrt XVIII. stol.

Žulová Boží muka na dolním konci města, těsně u můstku před mlýnem („Herrnmühle“); dříve stála v pravo od staré vozovky, nyní jsou v levo od vyvýšené, nové erární silnice. Čtyřboký sokl, dole okosený, nahoře s profilovanou krycí deskou; v předu vysekán hierogram Kristův

a letop. 1731. Nad podstavcem toskánský sloup nesoucí hranolový tabernakl s okosenými hranami; na jeho stranách v plochem reliefu Maria s Ježíškem, Kristus v chrámě, Útek do Egypta a Kalvarie. Stříška tabernaklu stanová s prohnutými plochami, na vrcholu kamenný kříž.

VI. Předměty ze soukromého majetku.

Dva střelecké závěsky z majetku c. k. priv. měšť. ostrostřel. sboru*) v Jáchymově. Jediné, jež zbyly z četných, v r. 1812 roztavených královských odznaků střeleckých:

Obr. 91. Jáchymov. Střelecké královské odznaky z r. 1619 a 1622.

1. Odznak krále při střílení ku ptáku z r. 1619. Stříbro, částečně zlacené, 0·18 m vys., 0·14 m šir. Základní tvar štítu osmiúhelný; na okraji vysekávaný ornament páskový se zaviliny a s nasazenou hlavičkou andělí ve vrcholu. Na zlacené přední straně nanýtována reliefní, částečně modrým a zeleným emailem pokrytá ozdoba; uprostřed znak dárce, držený dvěma horníky, plně modelovanými a stojícími na hroudách rudy s vozíkem a šachtovou boudou; nad znakem dvě hlavičky pásky ovinuté, nejvýše dva putti nesou věneček, v němž zasazen rudý skleněný kámen v lůžku. Na uchu repunc: **12·B**. Kolem okraje: ANNO · 1619 · AM · PFINGST · DINSTAG · DEN · 21 MAI · HAT · HANS · ZINCK · DEN · VOGL · VOR · HERN · DAVID · KNOBLOCH · SÖNL · DANIEL · ABGESCHOS. Na zadní straně stříbrný, zlatě orámovaný štít s nápisem: × DANIEL × |

*) Gedenklätter aus der Gesch. des Joachimsthaler bürgerl. Schützenkorps in Joachimsthal. (Rkpis děkana Gr. Lindnera z r. 1884, v maj. sboru.)

KNOBLOCH × IN × 3 × IAH | R × AVS × DER × GSELLS | CHAFT × DER × KON | IG WAR × NIEMAN | T × DIE × EHR × VERAC | HTEN × KAN × JV | GENT × ZEIGT × MÆ | NNLICH × ALTER × AN × | EIN × GLVCK × IHN × HAT × | ZVM × KONIG × GMACHT × | LIES × DIS × RECHT × DES × | KINDS × GLVCK × MEHR × | BETRACHT × | A × 1619 × (Obr. 91. v levo.)

2. Odznak z r. 1622. Stříbro, 0·12 m šir. Základní tvar trojkruhový, v rozích hlavy andělčí a obloukový ornament. Na přední straně v ploše laloků reliéfní, zlacený a modře emailovaný znak dárce s odznaky hornickými a hutními a iniciálami C H, nesený dvěma horníky, již stojí na rudních horách vedle těžních vratidel. V horním laloku plastická postava anděla, jenž má v levici rytý pásek s letop. 1622. Na tepaném okraji závěsku puncované rozviliny. Ve vnitřním poli podél okraje opis: CONRAD · HVTTER · ROM: KA : MA : ERTZKAVFS · GEGENHANDLER · VND · HVT · TENSCHREIBR · ZZ · Na očku repunc: **12-B** Na zadní straně průpovídka: MDCXX · WIR · DAS · GLICK · RAB · DAS · ICH · SCHOS · SELBSTN · DEN · VOGEL · BAB · (Obr. 91. v pravo.)

VII. Jáchymovská mincovna. *)

Podrobný výčet literatury u Zírta, Bibliografie čes. historie I. (1900), 646 a u Ed. Fialy, Das Münzwesen der Grafen Schlick (Wiener Num. Zeitschrift XXII. až XXIII., 1890—1891). Mimo to viz: J. Newald, Das österr. Münzwesen unter Ferdinand I. (1883). — Ed. Fiala, Jáchymovská mincovna v Ottově Slov. Naučném XII. (1897), 1020—1021. — Dr. K. Siegl, Zur Gesch. der Thalergröschchen v Mitt. Ver. Gesch. d. D. in B. L., 198 sl. — Ed. Fiala, Beschr. böhm. Münzen u. Medaillen der Samml. des M. Donebauer II. (1888), 392—397. — Dr. Kurt Regling, Relig. Medaillen böhm. Meister v Katalog der Samml. des † Freih. Adalbert von Lanna. Prag III. (1911), 108—123. — Ed. Fiala, Starší z Řánsné a jeho doba (vyjde během r. 1913). Srovnej dále: A. Salz, Gesch. der böhm. Industrie in der Neuzeit (1913). — K. Domanig, Die deutsche Medaille (1907), 32, tab. 25. — G. Habich, Studien zur deutschen Renaissancemedaille v Jahrb. der kgl. preuss. Kunstsamml. sv. XXII., XXVIII. a XXXIV.

Bohatým výtěžkem stříbra v jáchymovských dolech našli Šlikové tolik kovu, že ho hleděli nejvýhodnějším způsobem zužitkovati. Na radu horního hejtmana z Könritz pojali úmysl zříditi v Jáchymově mincovnu. R. 1519 byl povolán hrabětem Šlikem z Norimberka mincír *Štěpán Genisch*, aby učinil zkoušky s mincováním. První pokusy s ražením tolarových grošů, k nimž, jak se zdá, řezal kolky přistěhovalý měšťan *Utz* (Ulrich) *Gebhart*, povzbudily majitele tak, že obdrževše r. 1520 od sněmu dovolení k mincování, zahájili pravidelné ražení tolarů (jáchymovských). Pro mincovnu byla zřízena budova z domu, zakoupeného k tomu účelu od Kunze Eiroлта, a zůstala v něm do r. 1534, kdy byla vystavěna nová královská mincovna. Prvním mincmistrem byl horní hejtman Jindřich z Kön-

*) Viz i kap. IV. 10. Mincovna a III. 8. Radnice (str. 85., pozn.).

Obr. 92. Jáchymov, Mincovna. Příkladky portraitních a náboženských medaillí:
 1. 1526. Št. Šlik. (Utz Gebbart.) 2. 1532. Štěpán Šlik. (M. Hohenauer?) 3. 1545. Klanění
 tří králů. — Klanění pastýřů. (Mistr G. W.) 4. 1549. Hřích prvích lidí. — Vyhánění z ráje.

ritz. Umění řezáčů kolků dosáhlo v této mincovně záhy neobyčejné výše umělecké; tento rychlý vývoj vzbudila na jedné straně značná spotřeba kolků mincovních, na druhé straně dobou podmíněná a podporovaná záliba pro lité a ražené medaille všeho druhu. Praha a Jáchymov (značka A) vynikaly tehdy daleko nad Vídeň. Jáchymov přejímal řezáče kolků v první řadě z blízkého Saska, ale i ostatní německé a rakouské země dodaly sem Šlikům mnohého znamenitého mistra. Nejznámější jsou jáchymovské portraitní medaille hrabat Šliků a náboženské medaille (obr. 92.). Mezi umělci XVI. stol. mají zejména jméno *Michal Hohenauer*, *Ludvík Neujahrer*, *Ulrich Gebhart* a mistři *G. W.* a *O. E.* Také vliv *Jiříka Staršího z Řásné* sem zasahoval a dokonce i kolků kremnických bylo užíváno.

R. 1547 byl donucen hrabě Kašpar Šlik odstoupiti všechna svá práva na Jáchymov a zejména na mincovnu králi. Od té doby klesala sláva mincovny a třicetiletá válka zničila úplně slibný její vývoj.

VIII. Přírodní památky.

A. Schmiedl, Über Naturschutzparke (Erzgebirgszeit. XXXII., 321). — Dr. K. Schneider, Naturdenkmale im hohen Erzgebirge (ibidem XXXI., 240). — Dr. Fr. Cartellieri, Aus der Umgebung St. Joachimsthal (ibidem XXVIII., 122, s 2 obr.). — Paulus, Orographie des Joachimsthaler Bergamtsdistrikts (Jena 1820).

Na úpatí Spitzbergu (2·7 km záp. od Bož. Daru, 1111 m vys.), význačného vrchu po stránce geologické (čedičový lávovec) prostírá se skoro stejným dílem na jáchymovském a božidarském katastru diluviální slatina, proslulá bohatou florou (vedle *Pinus uncinata* rostou tu zbytky z doby ledové, *Betula nana* a *Sweertia perennis*). Rostlinstvo je ohroženo rypáním rašeliny, prováděným majiteli, zejména městy Jáchymovem a Božím Darem, takže se již vyskytly hlasy pro ohrazení ochranného pásma.

„Der graue Stein“ (946 m vys., 2½ km severových. od Jáchymova, v majetku obecním), mohutné pole kamene granulitového, jen zde na povrch vystouplého křemenitého porfyru. Skály, podobné zřícenému hradu, vyvolaly mnoho pověstí o zakletém zámku.

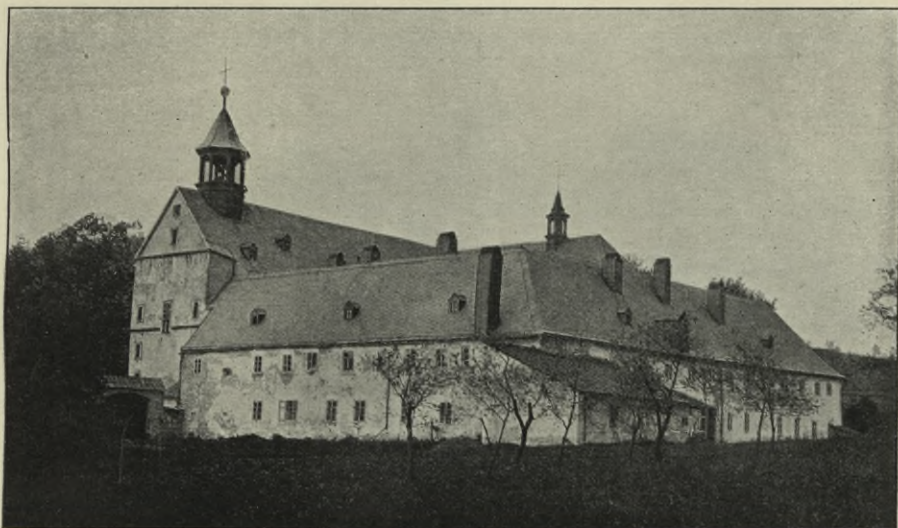
„Brautbett“ nebo „Wolfsberg“ (750 m vys., 2½ km jihozáp. od Jáchymova, blízko kláštera Maria Sorg, v majetku státním), bílá hrubozrná skála žulová, podobná mocným, na sebe nakupeným poduškám a pytlům, což vyvolalo jméno památky (vůz, naložený výbavou venkovské nevěsty).

Mariasorg.

Joh. H. Dick, Glaubwürdige Nachricht vom Ursprung und Erbauung der Kirchen Maria Sorg und darin bef. gnadenr. Mutter-Gotts Bild. (Jáchymov 1738). — Ed. Wenisch, Maria Sorg in Geschichte und Sage. (Erzgeb.-Zeitung IV. [1883].) — J. Košnář, Poutní místa v Čechách (1903), 171—175. — Memorabilienbuch v klášteře, Kniha radních protokolů z let 1780—1782 v měst. archivě jáchymovském.

KLÁŠTER kapucínský Mariasorg, položený ve výšce 793 *m* nad mořem, na mírném svahu nad potokem Reinbachem, asi hodinu cesty jihozápadně od Jáchymova, byl založen teprve v polovici XVIII. stol. Z dřívější doby již tu stál poutní kostel P. Marie, 8. září 1699 vysvěcený; kapucínům byl propůjčen k vykonávání bohoslužby císařským diplomem z 19. ledna 1754 a pak také zabrán do stavby klášterní, provedené v letech 1754—1765, při čemž byl k němu připojen ještě druhý, řádový kostel. Vížku na kostele P. Marie vyzdvihl r. 1781 *Tadeáš Schmidt* z Jáchymova.

Celková dispozice. Budovy kláštera jsou rozloženy kolem čtverečného dvora, jehož celou stranu severní zabírá poutní kostel P. Marie,

Obr. 93. Mariasorg. Kapuc. klášter. Pohled od západu.

dvě třetiny průčelí východního kostel řádový a zbytek této strany a celou stranu jižní a západní klášter. (Obr. 93.—94.)

Poutní **KOSTEL P. MARIE** je barokní, jednoduchá, orientovaná stavba bez věže, z lomového kamene, hrubě omítnutá a žlutě zbarvená. Krásný náladový rámeček stavbě tvoří skupina prastarých lip na zevnějším prostranství před kostelem.

Západní průčelí, 12 *m* šir. a na obou stranách poněkud ustupující, je odděleno římsou od štítu. Uprostřed pravoúhlý hlavní vchod s profilovaným žulovým rámem s kapkami a s uchy, nad ním obdélné okno, osvětlující hudební kruchtu, jež protíná kordonovou římsu. V bocích po třech menších, nad sebou položených oknech s žulovým ostěním, jež osvětlují schodiště ke kruchtě a na půdu. Ve štítě nad okénkem ciferník hodin.

Podélné stěny jsou rozděleny pilastry na dvojnásobném podstavci stojícími, a pásem, jenž probíhá pod římsou ve výši kordonové římsy záp. průčelí, na čtyři pole, prolomená vysokými okny s polokruhovým

obloukem a ústupkem v náběhu, ploše orámovanými. V třetím poli (od západu) portál s polokruhovým obloukem a bohatěji profilovaným ostěním než západní portál; nad dveřmi jest zasazen klínovitý kámen s vytesanými pěti spojenými kříži, podle pověsti kámen z kaple poustevníka Jana Niavis (Sněhule) z poč. XVI. stol. Východní strana kostela jest zakryta přistavěným řádivým kostelem. Sedlová střecha, břidlicí krytá, s osmibokým sanktusníkem.

Předsíň pod hudební kruchtou je sklenuta valeně s výsečí. Odtud vedou po obou stranách malé vchody s polokruhovým obloukem, středním klenákem a římsami v náběžích, do vrtulových schodišť ke kruchtě a na

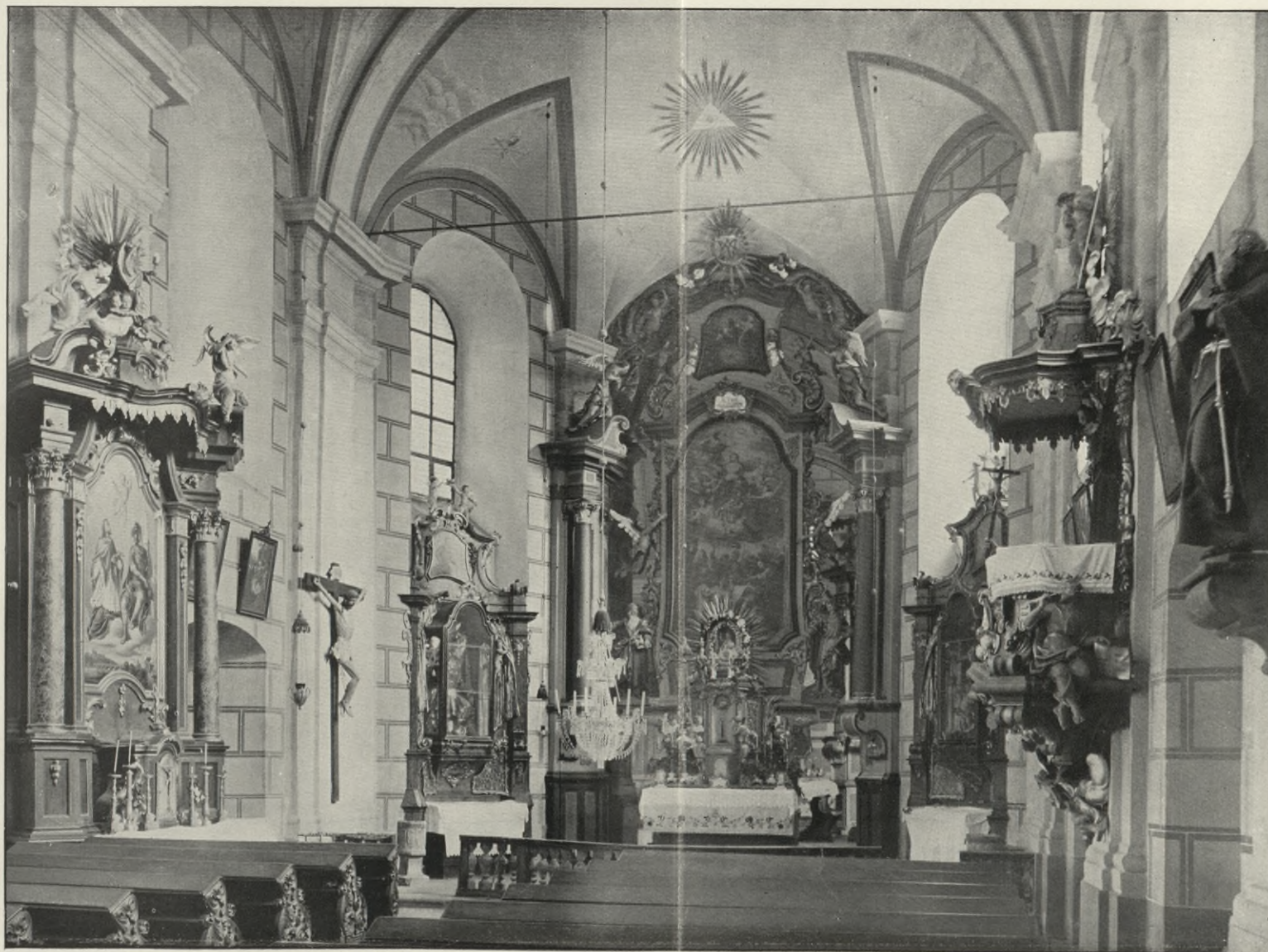
Obr. 94. Mariasorg. Kapuc. klášter. Pohled od severozápadu.

půdu. V ose podobný portál s letopočtem 1697 v klenáku a s původními dveřmi dubovými, zdobenými lištnami kolem výplní a tepaným štítkem klíčové dirky.

Loď (tab. III.), ve světlosti 17 m dl. a 9 m šir., valeně klenutá s třemi páry výsečí nad okny. Na stěnách sdružené pilastry, s římsovitými hlavicemi, nesoucí úzké pásy, jež dělí klenbu ve tři pole. Pod prvními dvěma páry oken prázdné výklenky, pod třetím párem postranní východy. Moderní malba stěn, s napodobenými kvádry a s groteskou ve výsečích klenby. V celé šíři lodi na západě zděná hudební kruchta s dřevěným zábradlím, uprostřed segmentem vyhnutým a korpusem varhan prolomeným, jehož šikou postavené balustry jsou jen z předu plastické. Kruchta, 2 m hluboká, spočívá na dvou hranolových sloupech ořímsovaných, od nichž pnou se k západní zdi příčné pásy, dělicí tři obdélná pole ostrohranné křížové klenby. Z podkruchtí vedou segmentové portály do vrtulových schodišť ke kruchtě a ke zvonům; souběžně vedou také nad nimi polokruhové portály na kruchtou a okna do schodiště. Dlažba z žulových desek; uprostřed kostela

Mariasorg. Kapuc. klášter. Kostel P. Marie. Pohled do lodi.

Mariasorg. Kapuc. klášter. Kostel P. Marie. Pohled do kněžiště.

zasazena do ní kamenná deska (0.40 m²) s nápisem: F. E. K. 1728, náhrobek poustevníka r. 1728 loupežníky zabitého (ab assumptione B. V. Mariae tertiarius St. Hieronymi Frater Eusebius Kolitsch).

Kněžiště, o stupeň zvýšené, 5 m hluboké, třemi stranami osmiúhelníka zakončené a konchou s výsečí sklenuté. V severní a jižní zdi po okně s polokruhovým obloukem a sešíkmenou lavicí, podobném oknům v lodi. (Tab. IV.)

Hlavní oltář, zakrývající veliký průlom v závěrové zdi kněžiště do řádového kostela, dřevěná architektura, šedozeleně natřená, s pozlacenými ozdobami. Na kaplovitém tabernaklu se soškami andělků, páskovým ornamentem, reliquiáři a emblemy (klasy a réva) milostná socha*) ve svatozáří. V architektuře zasazen uprostřed ve zprohýbaném a oblomeném lištnovém rámu s rocaillovými řezbami, neseném dvěma anděly, obraz olejem na plátně, současný s oltářem: Nanebevzetí P. Marie. Nad vypiatou římsou nástavec s prohnutými stranami a zprohýbanou římsou, v něm v rámci obraz: Bůh otec, u nohou holubice, pod tím řezaná rocaillová kartuše s nápisem: ALTARE PRIVILEGIATUM. Na vrcholu mariánský monogram v oválné svatozáří a anděly nesená červená draperie. Po stranách oltáře brány, vedoucí do řádového kostela, na nich sochy sv. Jáchyma a sv. Anny v život. velikosti. Zevně rámují prospekt oltářní sloupy na konsolách diagonálně postavené, nesoucí na úsecích vysokého kládí římsoví do volut zatočené a sošku klečícího andělka. (Tab. IV.)

Na zadní straně oltářní architektury — souhlasně členěné a vypravené s přední stranou — obraz téhož umělce: 14 pomocníků, dole na štítě, andělem drženém, pohled na Jáchymov. Na predelle obraz sv. Antonína, olejem na plátně, v kasulovitém rámu lištnovém s nástavcem rocaillovým. Nad postranními branami pyramidové zasklené reliquiáře. V nástavci obraz sv. Václava s dvěma anděly, pod tím v řezané kartuši žalm 120. 2. polovice XVIII. stol. (Obr. 95.)

Zábradlí dřevěné, lukovitě prohnuté, s balustry šikou postavenými a jen na přední straně plastickými.

Dva postranní oltáře z r. 1764, protějšky, v kněžišti. Dřevěné architektury, černě a žlutozeleně natřené; levý zasvěcen sv. Adjutu, pravý sv. Felixovi. Uprostřed zasazena v zasklené ploché skříni pozlacená

*) Barokní soška, ze dřeva řezaná a polychromovaná, s korunkami z pozlaceného plechu tepanými; po obou stranách klečí pestře barvené sošky horníků v historickém kroji. Skříň pro sošku zasklená, uvnitř ze dřeva řezaná mušle jako pozadí hlav. (Srov. dvě staré rytiny: 1. 18 × 11.5 cm. Klauber sc. at. D. Tabernakl s milostnou sochou, dole v kartuši: Wahre Abbildung | des Gnaden Bilds der | Seeligsten Jungfrau Maria | von der Sorg. Kolem 1710. 2. 15.5 × 9 cm, Fr. Modestinus Capuc. delin. Klauber sc. A. V. Nahoře socha, dole klášter, nejnižší v kartuši: Wahre | Abbildung des | Gnaden Bilds der | Seeligsten | Jungfrau Maria Sorg bey | denen P. P. Capucineren. Po obou stranách stojí horníci. Kolem 1700.) Viz též obr. u Košnáře I. c. 173. O cínovém poutním penízi z XVIII. stol. viz E. Fiala, Sammlung M. Donebauer II. (1888), 523, čís. 4546.

Obr. 95. Mariasorg, Kapuc. klášter. Rádový kostel. Zadní strana oltáře.

soška světcova, po stranách sdružené pilastry, až k zemi sáhající, mezi nimi draperie, anděly nesená. Ve vrcholu kartuše pod mučednickou korunou, nesená dvěma anděly (v ní na pravém oltáři obraz sv. Doroty, na levém sv. Vendelína). Mensy rakvovité, na predelle stojí reliquiářové skříň s rocaillovou řezbou. (Tab. IV.)

Třetí oltář postranní v lodi, pseudobarokní, s obrazem sv. Floriána a Jana Nepom. z r. 1864. (Tab. IV.)

Kazatelna dřevěná, zeleně mramorovaná; na třístranném visutém řečništi emblemy dvou sv. evangelistů (orel Janův nese v zobáku nápisovou destičku: *In principio erat verbum et verbum erat apud Deum*, anděl Matoušův otevřenou knihu se začátkem evangelia: *Liber generationis Jesu Christi, filii David*) a postavy sv. Lukáše a Marka; spodek řečniště zdoben zlacenými ornamenty rocaillovými, nad okraj poprsnice trčí řezaná ruka kapucínova s krucifixem. Na stříšce, zdobené lambrequiny, soška dobrého pastýře v paprskové záři. 2. pol. XVIII. stol. (Tab. III—IV.)

Varhany dřevěné, tmavožlutě natřené, římsoví červenohnědé. Skříň dvojdílná, spojená obloukem, zdobeným ratolestmi květinovými, jazykovými ornamenty a sochou anděla; bohatá výzdoba rocaillová ve výplních a po stranách. Na krajích spojovacího oblouku sedí andělé troubící na posouny, s nichž vlají nápisové praporec: „*Gloria Sanctis*“, „*Honor Mariae*“. Hrací stůl, vestavěný do zábradlí, trojdílný, zdobený rocailly a růžovými guirlandami; na krajích sedí na křídlech andělé hudoucí na flétnu a kytaru. Kolem 1770. (Tab. III.)

Osm párů lavic, kolem 1750. Čela členěna lištnami, postranice dole s olištnovanými výplněmi, nahoře s řezbou rocaillů. (Tab. IV.)

Sochy řádových světců, dřevěné, nově natřené, v lodi, na konsolách. 1. pol. XVIII. stol.

Křížová cesta z r. 1881.

Skleněný lustr z 1. pol. XIX. stol.

Šest cínových svícňů s ozdobou rocaillů. 2. pol. XVIII. stol.

Dvě žulové pokladny na milodary ve tvaru kalicha. XVIII. stol.

Na vrcholu klenby v prostředním poli v lodi ze dřeva řezaný, nově polychromovaný znak města Jáchymova v kartuši (jako patrona kostela). 1. pol. XVIII. stol.

Dva zvonky v sanktusníku, nepřístupné.

ŘÁDOVÝ KOSTEL, jednoduchá, k jihu obrácená, žlutě na omítce zbarvená stavba z lomového kamene, v pravém úhlu ke kostelu poutnímu přiléhající. Severní průčelí, o 5 m vysunutě a o něco jen vyšší než západní průčelí poutního kostela, je členěno kolmými, bíle zbarvenými lisenami, jež se při vstupu do horního a dolního příčného pásu omítkového polokruhově rozšiřují. Uprostřed pravoúhlý portál, s žulovým ostěním, stejně profilovaným jako západní hlavní portál, nad ním velké okno s polokruhovým obloukem. Hlavní římsa ploše vyžlabena, v omítce vytažena. Východní

čtyřech (od severu) po okně obdélném, s žulovým, neprofilovaným rámem; ve čtvrtém poli mimo to dvě malá okna u země, v pátém uprostřed malé okno a pod i nad ním střílna. Východní stěna je shodná se západní a určité odchylky jsou tu dány jen přičleněním poutního kostela a ochozu. Jižní

Obr. 96. Mariasorg, Kapuc. klášter. Řádový kostel. Interieur.

průčelí rozčleněno podobným způsobem jako severní na pět polí; v prvních strana je zcela zastavěna konventem. Sedlová střecha, břidlicí krytá, na severu a jihu zvalbovaná, uprostřed šestiboký sanktusník.

Zevně jednotná stavba řádového kostela obsahuje kostel, sakristii a depositář se schodištěm. Vnitřek kostela, obdélný prostor bez závěru,

16·5 m dl. a 7·5 m šir., valeně sklenutý, s výseči nad okny. Členění stěn a stropu, moderní malba a žulová dlažba úplně shodné s kostelem poutním. Souměrně s poli klenbovými jsou ve východní stěně tři, v západní dvě okna; mimo to je stěna prolomena polokruhovým obloukem do poutního kostela P. Marie, o málo jen vyššího. Ve východní stěně vchod, v jižní vedou dva boční portály s architektonickým orámováním a nástavcem do sakristie; nad nimi souběžně prolomena okna do depositáře. (Obr. 96.)

Na jižní stěně opřen hlavní oltář, dřevěná architektura, šedě natřená, s korintskými sloupy, nesoucími do volut zatočené úseky římsovní. Mensa rakvovitá. Tabernakl kaplovitý s výklenkem dverním a s dvěma reliquiáři, zapuštěnými do křídel. Obraz: „Sv. František přijímá rány Kristovy“, velmi ztemnělý. V zprohýbaném nástavci světec v okovech. 3. čtvrt XVIII. stol. (Obr. 96.)

Boční oltář dřevěný, šedě natřený a zlacený. Sloupová architektura s korintskými sloupy a pilastry, šikou postavenými, v ní před malovaným krajinným pozadím řezaný veliký krucifix; v nástavci srdce ve svatozáři. Na predelle obraz sv. Antonína, olej na plátně, s řezaným rocaillovým nástavcem. Čtyři cínové svícny s rocailly. 2. pol. XVIII. stol.

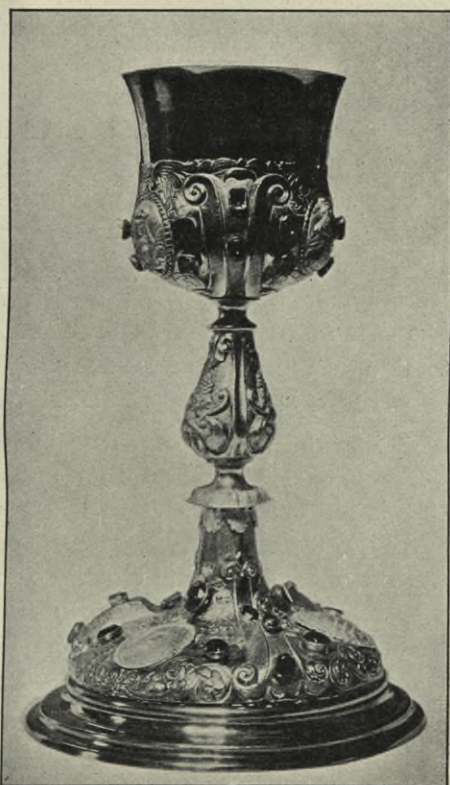
Křížová cesta a zpovědnice moderní.

Uprostřed kostela v dlažbě zapuštěna kamenná deska (1·80 × 1 m) s nápisem: ANNO 1765.

Za severní závěrovou stěnou ve stejné úrovni s kostelem sakristie, nad ní depositář, sklenuté stlačenou valenou klenbou s výseči; klenba depositáře ve stejné výši s klenbou řád. kostela. Ve zdi ke kostelu dvě okna, zasklená kolečky.

V sakristii kredenční skříň dubová, s rocaillovým nástavcem, z 2. pol. XVIII. stol.

Ciborium stříbrné, zlacené, bez korunky 0·195 m, s ní 0·30 m vys. Noha kruhová, se zvlněným okrajem, soustředně profilovaná; uprostřed nepravé drahokamy, na horním páse opis: „CHRISTINA ROSSEBAVMIN ANNO 1701.“ Nodus kulovitý, číše hladká, koruna bohatě posázená

Obr. 97. Mariasorg. Kapuc. klášter. Kalich čís. 1.

skleněnými perlami různé barvy ve skříňkovém lůžku, s křížkem na vrcholu.

Kalichy: 1. Stříbro, zlacené, 0·26 m vys. Okraj kruhové nohy hladký, plocha profilována tepanými stojatými volutami a pokryta nepřavými drahokamy v lůžkách; mezi akanthovými rozvilinami tři nasazené oválné medaillony ze stříbrného plechu, s nápisy: „*Johann Georg Pehner Keyserlicher Ertz-Kauff VerWalter zu Pleystatt A: 1700*“. „*Renovatum per filium Franciscum Carolum Officii successorem. Ao: 1754*“. „*Memento Benefactoris tam Vivi Quam Defuncti huius Calicis*“. Hruškovitý, stejně členěný ořech zdoben tepanou révou. Číše v podobně zdobeném pláštiku jako noha, na ní tři oválné stříbrné medaillony, vroubené perlami, s reliefy poprsí sv. Václava, Víta a Ludmily. Uprostřed na číši značka: IN. (Obr. 97.)

2. Zlacené stříbro, 0·255 m vys. Noha ploše zoubkována, na kruhovém spodku s tepanými květy a ratolestmi a révou; mezi třemi rokokovými kartušemi nápisy: „*Felix Ignatius Grimm cum Uxore sua Maria Susanna | hunc Calicem fieri curavit in honorem P. V. Mariae | in Cura Memento tam Vivorum quam Mortuorum*“. Ořech trojdílný, vásovitý. Na plášti číše tepané ornamenty plaménkové a réva. Na noze značka mistrovská: E D a punc: IX. B. 2. pol. XVIII. stol.

Západní a jižní stranu klášterního dvora zabírá zcela, východní jen z části kapucínský KLÁŠTER*) (obr. 93.), budova zevně zcela jednoduše. V přízemí obíhá dvůr ochoz, opřený svojí pultovou střechou, břídlíci krytou, o hlavní budovu; okna se segmentovým obloukem: na rákosovém, omítnutém stropě umělecky bezcenné malby z r. 1907 (život P. Marie a Ježíše). Odtud vede vchod do kostela poutního, s polokruhovým obloukem, středním klenákem a římsami v náběhu. Západní křídlo obsahuje s ochozem souběžný a dveřmi s ním spojený korridor, z něhož jsou přístupny hospodářské místnosti. V I. patře jest totéž půdorysné rozdělení; zde se vchází z korridoru do jednotlivých mnišských cel.

V ochozu jsou některé starší předměty:

Socha P. Marie, replika zdejší milostné sošky, ze dřeva, r. 1900 nově polychromovaná, z poč. XVIII. stol.

Dřevěný krucifix z 1. pol. XIX. stol.

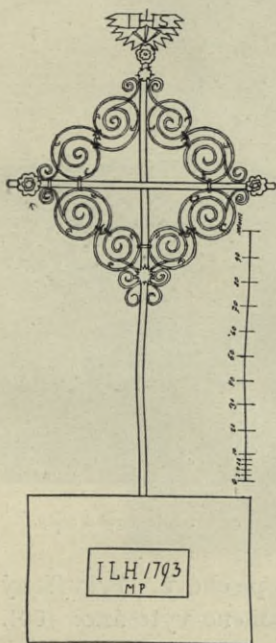
Čtrnáct obrazů křížové cesty, olejem na plátně, z poč. XIX. stol.

Obraz sv. Šebestiána, olejem na plátně, kopie ital. originálu od *Jana Vojtěcha Schreibera* z r. 1856.

U pěší cesty do Jáchymova ze železa kutý KŘÍŽ, zdobený z plechu vysekanou Kalvarií a spirálami. XVIII. stol.

*) V rkp. sbírce topogr. v archivu Musea král. čes. otisk pečetidla hospícu; ovál. osy 2·8 a 2·5 cm, dole mnich a horník stojí před štolou, nad nimi zé zračná Madona, opis: SIGIL : HOSPI : P : P : CAPUCIN : AD · B : V : M : CURATRICEM. Kolem 1754.

• **KAPLE** u cesty do Jáchymova, zděná, s hrázděným trojúhelným štítem, hrubě omítnutá, bíle a žlutě zbarvená, šindelem krytá. Vchod polokruhový. Plochý rákosový strop. Uvnitř dřevěný řezaný křucifix, zlatě a pestře natřený, na křížení ramen v kruhovém medaillonu relief sv. Trojice, u paty kříže P. Marie na zeměkouli s hadem, na koncích ramen hlavy andělů. 1. pol. XVIII. stol.

Obr. 98. Marletzgrün. Kříž na návsi. Nárys.

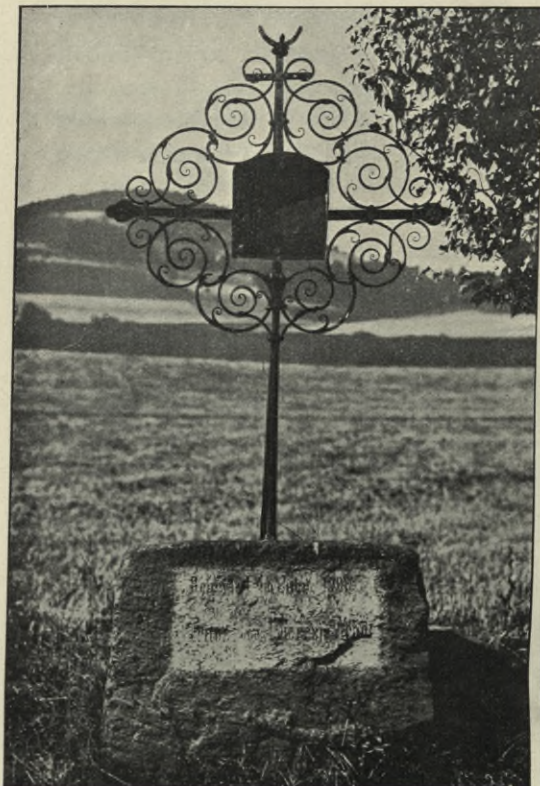
Obr. 99. Marletzgrün. Kříž na návsi. Pohled.

Marletzgrün.

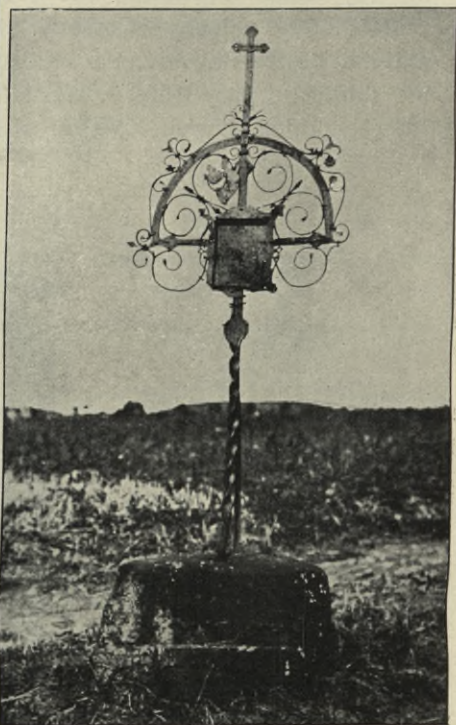
Na návsi u kapličky ze železa kutý **KŘÍŽ**, zasazený do hrubě osekaného balvanu a opřený vzadu tyčí. Ramena z plochého železa, kolem nich spirálovité, částečně prostrkávané prutové ozdoby. Plechová skříňka s obrazem světce a lucerna moderní. V kameni vytesáno: I L H 1793 M P. (Obr. 98.—99.)

Na okresní silnici do Schönwaldu velmi podobný **KŘÍŽ**. (Obr. 100.)

Třetí kovaný, silně zrezavělý **KŘÍŽ** stojí u polní cesty, 700 kroků východně od vsi. Dřík šroubovitě stočen, ramena a spojovací oblouk z plochého železa, kolem spirály z tenkých prutů a nasazené, z plechu vyseká-

Obr. 100. Marletzgrün. Kříž u okr. silnice.

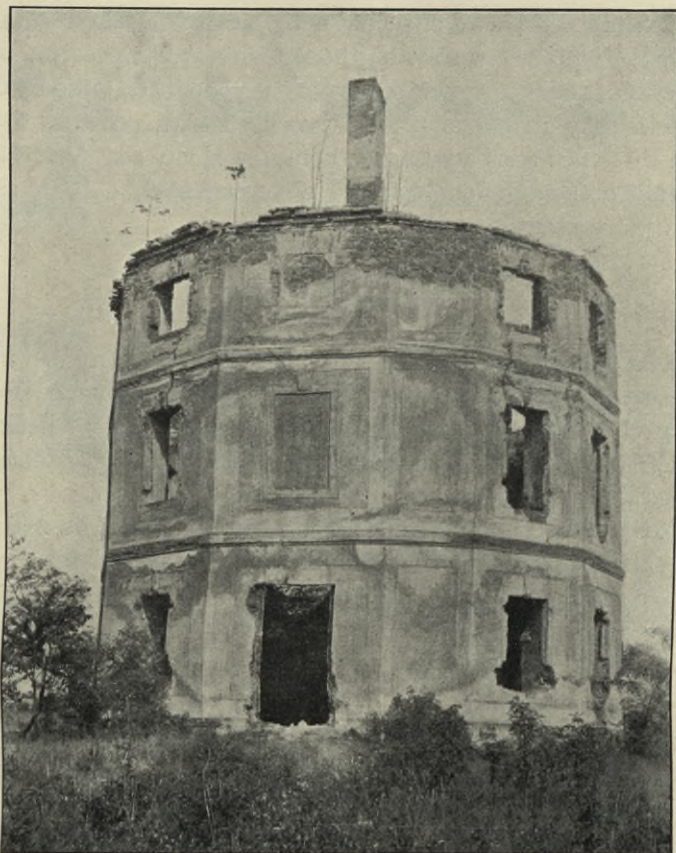
Obr. 101. Marletzgrün. Kříž u polní cesty.]

vané postavy, na křížení ramen nápisová skříňka plechová. Převýšený kříž ve vrcholu je nový přídavek. Do soklového kamene vytesáno: 1801. (Obr. 101.)

Möritschau.

Zřícenina **LOVECKÉHO ZÁMKU** v lesním revíru Tiergarten na pahrbku (507 m); náleží velkovév. toskánskému panství Ostrov. O dějinách stavby není známo nic; zámček byl asi zřízen v 2. pol. nebo na konci XVII. stol., kdy na panství ostrovském vznikl za nových majitelů, vévodů z Lauenburgu a markrabí z Badenu, čilý stavební ruch. Nyní stojí již jen zevní zdi a vnitřní dělicí stěny s komínem. Stropy, schodiště a střecha se již rozpadly. (Obr. 102.)

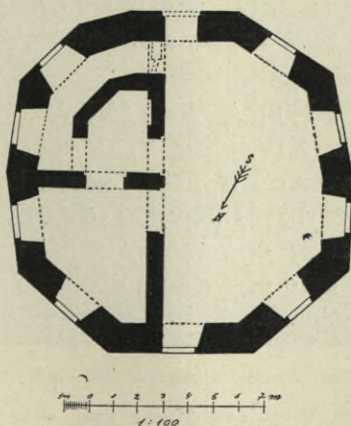
Zámček má základem nepravidelný jedenáctiúhelník a je vystavěn z omítnutého lomového zdiva čedičového (obr. 103.), cihlami promíšeného; všechny klenby a orámování oken též z cihel, zevně rozčleněny stěny kolmo lisenami a vodorovně na přízemí a 2 patra jednoduše profilovanými pásy. Přízemí a I. patro jsou 4 m vys., II. patro asi o 1 m nižší. Vchod na jihovýchodě; nad ním v obou patrech lichá okna.

Obr. 102. Möritschau. Lovecký zámek. Pohled ke vchodu.

Stěna (první k východu) jedna bez oken, ostatní s oknem v každé úrovni; kolem oken maltové ovruby s klenáky. Liseny a římsy bílé, sokl a plochy stěn červené.

Uvnitř dělí prostor na dva nestejně díly zeď, 0.60 m silná, od jihovýchodu k severozápadu položená a až ke stropním trámům II. poschodí sáhající. Prostor bližší hlavnímu vchodu byl vpředu podsklepen,

Obr. 103. Möritschau. Lovecký zámek. Půdorys.

druhý, menší díl byl ještě rozdělen druhou zdí, v pravém úhlu na hlavní zeď dělicí přičleněnou, ale jen do I. poschodí jdoucí. Jihozápadní polovice byla rozdělena zdí, souběžnou se zevní zdí na schodiště a kuchyni, odkud vycházel kouř překleutím schodiště do komína. V I. poschodí tvořila plocha celého

severovýchodního dílu zámku, pokud nebyla zabrána schodištěm, rozlehlou podestu. Krb, jenž měl zahřívati jihozápadní hlavní prostor, byl položen zcela do zdiva komína a vytápěn zevně u vchodu do schodiště k II. poschodí. Poslední patro, bez příček, tvořilo jediný prostor, kde byl krb vměstnán do kouta mezi vystouplý komín a zevní zeď. Vnitřek zámečku byl ohozen a obílen. Jenom červeně zbarvený sokl, 0·25 m vys., obíhal v každém patře stěny.

Oberbrand.

V KAPLI, vystavěné v 1870tých letech, dřevěný oltář barokní, bíle natřený, částečně zlacený; kládí rudě mramorováno. Po stranách moderního obrazu sv. Václava (olejem na plátně, bez umělecké ceny) na podstavcích a vyložených volutách korintské sloupy, zdobené v dolní třetině hlavičkami andílků, v horní části šroubovitě točené a révou ovité a dva pilastry téhož řádu, na nichž upevněna řezaná křídla z akanthových rozvilin. Těžkopádná, oblomená římsa nese nástavec s novým obrazem, olejem na plátně: sv. Trojice; po stranách osmiboké, korintské pilastry na podstavcích. 2. pol. XVII. stol.

SPITZBERG, v nadmořské výšce 752 m, těsně u osady Pfaffengrün, soukromý majetek. Hrotitý čedičový kužel, s dřevěným křížem na vrcholu, velmi daleko viditelný, podobný tvrzi střežící vchod do jáchymovského údolí.

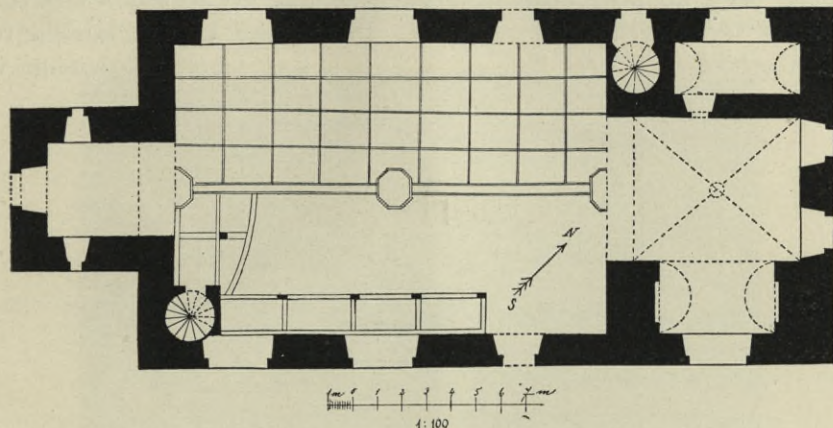
Schönwald.

Schaller l. c. II., 70. — Sommer l. c. XV., 136. — Fr. Bernau, Geschichte des Schlosses und Gutes Hauenstein (Karlsbad 1875). — Sedláček l. c. XIII. (1905), 96—98. — Na faře pamětní kniha a matriky (od r. 1563). — V zámecké knihovně četné pohledy na Hauenstein (kresby), z nichž nejstarší ukazují stav zámku před přestavbou let 1840tých. Mimo to viz barev. lithografii W. Raua v publikaci W. Pohlga, Album herrschaftl. Landsitze u. Schlößer im Kaiserthum Oesterreich. (Dresden 1852.)

KOSTEL SV. PETRA A PAVLA (farní). Fara se tu připomíná již v 2. polovici XIV. století.*) R. 1681 (18. dubna) shořel starý kostel s velkou částí vesnice. Nynější budova kostelní vznikla ještě na konci XVII. století. Věž, r. 1781 již velmi zchátralá, byla nově zbudována; základní kámen položen 29. července 1794, bání nasazena 31. srpna 1795. Na počátku XIX. stol. bylo opraveno a doplněno vnitřní zařízení; r. 1802 postavena nová kazatelna a r. 1805 nové varhany varhanářem *Ferd. Millerem* z Nepomyšle.

*) V topogr. sbírce v archívu Musea král. čes. otisk pečetiidla z pol. XVII. stol., 2·5 cm v prům., s pap. tiarou, hcrníky drženou, s hornickým znakem a nápisem: S. WALT.

Kostel, položený v dolní části osady, je jednolodní barokní stavba z lomového kamene, omítnutá a žlutě zbarvená, k severovýchodu obrácená.

Obr. 104. Schönwald. Farní kostel. Půdorys.

Půdorys má zevně tvar obdélníka dvakrát tak dlouhého jako širokého. (Obr. 104.) Kněžiště, stejně vysoké s lodí, s rovným závěrem, o polovici užší. Stěny zevně bez členění; v podélných stěnách po čtyřech, v závěrové

Obr. 105. Schönwald. Farní kostel. Pohled od východu.

dvě okna s polokruhovým obloukem a plochým rámem; mezi okny v závěru mimo to kruhové okénko, výše položené a do architektury oltářní

pojaté. Pod třetím párem oken v podélných stěnách boční vchody; mimo to na straně jihovýchodní, těsně pod třetím a čtvrtým oknem, malá, velkým podobná okna do podkruchtí. Vysoká, šindelem krytá, sedlová střecha, na straně severovýchodní zvalbovaná. Jihozápadní průčelí kostela rozčleněno vzhledem k věži lisenami a dvěma nad sebou položenými vý-

Obr. 106. Schönwald. Farní kostel. Průčelí s věží.

klenky; štít barokně zprohýbaný, odstupňovaný kolem obíhající, ploše profilovanou a šindelem krytou okapní římsou a vlastním zástřeším a oživený šikmo postaveným oválným okénkem (jen jihovýchodní část zachována v původním tvaru). (Obr. 105.)

Hranolová věž vystupuje třemi čtvrtinami své šířky z líce průčelí a je rozčleněna obílenými nárožními lisenami a příčnými pásy na čtyři nízké úrovně. V prohloubených, hrubě omítnutých polích tří volných stran

ve všech třech poschodích okna s polokruhovým obloukem a prostým maltovým rámem se středním klenákem; okna II. poschodí zazděna až na střílny. Hlavní římsa věže je prolomena ciferníky hodin. Nad hlavním vchodem kamenná deska s nápisem: A. D. MDCCXCIV | TVRRIS HÆC |

Obr. 107. Schönwald. Farní kostel. Strop (detail).

A FVNDA. ERECTA. Cibulová helmice, krytá červeně napuštěným šindelem, s bání a hromosvodem. (Obr. 106.)

Do vnitřku vstupuje se z ploše kryté předsíně na jihozápadě. Loď tvoří jediný veliký prostor s hladkými, obílenými stěnami a pestrým, kasetovým stropem, do něhož jsou vestavěny dvojpatrové empory.

Strop je rozdělen v 72 pravoúhlé desky dřevěné, přibité přímo na vazní trámy střešní stolice. Desky jsou vyplněny šedě malovanými, v každém poli samostatně řešenými bujnými rozvilinami s bílými nasazenými světly, na modré půdě; střídavě jsou v polích přidány slunečnice, hlavy andělů a celé postavy andělů, vždy v jiném postoji (nad kruchtou hrají andělé na hudební nástroje). Spáry desek jsou zakryty jemně profilovanými

Obr. 108. Schönwald. Farní kostel. Pohled na pravé křídlo empory.

lištnami. Střední trám nese ve středu kostela v osmibokém rámci obraz sv. Trojice (bez umělecké ceny). Na obou koncích tohoto podvlaku po polovici osmihranu, v nich (nad kněžištěm) dvojznak patrona, markrabího Ludvíka Viléma z Baden-Baden a (nad kruchtou) choti jeho Františky, Sybilly Augusty a letopočet 1705. (Obr. 107.)

Z téže doby jsou dvojpatrové dřevěné empory, zabírající i postranní stěny až k bočním vchodům. Podvlaky horního, o 20 cm vyloženého patra jsou konsolovitě profilovány. Plně, kdysi pomalované a plochými výplněmi

a lištnami členěné zábradlí spodního patra je obíleno, poprsnice horního patra souběžně členěna ve 4 pole, z nichž střídavě dvě jsou otevřena a vyplněna soustruhovanými balustrami, dvě s plnými výplněmi vyzdobena červenobílým rostlinným ornamentem s rozsetými zelenými ratolestmi. (Obr. 108. a 109.) Do kouta na jihozápadě vestavěná dvě točitá schodiště se zděnými pláští zprostředkují přístup na empory.

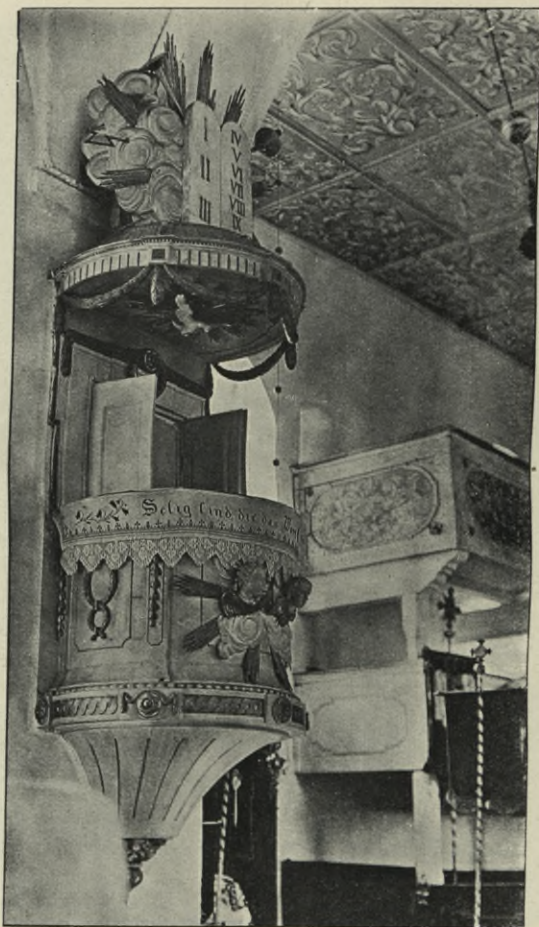

Obr. 109. Schönwald. Farní kostel. Pohled na levé křídlo empory.

Hudební kruchta mezi těmito schodišti má balustrové zábradlí uprostřed segmentem vyložené a malým korpusem varhan přerušené.

K něž i ště, povýšené o stupeň proti lodi a užší o 2·9 m, jest otevřeno do lodi plným polokruhovým obloukem. Klenba křížová bez žeber, cihlová, skoro stejně vysoká s lodní, hrany její zdobeny oblými listovci štukovými, svorník naznačuje visutá šiška. Neprofilovaný pás vítězného oblouku rozdělen jest ve tři pole, lemovaná štukovými perlovci.

V levo přiléhá ke kněžišti přístavek obsahující v přízemí sakristii, valeně klenutou a v patře oratoř patrona, přístupnou zvenčí vrtulovým schodištěm, jejíž valená klenba je vyzdobena štukovými rosettami, perlou a listovci. Do kněžiště vedou z oratoře dvě okna s polokruhovým obloukem. Na protější straně kněžiště souměrně položena hluboká, valeně klenutá, až ke klenbě otevřená, prázdná nika.

Obr. 110. Schönwald. Farní kostel. Kazatelna.

Tri barokní, nově natřené oltáře z XVIII. stol., bez zvláštního významu. Na bočním oltáři po straně evangelní rámec z akantových rozvilin kolem přemalovaného obrazu 14 pomocníků na plátně.

Kazatelna ve slohu Ludvíka XVI., opřená v pravo o vítězný oblouk, dřevěná, bíle natřená, ozdoby zlaceny. V čele na válcovém řečništi, spočívajícím na konsolce, dvě hlavy andílků na obláčcích s paprsky, po stranách vavřínové guirlandy, dole obíhá pletenec rosettami přerušovaný. Nade dveřmi v zadní stěně a kolem stříšky vavřínové guirlandy, na spodní

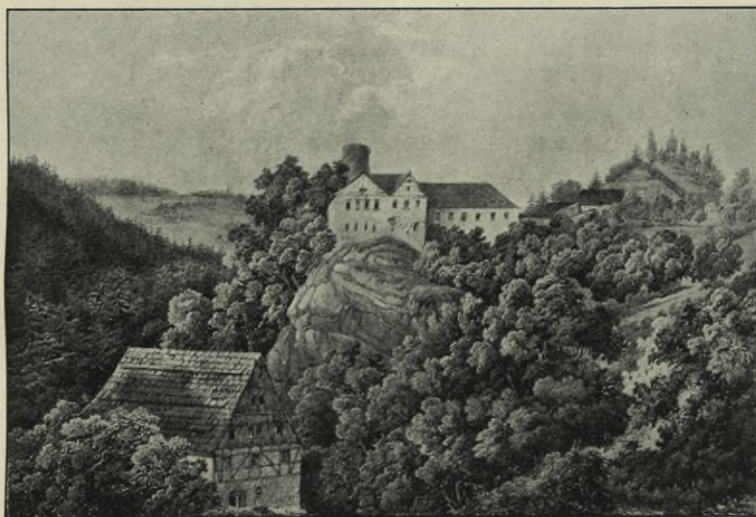
straně stříšky holubice v svatozáři, na vrcholu desky zákona na oblacích s blesky a šalmaji. (Obr. 110.)

Varhany v podobném slohu, šedě a žlutozeleně natřené, ozdoby z části zlaté a stříbrné. Skříň s hracím stolkem v zábradlí, velká skříň dělena na dvě trojdílné části, mezi nimiž napiaty guirlandy s rakouským rodinným znakem a nápisem: F. II. V rozích prolomů ve varhanové skříni výplně z mřížkového ornamentu, věnců a rocaillů.

Šestnáct párů lavic dubových, s římsou na konsolkách, pilastry bez kládí a výplněmi olištňovanými. 2. pol. XVII. stol.

Zábradlí z balustrů, šikou postavených. XVIII. stol.

Skleněný lustr z poč. XIX. stol.

Obr. 111. Hauenstein. Pohled od jihu. (Z poč. XIX. stol.)

Zvony: 1. Umíráček, 0·30 m vys., 0·38 m v prům. Na koruně mezi dvěma listovci nápis: + BALTASAR PLAZER GOS MICH IN EGER 1683, na druhé straně: + GOT ALLEIN DIE EHRE. 2.—4. Přelity nedávno ze starých, jichž tvar ani legendy nezachovány.

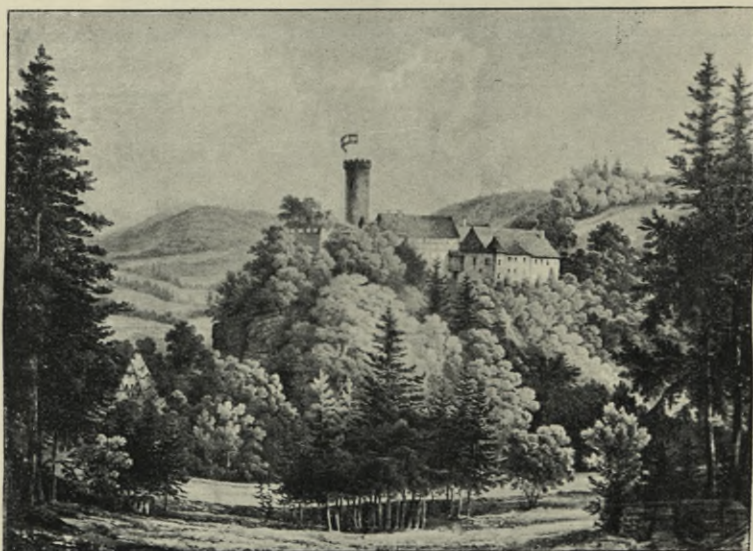
Kolem kostela zděná ohrada s šindelovou pultovou střechou; v jižním koutě kostnice (6·5 m²) s okosenými hranami a šindelovou mansardou. Konec XVII. stol.

Zámek HAUENSTEIN v postranním údolí Ohře při stoku potoků Eichelbach a Kesselbach. Skála čedičová, na níž zámek stojí, spadá příkře od severozápadu až k jihu, kdežto na východě a severovýchodě souvisí s výběžkem rudohorského massivu, končícím Spitzbergem nad Jáchymovem.

Hrad Hauenstein byl vystavěn v 2. pol. XIII. stol. za Přemysla Otakara II. (1253—1278) jako královský pohraniční hrad. V následujících

stoletích byl dáván lénem různým šlechtickým rodům; r. 1497 propůjčen dědičně bratřím Sataněřům z Drahovic, r. 1528 přešel na hrabata Šliky, 1658 na Julia Františka vévodu z Lauenburgu a 1690 na markrabský rod badenský. Po vymření tohoto rodu po meči připadl Hauenstein r. 1782 královské komoře, načež jej r. 1836 získala Gabriela hraběnka z Buquoy-Longueval, jejíž potomstvo dosud je majitelem. (Obr. III.—II2.)

Chráněná poloha nedala hradu zpustnouti; protože byl neustále obydlen, trpěl původní středověký ráz hradu stálými přestavbami. Poslední pronikavé stavební změny vykonány za hraběnky Gabriely v letech 1840—50 a za hrab. Ferdinanda v letech 1878—1882. Z první přestavby

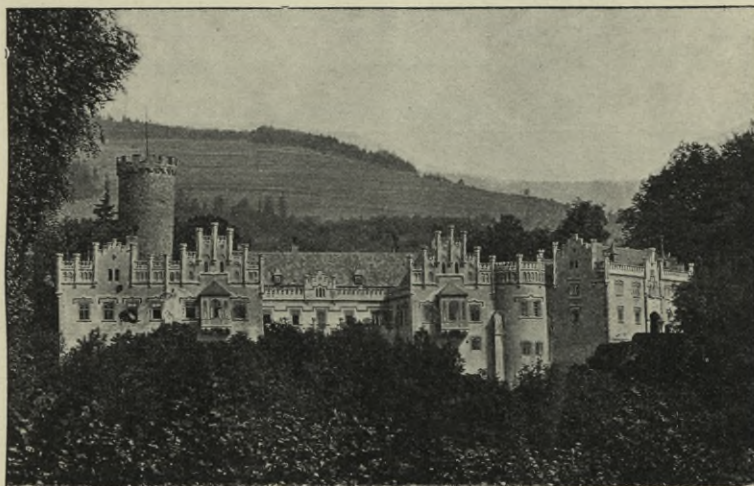
Obr. 112. Hauenstein. Pohled od severu. (Z poč. XIX. stol.)

je nová zámecká brána na východě zámku, postavená místo několika menších nevýznamných hospodářských budov a k severovýchodu na ni přiléhající budova, dále zvýšení věže, tehdy již až na 8 m výšky stržené, a ozdobení její cimbuřím. Při druhé přestavbě byly zbořeny pivovar a hostinec, zabírající severní stranu bývalého hradního prostranství, a uzavřeno jižní průčelí zámku, jež záleželo ze dvou souběžných traktů s hrázděnými štíty po stranách věže a z východního podélného traktu, podobným křídlem, schodištní věží a prodlouženou budovou brány a přistavěna k střednímu dílu, do zadu posunutému, síň s gotisujícími okny a založena na jižním svahu terrassa. (Obr. 113.)

Z XIII. stol. je zachována věž hradní, strmící na nejvyšším místě skály, zvaná „Bürgermeister“. Válcový trup je zbudován z lomového kamene čedičového o síle zdi i světlém průměru v přízemí 2·20 m. Otvor dolního vchodu byl vyláman kolem r. 1800. Hrotitý vchod ve výšce 9·50 m

na straně západní a kruhový otvor okenní těsně pod vyložení horní části věže na straně východní jsou již zřízeny při přestavbě za hraběnky Gabriely Buquoyovy v nově vyzděné části, znatelné již světlejší barvou čediče. Starý vchod v téže ose jako nový měl práh o 1.4 m níže a souhlasil s vnitřním, 0.40 m širokým ústupkem ve zdivu; jeho nadpraží bylo v místech bývalého otupení věže. Nynější celková výška věže od práhu spodního vchodu až k cimbuří je 15 m. (Obr. 114.)

K starému hradu patří ještě základy západní části hlavního průčelí i se středním traktem, do zadu ustoupilým, až k druhému křídlu. Tato část má ještě ve dvou patrech nad sebou mocné, valeně klenuté místnosti z doby vystavění hradu.

Obr. 113. Hauenstein. Pohled na jižní průčelí.

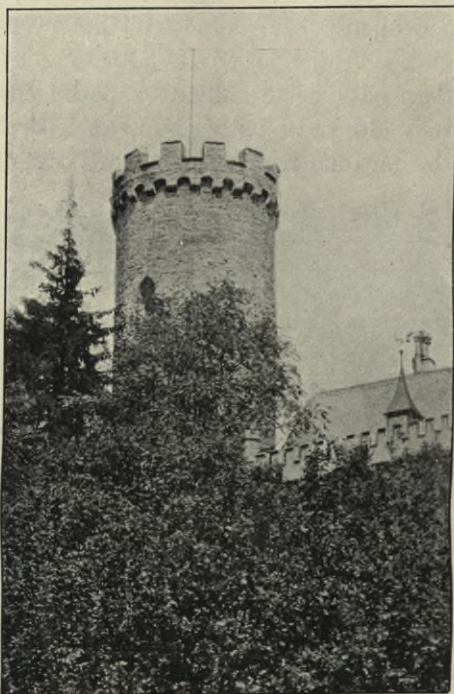
Z vnitřního zařízení jsou pozoruhodny četné barokní skříně, bohatě architekturou a intarsovanými ornamenty zdobené a řada augsburských mědirytin z XVIII. stol., zejména výjevy z lesa a z honů od *J. E. Ridinger*a (1695—1767).

Zámecká kaple na vrcholku řečeném „Spitzberg“, vystavěná podle návrhu prof. *B. Grueber*a a vysvěcená r. 1851. Skulptury na portále jsou dílo sochaře *Jos. Maxe*. Vížka byla 28. dubna 1864 bouří stržena a nahrazena dřevěnou; r. 1901 byla opět vystavěna z kamene věrně podle staré.

Kaple v gotisujícím slohu, jednolodní, s nečleněným hlavním průčelím. V tympanu portálu, jenž má po bocích sloupy a končí hrotitým štítem s fiálami a křížovou kytkou, vytesána P. Maria s Ježíškem v klíně, s anděly po stranách. Na vrcholu stupňovitého štítu, z polovice vyložená, osmiboká kamenná vížka s šindelovou stanovou stříškou, bání a křížem. Podélné stěny kaple jsou prolomeny třemi páry oken s různými kružbami.

Šindelová sedlová střecha. Kněžiště, o $\frac{1}{2} m$ vyšší než loď, uzavřeno pěti stranami osmiúhelníka; má 4 okna a čtyři opěráky s ústupkem a kosinou.

Loď zaklenuta třemi křížovými travée, kněžiště, vyšší než loď, šesti-
dílným klenutím hvězdovým. Oblouk vítězný hrotitý. Stěny a kápě klenbové

Obr. 114. Hauenstein. Věž. Pohled od jihozápadu.

obileny, žebra v přirozené barvě materiálu. Na oltáři gotisující obraz, olejem na plátně: Zvěstování P. Marie, značeno: *C. Goerke 1850*. Po obou stranách tabernaklu po dvou výklencích, vyložených leštěnými polodrahokamy, získanými při stavbě silnice z Klášterce do Měděnce.

Seifen.

Schaller l. c. II., 96. — Sommer l. c. XV., 122. — Na faře pamětní kniha.

KOSTEL SV. VÁCLAVA (farní) vystavěn v letech 1805 až 1807 nákladem nábož. matice zedn. mistrem *Flor. Fischerem* a tesařským mistrem *Janem Bleierem* z Jáchymova. (Obr. 115.)

Bezeslohová budova, od severu k jihu orientovaná, z lomového kamene, omítnutá, hnědě zbarvená, nečleněná. Pravoúhlá loď a stejně široké kněžiště se závěrem o třech stranách šestiúhelníka. Na jižní stranu přiléhá předsín, na severní sakristie. Podélné stěny prolomeny třemi páry

oken s polokruhovým obloukem, dělených kolmým pískovcovým břevnem, v horní čtvrtině rozpoltěným, ve dvě pole hrotitě ukončená. Mimo to vede do lodi okrouhlé okénko v jižním průčelí a po hrotitém okně v bočních zdech. Nad lodí sedlová střecha, zinkovým plechem pobitá a nad kněžištěm zvalbovaná; na sakristii a předsíni podobné střechy.

Obr. 115. Seifen. Farní kostel. Pohled od jihozápadu.

Hranolová věž na čtvercovém půdoryse je vestavěna do jižního průčelí kostela; nečleněné stěny zakončeny římsou, jen o málo výše položenou než slemeno kostelní střechy. Otvory do věže segmentové. Helmice s jedním ústupkem, dovnitř prohnutá, plechem krytá; vršek osmiboký, spodní část přechází od osmistěnu do čtverce půdorysného.

Vnitřek (obr. 116.) odpovídá vnějšku. Celková světlá délka 26 m, z toho připadá na loď 20 m, na kněžiště 6 m. Vnitřní výzdoba stěn záleží v širokých pilastrech mezi okny s oblomeným kládem. Plochý, rákosový (rokem r. 1867 datovaný) strop je oddělen hlubokou voûtou. Věž do lodi prolomena obloukem na dvou pilířích, vystupujících do lodi na 6·50 m a zabraných do hudební kruchty. Kněžiště, o stupeň vyšší, je zakončeno uvnitř polokruhem; vzadu za oltářem vede do sakristie, ploše křížem sklenuté, vchod s polokruhovým obloukem.

Vnitřní zařízení kostela chudé, v jednoduchých formách venkovského, naivně přizpůsobeného baroku. (Obr. 116.) Z doby vzniku kostela jsou tři oltáře, kazatelna, zábradlí a lavice; mladší je skleněný lustr a několik

obrazů. Křtitelnice a tři zvony byly asi přikázány zdejší lokalii, r. 1786 zřízené, z některého kostela za Josefa II. zrušeného.

Křtitelnice cínová, bez víka 0·64 m, s víkem 1·10 m vys., horní průměr kotle 0·35 m. Tři prohnuté nohy se spáry, nahoře končící v mušle; kotel členěn oblounem a žlábký; na horním jeho okraji tři andělské karyatidy. Na plášti dvě držadla ve tvaru lvích hlav s kruhy v tlamě a ryté nápisy: HVCAQVA MVNDANS ATQVE | AQVA AB INIQVITATIBVS | NATOS PVRIFICANS INFVSA (= 1752) a: SVB | PRÆNOBILIBVS CONSVLTISSIMIS | NEOPRAGENSIBVS ECCLESIAE | HVJVS ANGELICÆ INSPEC | TORIBVS a: DOMINO FRANCISCO CELES | TINO

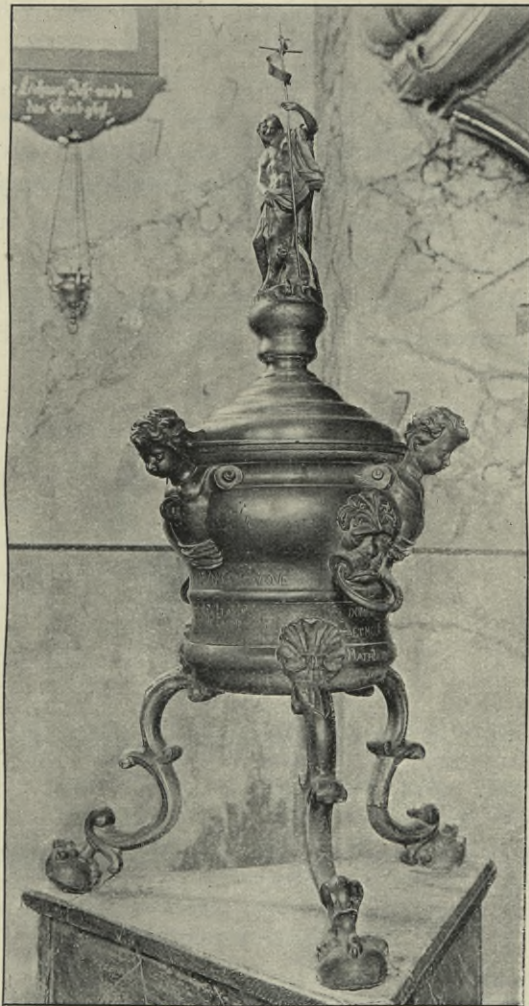

Obr. 116. Seifen. Farní kostel. Vnitřek.

CAJO | ET MELICHARO WITTICH | MATHIA KRATKIAS: ADALBER | TO PAROCHO (= 1752). Na víku soška sv. Jana Křtitele. (Obr. 117.)

Zvony: 1. Vys. 0·75 m, v prům. 0·90 m. Na uchách masky. Na koruně mezi vlysem z révy a mušlového a rocaillového ornamentu: IOHANN CHRISTIAN SCHVNCKE GOSS MICH IN PRAG ANNO, 1775. Na plášti: BARBORŮ ROZALIE KAVRILOWY MESSTKY KRALOW-SKEHO | NOWIHO MNIESTA BRAZSKEHO. Pod tím: KE CZTI A SLA-WIE NEGSWIETIEGSSŮ A NEROZDILNE TROGICZE | BOHA OTCZE BOHA SYNA A BOHA DVCHA SWATEHO A SWATEHO | AVGVSTŮNA BISKVPA NEGWISSŮCH BOZSKŮCH MOCENSTWŮ | NEROSWIRZENIHO SPITOWATELE A SWATE KATOLICZSKE CZŮRKWE | NEGWŮBOR-NEGSSŮHO VCZITELE OBIET LASKŮ K BOHV | ZAPALNA BARBORŮ. V levo relief sv. Augustina, v pravo sv. Barbory, naproti kříž a andílci nesoucí nástroje umučení.

2. Sv. Anežka. Prům. 0·57 m, vys. 0·45 m. Na koruně dva vlysy rozvilinové, mezi nimi část staré legendy gotické, odlitá věrně při přelití zvonu: \times anno \times domini \times m \times magister \times bartholomeus me Δ fecit in civitate Δ .*) Na plášti v kartušovém rámečku: EX STITIT | ET EXSTAT REFVSA |

Obr. 117. Seifen. Farní kostel. Křtitelnice.

NOVITER QVÆ IN | IGNE DIFFVSIS ET AB | SORPTIS ALIIS
HÆC SOLA SVPER MANSI (= 1756). Po straně reliefs sv. Václava
v levo, sv. Zikmunda v pravo, naproti P. Marie. Na věnci rokokový
ornament a putti.

*) Běžná legenda Bartoloměje zvonaře zkomolena; z letopočtu (kolem 1500)
zbyla jenom tisícovka; na konci schází: nova pragenci.

3. Umíráček, vys. 0·4 m, v prům. 0·46 m. Na koruně dva ozdobné pásy (spodní s ozdobou mušlovou), mezi nimi nápis: IOANNE FRANCISCO DIETRICH NEOPRAGÆ FVSA ANNO DOMINI 1756. Na plášti v bohaté rokokové kartuši: HVJATI | INCENDIO PERIIT | BENIGNITATE FAVORVM | NVNC RESVREXIT | EXPOST NON | PERIBIT (= 1756). V levo relief sv. Václava, v pravo sv. Vojtěcha, naproti sv. Floriána. Na věnci pásek rozvilin s maskami.

Kalich stříbrný, zlacený, 0·26 m vys. Kruhová noha, ploše vroubkovaná, na ní mezi volutami z rozvilin tepané poprsí sv. Josefa s Ježíškem, P. Marie a Pražského Jezulátka. Trojstranný ořech vásovitý s tepanými ovocnými věnci. Číše s pláštíkem stejně jako noha zdobeným, ve výplních réva a klasy. Mistrovská značka: (N), kontrolní znamení (nezřetelné): 53
117
punc: 12 B 2. pol. XVIII. stol.

V archivu Musea král. čes. otisk pečetidla farního z r. 1830; ovál, osy 3 a 2·7 cm, uprostřed sv. Václav, opis: SIGILLUM ECCLESIAE SEI-FENSIS AD SCT *.

Doplňky.

Boží dar. V rkp. sbírce topogr. (doplňky pro prof. Eichlera z let 1826, 1834 a 1846) v archivu Musea král. čes. je otisk pečetidla z poč. XVII. stol., kruh v prům. 3·5 cm; nahoře Bůh otec, dole znak hornický, opis: S. GOTSGAB RICHTER VND SCHOPFEN DASELB.

Čes. Wiesenthal. V téže sbírce otisk tří pečetidel: 1. Průměr 3·6 cm, dole znak, nahoře dva horníci, opis: GERI : SIG : ZV BOHMISCH : BERCKFLECKL · WISENTAL. 2. Prům. 2 cm, opis: BEHMISCH WIESENTHAL 1677. 3. Prům. 2·5 cm, opis: K · B · S · BOHMISCH · WIESENTHAL · 1791.

Jáchymov. V téže sbírce otisk pečetidla jáchymovské fary, 3 cm v průměru, s opisem: SIGILLVM DECANALIS ECCLES. S. IOACHIMOVALLENSIS. Podle přiloženého popisu bylo pečetidlo z ocele a zakoupeno r. 1817 v Praze.

SEZNAM MÍST.

Úvod	I—2
Boží Dar (Gottesgab)	3—16
Český Wiesenthal (Böhmisch-Wiesenthal)	16—25
Gesmesgrün	25—27
Hüttmesgrün	28
Jáchymov (Skt. Joachimsthal)	28—104
I. Dějiny a stavební vývoj	29—32
II. Opevnění města	32
III. Jednotlivé veřejné budovy v městě:	
1. Děk. kostel sv. Joachyma	32—45
2. Špitální (hřbitovní) kostel	45—74
3. Kaple sv. Jana Nepom.	74—76
4. Kaple sv. Anny	76—77
5. Kaple sv. Barbory	77—78
6. Menší kaple	78
7. Hrad Freudenstein	78—81
8. Radnice	81—87
9. Špitál	87—89
10. Mincovna a jiné stavby horní	89—92
IV. Soukromé domy	93—99
V. Sochy	99—101
VI. Předměty v soukr. majetku	101—102
VII. Jáchymovská mincovna	102—104
VIII. Přírodní památky	104
Mariasorg	104—113
Marletzgrün	113—114
Möritschau	114—116
Oberbrand	116
Schönwald	116—126
Seifen	126—130

SEZNAM UMĚLCŮ A ŘEMESLNÍKŮ.

- A F, malíř (1598), 51 a 57.
 Arnolt Antoni, zvonař (1639), 14.
 Bartholomeus (magister), zvonař v Praze (poč. 16. stol.), 129.
 Beck Tadeáš, pozlacovač v Jáchymově (1785), 34.
 Bernt Antonín, stavitel v Kadani (1782), 82.
 Bleier Jan, tesař v Jáchymově (1805), 126.
 Cordus August, malíř v Praze (1573 až 1577), 34.
 Cranach Lukas, malíř (1472—1553), 33, 41, 44, 51, 57.
 D E viz E D.
 Diettrich Jan Frant., zvonař v Praze (1765), 130.
 Dollhopf Eliáš, malíř v Slavkově (1703 až 1773), 34.
 D T viz T D.
 Dürer Albrecht, malíř v Norimberce (1471—1528), 41.
 E D, zlatník (2. pol. 18. stol.), 112.
 E O viz O E.
 F A viz A F.
 Fischer Florián, zedn. mistr v Jáchymově (1805), 126.
 Gebhart Ulrich (Utz), řezáč kolků v Jáchymově (XVI. stol.), 102, 103, 104.
 Genisch Štěpán, mincmistr v Norimberce (XVI. stol.), 102.
 Goerke C., malíř (1850), 126.
 Gotthelf Jan, zvonař v Dráždanech (1869) 20.
 Grueber Bernhard, architekt (1851), 125.
 G W, řezáč kolků v Jáchymově (XVI. st.) 103, 104.
 Hacker F. A., malíř (1744), 85.
 Hammerschmidt Anton., stavitel v Jáchymově (1902), 82.
 Heger Filip, stavitel v Praze (1782), 3, 82.
 Herold K. Jul., zvonař v Chomutově (1865), 14.
 Herold Richard, zvonař v Chomutově (1907), 20.
 Hohenauer Michael, řezáč kolků v Jáchymově (XVI. stol.), 103, 104.
 Christianelli, zedník (1785), 34.
 I N, zlatník (1700), 130.
 I N, zlatník (II. pol. XVIII. stol.), 112.
 I S, cínař (2. pol. XVII. stol.), 22.
 Jörg von Bamberg, kameník (1536), 51.
 Klauber Jos. Šeb., mědiryjec (1710 až 1768), 107.
 Kopp Hans, stavitel v Jáchymově (1534 až 1544), 33.
 Kord Habart viz Cordus.
 Kramolin Josef, malíř v Karl. Varech (1785), 34.
 Lábler Ludv., architekt v Praze (1913), 45.
 Leutner A., malíř (1861), 19.
 Max Emanuel ryt. z Wachsteinu, sochař (1810—1900), 20.
 Max Josef ryt. z W., sochař (1855), 125.
 Mayer Josef, malíř (1780—1785), 91.
 Millauer Matyáš, kameník v Praze (1785), 34.
 Miller Ferdinand, varhanář v Nepomyšli (1805), 116.
 Mocker Josef, architekt v Praze (1874), 35.
 Modestinus (kapuc. fráter), kreslíř (kolem 1700), 107.
 Müller Wolf, tesař v Ostrově (1534 až 1540), 33.

- Neufahrer Ludvík, řezáč kolků v Jáchymově (XVI. stol.), 104.
NI viz IN.
NJ viz JN.
 O E, řezáč kolků v Jáchymově (XVI. st.), 104.
 Pistorius A., zvonař v Chebu (1869), 14.
 Plazer Baltasar, zvonař v Chebu (1683), 123.
 Rau H. Wald., kreslív v Drážďanech (1827 až 1889), 116.
 Rehn Frant., stavitel v Jáchymově (1902), 83.
 Richter Karel Bedř., stavitel v Johann-georgenstadtě (1874—1876), 35.
 Ridinger Joh. Eliáš, mědiryjec a malíř v Augsburgu (1695 až 1767), 125.
 Schmidt Tadeáš, tesař v Jáchymově (1781), 105.
 Schmiedhuber Matyáš, sochař (1768 až 1785), 34.
 Schreiber Jan Vojtěch, malíř (1856), 112.
 Schunke Jan Kristian, zvonař v Praze (1775), 128.
SI viz IS.
 Skreta Karel, malíř v Praze (1610 až 1674), 41.
 Starší z Řásné Jiřík, řezáč kolků (XVI. stol.), 104.
 Stilpp, sochař (pol. XVIII. stol.), 18.
 Stöhr Mat. zednický mistr v Slavkově (1731—1737), 16.
 T D, zlatník (1856), 13.
 Walther Krištof, sochař v Drážďanech (1536—1584), 69.
WG viz GW.
 Wildt Hans, zvonař a konvát v Jáchymově (1594), 14, (1575), 42.

SEZNAM PŘÍLOH.

Tab. I. Jáchymov. Pohled na město. Kolorovaná kresba perem z let 1780 až 1820	29
Tab. II. Jáchymov. Špitální kostel. Vnitřek	49
Tab. III. Mariasorg. Kapucínský klášter. Kostel P. Marie. Pohled ke kruchtě	106
Tab. IV. Mariasorg. Kapucínský klášter. Kostel P. Marie. Pohled k hlavnímu oltáři	107

zachovaly, určití — pokud možno — jich vznik a původ, odhadnouti uměleckou a historickou jich cenu a konečně označiti ony památky, na jejichž zachování obzvláště záleží. Vytčen tu programm úmorné drobné práce pro celá takřka pokolení pracovníků, práce však nevyhnutelné, aby se mohlo na jisto postavit, jak umění výtvarné v království Českém se vyvíjelo, odkud první motivy přicházely, jak se vytvářily, jakou měrou umělci cizí zde spolupůsobili, a co přímo z ciziny k nám bylo přivezeno; neboť jen podrobnou znalostí všech památek umění může se dojíti k ocenění vývoje tohoto umění neboli ku správným jeho dějinám. Mimo tento theoretický, velice žádoucí výsledek možno však i očekávati, že podrobné poznání, jak se umění u nás vyvíjelo, nezůstane bez účinku na umělce výtvarné, jakož i na správu zemskou a veřejnost naši, aby zachovány byly ony památky, jež pro vývoj umění domácího jsou zvláště charakteristické a naprosto zasluhují, aby byly ušetřeny a zachovány.

Archaeologická kommissee sestoupila se poprvé 8. května 1893, podala vešl. výboru zemskému dobré zdání o zachování památek domácího umění výtvarného a starožitností domácích vůbec, sjednala svá organizační pravidla, rozdělila se v odbory: praehistorický, historický a lidový. Jakožto přední úlohu vytkla si zdělati *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém*, snesla se na příslušných pravidlech a vyslala své delegaty do jednotlivých okresů. Třináctý díl soupisu předkládá se tuto veřejnosti.

Přední zásluhu o rychlé uskutečnění podniku tak vážného má zemské zastupitelstvo království Českého, které nejen poskytlo nezbytné podpory hmotné, ale i zvláštními oběžníky praesidialními doporučilo podnik ten úřadům samosprávným v příslušných okresech; také veledůstojné konsistoře vřelým doporučením podporovaly práce, jež ostatně i širší obecenstvo provázelo zájmem, porozuměním i všestrannou podporou.

S obzvláštním uznáním sluší podotknouti, že i peněžítá pomoc z okresů zkoumaných na důstojné vydání soupisu se dostavila.

Do soupisu jsou pojaty:

1. památky praehistorické krátkým označením;
2. památky umění stavitelského, sochařského, malířského od romanské doby do počátku XIX. století; předměty uměleckého průmyslu, pokud nejsou v majetku soukromém; stavby historicky důležité, jako hrady, opevnění, mosty a j.

Soupis bude se vydávati jazykem českým i v překladě německém pro každý politický okres zvlášť; ročně zamýšlí se vydati 4 až 5 okresů. Ke skupinám okresů podle starodávných krajů přidána bude úvodní stať o památkách lidového umění, a zároveň uvede se příslušná literatura. Při popisování ustanoveno šetřiti největší stručnosti.

PUBLIKAC

ARCHAEOLOGICKÉ KOMMISSÉ PR

Druk. U. J. Zam. 356, 10.000.

- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU KOLÍNSKÉM. Napsal Karel B. Mádl. (Soupisu památek historických a uměleckých v království Českém svazek I.) Cena na papíře obyčejném 1 K, na papíře velinovém 4 K 50 h.
- TOPOGRAPHIE DER HISTORISCHEN UND KUNST-DENKMALE IM POLITISCHEN BEZIRKE KOLIN. Verfasst von K. B. Mádl. (Topographie der historischen und Kunst-Denkmaale im Königreiche Böhmen. I. Band.) Preis 4 K 50 h.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU LOUNSKÉM. Napsal Dr. Bohumil Matějka. (Soupisu památek v království Českém svazek II.) Cena na papíře obyčejném 2 K 40 h, na papíře velinovém 3 K 60 h.
- TOPOGRAPHIE DER HISTORISCHEN UND KUNST-DENKMALE IM POLITISCHEN BEZIRKE LAUN. Verfasst von Dr. Bohumil Matějka. (Topographie der historischen und Kunst-Denkmaale im Königreiche Böhmen. II. Band.) Preis 3 K 60 h.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU SĚDLČANSKÉM. Napsali Dr. A. Podlaha a Ed. Šittler. (Soupisu památek v království Českém svazek III.) Cena 4 K 80 h.
- TOPOGRAPHIE DER HISTORISCHEN UND KUNST-DENKMALE IM POLITISCHEN BEZIRKE SELČAN. Verfasst von Dr. A. Podlaha und Ed. Šittler. (Topographie der historischen und Kunst-Denkmaale im Königreiche Böhmen. III. Band.) Preis 4 K 80 h.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU ROUDNICKÉM. Napsal Dr. Bohumil Matějka. (Soupisu památek v království Českém svazek IV.) Cena 7 K 40 h.
- TOPOGRAPHIE DER HISTORISCHEN UND KUNSTDENKMALE IM POLITISCHEN BEZIRKE RAUDNITZ. Verfasst von Dr. Boh. Matějka. (Band IV.) Preis 7 K 40 h.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU MILEVSKÉM. Napsali Dr. A. Podlaha a Ed. Šittler. (Soupisu památek v království Českém svazek V.) Cena 6 K 80 h.
- TOPOGRAPHIE DER HISTORISCHEN UND KUNSTDENKMALE IM POLITISCHEN BEZIRKE MÜHLHAUSEN Verfasst von Dr. Anton Podlaha und Ed. Šittler. (Band V.) Preis K 6:80.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU MĚLNICKÉM Napsal Dr. A. Podlaha (Soupisu památek v království Českém svazek VI.) Cena 9 K.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU KLATOVSKÉM. Napsali Ferdinand Vaněk a Dr. Karel Hostaš: Soudní okresy Klatovský a Nýrský. F. A. Borovský: Soudní okres Plánický. (Soupis památek v království Českém, svazek VII.) Cena 6 K.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU ČESKO-BUDĚJOVICKÉM. Sestavil Josef Braniš. (Soupisu památek v království Českém svazek VIII.) Cena 3 K 60 h.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU ROKYCANSKÉM. Napsal Dr. Antonín Podlaha (Svazek IX.) Cena 6 K.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU TŘEBOŇSKÉM. Provedli Frant. Mareš a Jan Sedláček. (Svazek X.) Cena 3 K 50 h.
- LID NA HLINECKU. Podává Dr. Karel V. Adámek. (Soupis lidových památek v království českém. I.) Cena 6 K.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU CHRUDIMSKÉM Napsal Dr. Karel Chytil (Svazek XI.) Cena 6 K 50 h.
- SOUPIS PAMÁTEK HISTORICKÝCH A UMĚLECKÝCH V POLITICKÉM OKRESU SUŠICKÉM. Napsali Dr. Karel Hostaš a Ferdinand Vaněk. Cena 6 K 50 h.

WYDZIAŁY POLITECHNICZNE KRAKÓW

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

III-307309

Kdn., Czapskich 4 — 678. 1. XII. 52. 10.000

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

100000301114